

En tunnel i vår framtid

Susanne Tangen

Veileder

Professor emeritus Sverre Dag Mogstad

MF vitenskapelig høyskole for teologi, religion og samfunn,
AVH5090: Erfaringsbasert master i KRLE/ religion og etikk 30 ECTS, vår 2021

Antall ord: 24469

Forord

Denne avhandling har vært en lang reise. Horisonten har stadig endret seg og jeg har fått nye og reviderte fordommer på veien. Det har vært en lang og til tider krevende vei, men den har vært spennende og lærerik. Det har vært perioder hvor jeg har vært en del av den hermeneutiske sirkel, men også øyeblikk jeg har stått langt utenfor. Da har det vært avgjørende at min veileder alltid har fått meg inn i sirkelen igjen. Derfor vil jeg først og fremst takke Sverre Dag Mogstad for gode tilbakemeldinger og veiledning i skriveprosessen. Jeg vil også takke ansatte på eksamenskontoret og studieveilederne for uvurderlig støtte hele veien. Jeg setter stor pris på at jeg fikk diskutere mine ideer rundt avhandlingen med filosof Einar Øverenget. Jeg var også heldig å få korrespondere med Lisa Yaszek. Dette har hjulpet meg med å bevege meg framover i horisonten. Takk til Astrid og Katrine. Uten dere ville jeg ha mistet motet for lenge siden. Jeg har hatt god og uvurderlig hjelp i deres kunnskap på veien, og vil derfor alltid være takknemlig for at dere tok dere tid til samtaler og gode skriveråd. Takk til familien i Oslo som tok imot meg når jeg trengte overnatting ved studiesamlingene. Spesielt takk til tante Anne. Uten deg hadde dette ikke vært gjennomførbart. Takk til Unni. Takk til bestemor og bestefar som passet guttene mine slik at jeg kunne skrive. Takk til far til mine barn som fikk frem stå på viljen min. Sist men ikke minst, den aller største takken går til mine kjæreste elskede barn, Jonas og Joaquim. Dere er drivkraften i min horisont.

Sammendrag

I 1961 skrev Alice Glaser science fiction- novellen *The Tunnel Ahead*. Handlingen er lagt til New York, 2106. Samfunnet bærer preg av trengsel og mangel på naturressurser grunnet sterk overbefolkning. Myndighetene har funnet på at en «ikke- diskriminerende» dødstunnel er løsningen på problemet. Noe «skurrer» i narrativet: Hvor ikke- diskriminerende og demokratisk er dette samfunnet *egentlig*?

Problemstillingen i avhandlingen lyder derfor som følger: Hvordan blir demokratiet påvirket av overbefolkningen og løsningen på overbefolkningen i det dystopiske samfunnet vi møter i *The Tunnel Ahead*? Metoden har vært å gjøre en kvalitativ litterær tekstanalyse av novellen for å åpne plottets synlige og usynlige budskap. Parallelt er det gjort en systematisk analyse av dennes funn. Dette ved å anvende Immanuel Kants, John Rawls' og Einar Øverengets teorier om *individuell frihet, rettferdighet og frykt*. Begge analysene har vektlagt møtet mellom tekst og den enkelte leser. Ved å anvende denne metoden i kombinasjon med en hermeneutisk tilnærming, er det gjort funn i novellen som tilsier at demokratiet er i fare. Graden av denne faren avhenger av myndighetenes intensjon. Denne avhenger videre av folkets evne til å ta ansvar og viktige avgjørelser. Derfor passer det å sitere Kant med følgende bevingende ord: «Sapere Aude! Have the courage to make use of your own intellect!

Innholdsfortegnelse

1.0 Innledning.....	1
1.1 Problemstilling	3
1.1.1 Presentasjon av oppgaven	3
1.1.2 Definisjon av hvordan begrepet demokrati forstås i avhandlingen.....	4
1.1.3 Avhandlingens forskningsspørsmål	4
1.2 Om Alice Glaser, forfatteren av <i>The Tunnel Ahead</i>	5
1.2.1 Magasiner og antologier <i>The Tunnel Ahead</i> figurerer i	7
1.2.2 Litt om novellens sjanger, handling og tiden den er skrevet i.....	7
1.2.3 Litt fakta om befolkningssituasjonen i New York og verden	8
1.3 Handlingsammendrag <i>The Tunnel Ahead</i>	8
1.4 Akademiske omtaler/anmeldelser	9
1.4.1 Avisartikler og annen omtale	10
1.4.2 Kortfilm som fortolkning/omtale	10
1.5 Nytt forskningsprosjekt innen science fiction	11
1.6 Opprinnelsen til Science fiction- sjangeren.....	12
1.6.1 Science fiction som metode.....	13
1.6.2 Science fiction som samfunnskritisk nåtidsfortelling	13
1.6.3 Hvilket område inne science fiction kan <i>The Tunnel Ahead</i> plasseres?	14
1.6.4 Dystopien og eksempler på litterære forfattere og verk innenfor sjangeren	15
2.0 Teori	15
2.1 Immanuel Kant og <i>An Answer to the Question: What Is Enlightenment?</i>	16
2.1.1 Kant om det umyndige mennesket som hinder for frigjøring	16
2.1.2 Umyndighet forklart i metaforen om hunden og sin eier	17
2.1.3 Kant om «voktere» som konsekvens av umyndighet.....	18

2.1.4 Kant om den religiøse makt	18
2.1.5 Hvordan oppnå frigjøring fra sin umyndighet?.....	18
2.2 John Rawls	19
2.2.1 Samfunnet rundt utarbeidelsen av <i>A Theory of Justice</i>	19
2.2.2 Enkeltindividenes rettigheter og velferdssamfunnet i en og samme teori.....	20
2.2.3 Rawls om rettferdighet og sannhet som grunnpilarer i et demokratisk samfunn	20
2.2.4 «Uvitenhetens slør».....	21
2.2.5 «Rettferdighetsprinsippene» med kriterier	22
2.2.6 Rawls og samfunnskontrakten	23
2.3 Om Einar Øverenget og <i>Vi bør frykte frykten</i> og <i>Når demokratiet møter frykten</i>	24
2.3.1 Definisjon av begrepet frykt.....	24
2.3.2 Hvorfor kollektiv frykt er farlig	25
2.3.3 Problemløsning basert på frykt kan skape flere samfunnsproblem.....	26
2.3.4 Media som middel for å iverksette frykt i samfunnet	26
3.0 Metode.....	27
3.1 Litterær tekstanalyse og systematisk analyse.....	28
3.1.1 Møte mellom tekst og leser	30
3.1.2 Tekstens åpne og lukkede budskap	30
3.2 Gadammers hermeneutiske sirkel.....	31
3.3 Redegjørelse av egen bias i fortolkningen av <i>The Tunnel Ahead</i>	33
4.0 Litterær analyse	34
4.1 Kant og den «religiøse» makt i <i>The Tunnel Ahead</i>	34
4.1.1 Ytringsfriheten i <i>The Tunnel Ahead</i>	36
4.1.2 Det umyndige mennesket i <i>The Tunnel Ahead</i>	37
4.1.3 “Vokterne” i <i>The Tunnel Ahead</i>	39
4.1.4 «Ekstrovert» og «Introvert» som et «vi» og «de andre» for opprettholdelsen av makt.....	40

4.1.5 Når den selvpålagte umyndigheten blir en tvangstrøye	41
4.1.6 Dødstunnelen som den individuelle frihet?.....	42
4.1.7 Funn Kant	43
4.2 John Rawls og det rettferdige samfunnet I <i>The Tunnel Ahead</i>	44
4.2.1 Samfunnsforhold som forutsetning for «rettferdighetsprinsippene» i <i>The Tunnel Ahead</i>	44
4.2.2 Tunnelen som løsning på overbefolkning	47
4.2.3 Hvor rettferdig er egentlig tunnelen som løsning på overbefolkning?.....	48
4.2.3 a) De som «slipper unna» den «ikke- diskriminerende avfolkningsdugnaden»	48
4.2.3. b) De som bidrar til den «ikke- diskriminerende avfolkningsdugnaden»	49
4.2.4 «Uvitenhetens slør» som metode for å oppnå rettferdighet	50
4.2.5 Funn Rawls.....	51
4.3 Øverenget om frykt i <i>The Tunnel Ahead</i>	53
4.3.1. Det kontrollerte samfunnet i <i>The Tunnel Ahead</i>	53
4.3.2 Indikasjoner i teksten på at innbyggerne er under en autoritær makt?.....	54
4.3.3 Polarisering som tegn på kollektiv frykt	56
4.3.4 Frykt og tunnelen	57
4.3.5 Funn Øverenget	59
5.0 Drøfting	60
5.1 Skjev makt- og sosioøkonomisk fordeling som tegn på en udemokratisk samfunnsstruktur?	61
5.2 Tunnelen som legitimering for et ikke diskriminerende demokratisk samfunn?.....	64
5.3 a) Myndighetene lyver om overbefolkningen og skaper frykt og polarisering for å oppnå og beholde ervervede goder. Løsning 1.....	66
5.3 b) Myndighetene lyver om overbefolkningen og skaper frykt og polarisering for å oppnå og beholde ervervede goder. Løsning 2.....	67

5.3 c) Myndighetene ønsker det beste for sin befolkning, men de er ikke kompetente til å løse samfunnsproblemene. Løsning 3	68
5.4 Oppsummering av ulike samfunnsscenarioer	69
5.4.1 Myndighetene tar i bruk «Uvitenhetens slør» i kampen mot samfunnsutfordringene. Løsning 4.....	70
6.0 Sammenføyning og konklusjon.....	71
7.0 Bibliografi	73
7.1 Kilder fra internett	74

1.0 Innledning

Da jeg fikk ideen til å skrive denne avhandling var tanken inne på å drøfte temaet overbefolkning og menneskets plikt til å ivareta kloden vår. Siden har tankene snevret seg mer inn mot hva som kan skje med demokratiet i en overbefolket verden. Å søke svaret på dette med empiri fra den virkelige verden ville vært et enormt arbeid. Men hva med å søke svar i det imaginære universet til science fiction- litteraturen, og nærmere bestemt i det framtidsscenariet Alice Glaser tar oss med til i novellen *The Tunnel Ahead*¹?

Mitt første møte med novellen var i norsktimen i videregående skole for tjuseks år siden. Den gang framstod novellen i store deler som langtekkelig med et overdrevent narrativ. Min horisont smeltet ikke sammen med novellens horisont i løpet av lesningen, allikevel skjedde det noe da tunnelen lukket seg på siste side.² Mine fordommer til novellens narrativ endret seg ikke, men det ubehagelige vendepunktet i fortellingen slapp aldri taket.³ Gradvis har fortellingen modnet i min bevissthet. Tunnelen ble et slags litterært traume. Å kjøre tunnel endret seg fra å være gøy til å bli en tankevekker. I løpet av årene og i tråd med den globale utviklingen har min horisont stadig endret seg, og beveget seg mer og mer inn i novellens horisont. Handlingens narrativ er ikke lengre så fjernt fra virkeligheten som det virket for tjuseks år siden, og det har sakte, men sikkert, blitt en erkjennelse av at budskapet i teksten er en advarsel mer enn et litterært bidrag til underholdningsbransjen.

I novellen blir leseren presentert for et svært overbefolket New York. Dette har ført til en enorm trengsel, og naturlige ressurser som mat og vann er blitt begrenset. Befolkningstallet må ned. Ved demokratisk avstemning har myndighetene og resten av samfunnets borgere bestemt at overbefolkningen må reduseres på en ikke- diskriminerende måte ved hjelp av en dødstunnel. Alle som vil ut av byen for et lite avbrekk i en ellers så meningsløs og trengselsfylt hverdag, må kjøre gjennom denne tunnelen. Den lukkes med ujevnt mellomrom ti ganger i uken og «avliver» alle som blir stengt inne med cyanidgass.

Fra mitt første møte med forfatteren av denne dystopiske science fiction- novellen, til mitt møte med forfatteren i dag, framstår Alice Glaser mer som framsynt enn som en forfatter med

¹ Originaltittel og tekst fra første publisering i 1961 vil bli brukt i avhandlingen.

² Krogh 2019: 54

³ Krogh 2019: 56

litt for god fantasi. Dette både fascinerer og urovekker. Hun er heller ikke alene i sin profeti. Forfattere⁴, filosofer og samfunnsvitere har advart lenge. Ikke direkte mot den konkrete tunnelen vi leser om i novellen, men mot de ulike utfordringene vi vil møte, dersom vi ikke tar felles grep.

I avisene står det daglig skrevet med tykke bokstaver om klimakrise og snarlig dommedag. Vi teller høyt i lag til nedsmeltingen av Arktis og Antarktis.⁵ Ulike vitenskapsmenn og lekfolk sprer profetisk dommedagslektyre og advarer med høy pekefingerføring.⁶ Noen roper og sprer «fake news», mens andre setter hverandre i bås med de nye begrepene «klimaskam», «flyskam», og «kjøttskam».⁷ Det siste året har vi nærmest som en bekreftelse på profetiene, fått en verdenomspennende pandemi på nakken. Det har i noen tilfeller blitt til et «vi» og «de andre», og den søte globalisering er blitt til den sure svie.

Det er allikevel lys i tunnelen. Som del av den norske regjeringens tiltak for å bremse den negative klima- og samfunnsutviklingen er det innført nye tverrfaglige mål i læreplanene i grunnskolen og i videregående opplæring. Fra og med høsten 2020 ble tre tverrfaglige temaer introdusert: folkehelse og livsmestring, demokrati og medborgerskap samt bærekraftig utvikling.⁸ Min avhandling er svært relevant innenfor temaene demokrati og medborgerskap. Disse tverrfaglige temaene er og en viktig del av faget *religion og etikk* som jeg underviser i. Demokrati og medborgerskap er langt fra nytt, og har igjennom alle mine år som lærer stått høyt på formidlingslisten. Vi står kontinuerlig overfor ulike samfunnsmessige utfordringer lokalt, nasjonalt og globalt. Nettopp derfor har jeg valgt å reintrodusere Glasers novelle *The Tunnel Ahead* til nye lesere, nå som tekstens virkningshistorie har mer bærekraft.⁹

⁴ 1.6.4

⁵ World Wildlife Foundation (WWF); Norsk Polar Institutt (NPI); Kjørstad 2019

⁶ FN Sambandet 2019; Tveitdal 2019

⁷ Kjøs 2019; Bentsen 2019; Grandin 2019; Frøslund 2019; Hatlen 2019; Michalsen 2019; Rønning 2020; Gilbrant 2019

⁸ Utdanningsdirektoratet 2020: 12

⁹ Krogh 2019: 61

1.1 Problemstilling

Problemstillingen jeg skal belyse og drøfte i min avhandling er følgende: Hvordan påvirker overbefolkningen og løsningen på overbefolkningen demokratiet i det dystopiske samfunnet vi blir presentert for i novellen *The Tunnel Ahead*?

1.1.1 Presentasjon av oppgaven

Jeg har valgt å foreta en litterær tekstanalyse av *The Tunnel Ahead* for å åpne novellen og finne plottets synlige og skjulte budskap. Parallelt med dette vil jeg gjøre en systematisk analyse av funnene i tekstanalysen ved å anvende teoretikerne Immanuel Kant, John Rawls og Einar Øverenget. Disse filosofene har alle relevante teorier innenfor oppgavens problemstilling. Jeg skal ved å bruke deres «briller» se på novellens budskap med søkelyset rettet mot begrepene *individuell frihet*, *rettferdighet* og *frykt*. Novellens narrativ og fortolkningen av dens innhold og budskap vil derfor være hovedmaterialet i mine analyser samt i min drøfting av problemstilling.

Forut for mine analyser og drøfting vil jeg se på forfatterens liv og virke. Jeg vil også se på novellens sjanger for å få en bedre forståelse av tekstens budskap. Jeg vil gjennom avhandlingen ha en hermeneutisk tilnærming til mitt forskningsmateriale da hermeneutikken bidrar med å gi en forståelse av hvordan fortolkning og forståelse oppstår.¹⁰ Alle er preget av tiden de lever i, og avhandlingens tre hovedteoretikere er intet unntak. Derfor vil disse ulike teoretikerne kunne bidra til ny kunnskap om tekstens budskap basert utfra deres ulike horisonter.¹¹ En fortolkning av *The Tunnel Ahead* ble forevignet i en norsk kortfilm i 2016. Denne vil jeg bruke som et supplement til Glasers originaltekst.

I avhandlingens kapittel fem vil jeg drøfte problemstillingen med utgangspunkt i de funnene jeg har gjort i analysedelen. Her vil endelig Kants, Rawls' og Øverengets teorier møtes. Ved å kombinere funn gjort ved hjelp av deres teorier vil jeg drøfte ulike scenarier for hvordan demokratiet blir påvirket av overbefolkningen og løsningen på overbefolkningen i det dystopiske samfunnet vi møter i *The Tunnel Ahead*. Helt til slutt i avhandlingen vil det være

¹⁰ Krogh 2019: 56

¹¹ Krogh 2019: 55

spennende å trekke inn en parallell til samfunnet i dag som et bidrag for refleksjon og ettertanke.

1.1.2 Definisjon av hvordan begrepet demokrati forstås i avhandlingen

«Demokratiets styrke ligger i at det har en egenverdi: Det ivaretar individets frihet og selvbestemmelse- og det er et gode i seg selv».¹²

Når jeg bruker ordet demokrati i avhandlingen, refererer jeg til det vestlige demokrati og maktfordelingsprinsippet som juridisk politisk prinsipp.¹³ Et velfungerende demokrati ivaretar individets rettigheter og friheter som stemmerett, rettsikkerhet, retten til et arbeide, ytringsfrihet, organisasjonsfrihet og retten og mulighet til å oppnå de samme godene i samfunnet uavhengig av sosial klasse, kjønn, legning, etnisitet eller religiøs orientering.¹⁴

Et demokrati har ikke som formål å være et effektivt samfunn, men det skal være et mest mulig rettferdig samfunn hvor den enkeltes rett til selvbestemmelse har høy prioritering. Denne retten skal samtidig ikke gå ut over andres selvbestemmelse.¹⁵ «En utbredt måte å begrunne demokratiet på, er derfor å peke på at det har sin legitimitet – ikke i å være den mest effektive veien til et mål – men i å være selve målet».¹⁶

1.1.3 Avhandlingens forskningsspørsmål

Jeg har valgt tre ulike begreper som kan indikere hver for seg og samlet hvordan demokratiet blir påvirket av overbefolkningen og løsningen på overbefolkning i det dystopiske samfunnet vi møter i *The Tunnel Ahead*. *Individuell frihet* er en av de viktigste verdiene i demokratiet. Graden av individuell frihet i et samfunn gir en pekepinn på hvor forankret det demokratiske idealet er. Derfor skal jeg finne ut ved hjelp av Kant's essay *An Answer to the Question: What is Enlightenment?* hvordan det står til med enkeltindividets frihet i novellen. Første forskningsspørsmål er: Hvilke tegn til individuell frihet finner vi i *The Tunnel Ahead*?

¹² Øverenget mai 2020

¹³ Berg 2019

¹⁴ 2.2.5

¹⁵ Øverenget mai 2020

¹⁶ Øverenget mai 2020

Rettferdighet er limet i samfunnet, og er, ifølge John Rawls, en av de viktigste forutsetningene for et godt demokrati.¹⁷ Derfor vil jeg ved hjelp av Rawls' *A Theory of Justice* finne ut hvordan rettferdigheten blir ivaretatt i *The Tunnel Ahead*. Andre forskningsspørsmål er: Hva får vi vite om rettferdighet i *The Tunnel Ahead*?

Demokratiet ivaretar individets frihet og selvbestemmelse,¹⁸ men hvor stødig er demokratiet i en samfunnskritisk situasjon. Hva skjer når frykten møter demokratiet? Det vil jeg finne ut av med bakgrunn i Einar Øverenget's teori om hvordan frykt påvirker samfunnet. Tredje forskningsspørsmål er: Hva får vi vite om frykt i *The Tunnel Ahead*?

1.2 Om Alice Glaser, forfatteren av *The Tunnel Ahead*

Alice Glaser ble født den 3. desember i 1928 og vokste opp på Long Island, New York, med sin russiske far og sin mor fra Pittsburgh. I 1946 ble hun uteksaminert fra *Woodmere High School*. Etter dette studerte hun ved det prestisjetunge *Radcliffe College*¹⁹, hvor hun avsluttet sine studier med en avhandling om forfatteren Joseph Conrad.²⁰ Etter dette reiste Glaser til Paris hvor hun fant selskap i science fiction- miljøet blant utflyttede amerikanere. I løpet av Parisoppholdet jobbet hun for ulike amerikanske statlige kontorer. I Paris giftet og skilte hun seg fra Jean- Paul Surmain.²¹

I 1958 dro Glaser hjem til New York, hvor hun startet sin karriere i *Esquire Magazine*. *Esquire Magazine* trykket artikler fra virkeligheten i den nye sjangeren «New Journalism».²² Nå skulle samfunnsaktuelle nyheter og temaer bli formidlet i en slags skjønnlitterær roman- /novelle stil. Dette utfordret både forfatter og leser i det sjangeren brakte journalistikken på grensen til fiksjon. Bladets skribenter, inkludert Glaser selv, ble oppfordret til å skrive subjektiv journalistikk i denne stilen.²³

Esquire Magazine var i utgangspunktet spesifikt rettet mot menn, men bladets redaktør Harold Hayes søkte å gjøre bladet framtidsrettet og innovativt med tanke på kjønn og

¹⁷ 2.3.3

¹⁸ 1.1.2

¹⁹ *Harvard* for kvinner

²⁰ Yaszek: Alice Glaser

²¹ Yaszek: Alice Glaser

²² Fakazis; Digiacommo 2006

²³ Digiacommo 2006

samfunnsspørsmål.²⁴ I løpet av 1960- årene jobbet Glaser seg opp til å bli bladets medredaktør.²⁵ I tillegg til å trykke andres arbeider skrev hun også selv for bladet og da som allerede nevnt innenfor sjangeren «New Journalism». Eksempler på dette er *The Indian Head-Nickel: Some Words with Himself*, og *Back on the Open Road for Boys*.²⁶ Hun skrev også bokanmeldelser for *Chicago Tribune* som for eksempel *For the Man who Loathes Hamlet*.²⁷

I sitt arbeide med *Esquire Magazine* kom Glaser i kontakt med ulike kjente personer, deriblant Martin Luther King Jr. I forbindelse med en arrestasjon i 1963 skrev og publiserte King Jr. et åpent brev til pressen med tittelen *Letter from a Birmingham Jail*.²⁸ Glaser leste dette og skrev derfor brev til Martin Luther King Jr. I dette oppfordret hun han til å skrive en artikkel med tittelen *A Day in a Southern Jail*²⁹ for *Esquire Magazine*.³⁰ Dette med tanke på at den skjønnlitterære vinklingen åpnet opp for uante formidlingsmuligheter og dermed et større publikum enn en vanlig avisartikkel.³¹ Dette indikerer at Alice Glaser i tillegg til å være forfatter og medredaktør i *Esquire Magazine*, også var samfunnsaktivist.

I kildene blir Alice Glaser beskrevet som en som var redd for ikke å leve opp til forventningene til sin leder, Harold Hayes.³² Hun blir også beskrevet som en som var plaget av angst og usikkerhet. Videre blir hun omtalt som nevrotisk, men brilliant.³³ 1960-tallet og tiden i *Esquire* var en tid preget av angst, med kampen om sivile rettigheter, Vietnam krigen og kvinnebevegelsen.³⁴ Det var i begynnelsen av denne tiden, i 1961, at Glaser skrev *A tunnel Ahead*. Hennes eneste bidrag til science fiction-sjangeren. Hun døde i en alder av 41 år den 22. august 1970 i etterkant av et fall og mulig selvmord.³⁵

²⁴ Digiaco2006; Anderson 1989

²⁵ Yaszek: Alice Glaser

²⁶ Glaser 1964; Glaser 1963

²⁷ Glaser 1968

²⁸ King, Jr.1963

²⁹ Tittelen gir en klar skjønnlitterær assosiasjon

³⁰ Glaser 1963: Letter from Alice Glaser to MLK

³¹ Glaser 1963: letter from Alice Glaser to MLK

³² Bernstein 2013

³³ Digiaco2006; Polsgrove 2001: 259

³⁴ Bernstein 2013; 2.1

³⁵ Yaszek: Alice Glaser; Polsgrove 2001: 259

³⁵ Yaszek: Alice Glaser

1.2.1 Magasiner og antologier *The Tunnel Ahead* figurerer i

Novellen ble første gang publisert i november 1961, i *The Magazine of Fantasy and Science Fiction*.³⁶ Glaser gav aldri ut en egen novellesamling, og *The Tunnel Ahead* er forfatterens eneste kjente bidrag innen science fiction- sjangeren.³⁷ *The Tunnel Ahead* er allikevel den moderne science fiction- novelle som figurere mest i andres antologier.³⁸ Den figurerer blant annet i Lisa Yaszeks *The Future Is Female: From Pulp Pioneers to Ursula K. le Guin, As Tomorrow Becomes Today* av Charles W. Sullivan, Bing og Bringsværd's *Minner om en framtid, Fabelprosa II*, og i *Tider skal komme. 15 langtidvarsler* av samme forfattere, samt i norsk boken *Litteratur for ungdomskolen 2: Etter 1945*.³⁹ Vi finner den også på nettstedet *Galactic Journey* hvor de har foreviget en kopi fra originalutgivelsen i *The Magazine of Fantasy and Science Fiction*.⁴⁰ Novellens handling strekker seg utover 8 sider: originalspråket er engelsk. Den er oversatt til norsk i nevnte norske antologier. I 1962 får novellen anerkjennelsen *Honorable Mentions* av Science fiction- sjangerens mest anerkjente pris, *Hugo Awards*.⁴¹

1.2.2 Litt om novellens sjanger, handling og tiden den er skrevet i

Den litterære epoke novellen er skrevet i, er modernismen i overgangen til realismen, og går under paraplysjangeren science fiction, nærmere bestemt spekulativ fiksjon.⁴²

Handlingen er lagt til 2100-tallet og formidler en dystopisk framtidvisjon. Samfunnet er overbefolket og bærer preg av å være sterkt kontrollert av lover og regler. Den minste lille bevegelse av enkeltindividet blir nøye kontrollert, og den individuell frihet er begrenset. Dagliglivet preges av rutine, meningsløshet og mangel på lystbetonte aktiviteter.

Tiden novellen er skrevet i, begynnelsen av 60-tallet, er preget av stor uro og angst.⁴³ Den kalde krigen er på sitt høydepunkt, og trusselen om kommunisme og atomkrig er til stede kontinuerlig i folkebevisstheten, Vietnamkrigen står på trappene, en krig som preger det

³⁶ Glaser 1961

³⁷ Yaszek: Alice Glaser

³⁸ Yaszek: Alice Glaser

³⁹ Yaszek 2018; Sullivan 1974; Bing og Bringsværd 1991; Bing og Bringsværd 1968; Dahl et al. 1997

⁴⁰ Glaser 1961

⁴¹ Internet Speculative Fiction Database (ISFD) 2006; Haug 2019

⁴² 1.6.3

⁴³ Bernstein 2013

internasjonale nyhetsbildet fra begynnelse til slutt, og som USA tar aktivt del i fra 1964.⁴⁴ Samtidig pågår en tydelig borgerrettighet- og kvinnekamp.⁴⁵

1.2.3 Litt fakta om befolkningssituasjonen i New York og verden

I novellen skriver vi år 2106. Folketallet har nådd en milliard i USA. I slutten av 1961 var det sirka 183 millioner mennesker i USA.⁴⁶ Til sammenligning var de 328, 2 millioner i 2019.⁴⁷ I dag er det 7, 8 milliarder mennesker i verden, et tall som raser oppover ifølge *Worldometer*: Det fødes sirka dobbelt så mange som dør hver dag.⁴⁸ Dette er verdt å tenke på mens vi leser Glasers novelle.

1.3 Handlingssammendrag *The Tunnel Ahead*⁴⁹

Året er 2106. Stedet er Manhattan, New York, og folketallet har nådd en milliard. Samfunnet bærer preg av overbefolkning, automatisering, teknologisering og sterk sosial kontroll fra myndighetenes side.

Vi følger en familie på seks. Far, Tom, mor, Jeannie og barna, David, Betsie og tvillingene Pattie og Susan, kjører i bilen sin på vei hjem til New York fra sin ukentlige helgetur på stranda. Det er stor trengsel på veien, og det er trangt i bilen av merke Topolino⁵⁰ som normalt bare er beregnet for to passasjerer. Samtalen går rundt det de har opplevd i løpet av dagen. Pattie forteller at hun svømte, eller trådte vannet som far Tom heller vil ha det til. Med så mange mennesker i vannet blir svømming et misvisende begrep.

For å få bukt med befolkningsveksten har myndighetene funnet en løsning. Alle som skal inn og ut av byen må igjennom en tunnel. Denne har plass til 700 biler av gangen, noe som tilsier sirka 3000 mennesker. Omtrent 10 ganger i uken lukker den seg. Ingen vet når og med hvor

⁴⁴ Bernstein 2013; Tvedt og Tjelmeland 2018; Tønnesson 2021

⁴⁵ Bernstein 2013

⁴⁶ Country economy

⁴⁷ Nordlie 2019

⁴⁸ Worldometer

⁴⁹ Glaser 1961

⁵⁰ Hvoslef 2019

hurtig intervall. Det tar 2 minutter før cyanidgassen virker. Myndighetene kaller den «ikke diskriminerende avfolkning» ved valgtider. Befolkningen har selv stemt på denne ordningen.

Når familien nærmer seg tunnelen, stopper køen opp. Den har lukket seg. Barna nyter muligheten til å gå på do, mens tunnelen tømmes og luftes for cyanidgass. Tom nyter muligheten for en tur ut av bilen. Der ser han hvor skjodesløst den italienske barnefaren i bilen bak heller i seg av vannflasken sin uten å tenke på rasjonering. «Ekstrovert oppførsel», tenker han inni seg.

Fem minutter senere ruller køen videre. På autopilot. Det er regelen på motorveiene. Familien nærmer seg sakte men sikkert tunnelen. Barna har fått sine beroligende tabletter og en god bolle algesuppe så de holder seg rolige, men hos mor Jeannie øker nervøsiteten. De kommer til å bli fanget en dag. Vil de klare seg gjennom tunnelen denne gangen?

Når de endelig er ute, lukker den seg bak dem. Det eneste de ser gjennom bakspeilet er den stengte porten. Den italienske familien er ikke bak dem lengre.

1.4 Akademiske omtaler/anmeldelser

Mange internettsøk rundt forfatteren Alice Glaser, og *The Tunnel Ahead* har gitt få funn. Funnene har for det meste sin opprinnelse omkring Glasers tid i *Esquire Magazine* og science fiction- miljøet på internett. Med tanke på at den figurerer i flere antologier, er det interessant at det er såpass begrenset informasjon rundt forfatteren og novellen.⁵¹ Årsaken til dette kan være forfatterens kjønn, tiden og sjangeren hun skrev i, men også det at hun døde i en alder av 41år. Novellen var også forfatterens eneste innen science fiction- sjangeren.⁵² På grunn av nevnte momenter hadde kanskje tekstens virknigshistorie ikke nok grunnlag.⁵³

Jeg har dermed ikke funnet større akademiske arbeider som omhandler novellen. Derfor anser jeg det som en viktig oppgave å bidra til novellens virknigshistorie⁵⁴ gjennom å skrive denne

⁵¹ 1.2.1

⁵² Yaszek: Alice Glaser

⁵³ Krogh 2009: 62

⁵⁴ Krogh 2009: 62

masteravhandling. Det er blitt gitt forskningsmidler til lignende tema og problematikk som jeg tar opp i min avhandling.⁵⁵ Dette gir en ekstra indikasjon på at novellen bør fram i lyset.

1.4.1 Avisartikler og annen omtale

Det henvises til novellen i ulike sammenhenger som i avisartikler, blogger og i kommentarer på nettet.⁵⁶ Det er også publisert en opplesning av novellen i en episode av podkasten *PseudoPod*.⁵⁷ Denne inneholder ikke noen dybdeanalyse av *The Tunnel Ahead*, men det er en interessant vri at podvert Hofelic' introduserer historien som sann.⁵⁸ Etter opplesningen kommenterer han effektiviteten i samfunnet, og bruker begrepet nihilismen rundt det å kjøre gjennom tunnelen.⁵⁹ Dette aspektet tar jeg opp i analysen og drøftingen.

Det er en kort omtale av novellen på nettsiden til *Universitetet i Durhams* offisielle studentavis, *Palatinate*.⁶⁰ I omtalen skriver, Marlo Avidon, at hun leste novellen i 14-årsalderen, og at historien aldri slapp taket.⁶¹ Hun kommenterer hvor vanskelig det var å finne tilbake til novellen: "It took a multi-day internet deep dive to uncover the title of this mysterious work".⁶² Det at mange har lest den, og at den samtidig er så vanskelig å finne, går igjen i mine funn. Avidon omtaler *The Tunnel Ahead* som "...a hidden gem in the realm of eerily terrifying short stories".⁶³

1.4.2 Kortfilm som fortolkning/omtale

En som også leste novellen som ung, er den norske filmskaperen Andre Øvredal. Han sier i et intervju i dagsavisen at novellen aldri slapp taket, og som et resultat av dette har Øvredal forevige novellen gjennom en norsk kortfilm.⁶⁴ Filmen ble lansert i 2016 på *Tribeca Film*

⁵⁵ 1.5

⁵⁶ Skjeseth 2016; Giæver 2015; Leonardsen 2020: avs. 2-3; Doctorcrypto; bokelskere.no

⁵⁷ Hofelich 2020

⁵⁸ Hofelich 2020

⁵⁹ Hofelich 2020

⁶⁰ Avidon 2020

⁶¹ Avidon 2020

⁶² Avidon 2020

⁶³ Avidon 2020

⁶⁴ Skjeseth 2016; Internet Movie Database (IMDb); Øvredal 2016

Festival i New York, og fikk god mottakelse av publikum og bransjefolk.⁶⁵ Kortfilmen fikk publikumsprisen for beste miljøfilm ved *Berlin internasjonale kortfilmfestival* i 2016.⁶⁶

Filmen følger handlingen i novellen kronologisk, men Øvredal har endret på fortellingen i det at vi ikke får ta del i tankene til Tom.⁶⁷ Kortfilmen synliggjør dermed Øvredals horisont.⁶⁸ I tillegg til endring i plottet er noen av karakterene skiftet ut og fjernet. Dialogen mellom disse skiller seg ut fra originalfortellingen. Filmen bærer preg av å være tilrettelagt et norsk publikum hvor foreldrenes omsorg rundt det å ikke stresse barna i en kritisk fase gjør ubehaget i fortellingen mer intens. Tunnelen blir tydelig presentert som et etisk dilemma med begrunnelse i overbefolkning, og regissøren har tatt den kunstneriske frihet å la noen tagge «steng dødstunnelene» på et gammelt treskilt inn mot veien til tunnelåpningen. Her synligjøres regissørens mistanke om at det er misnøye rundt det såkalte demokratiske valget av tunnelen som løsning på overbefolkning. Dette er et viktig grep, som jeg vil komme tilbake til senere i avhandlingen.⁶⁹

1.5 Nytt forskningsprosjekt innen science fiction

Førsteamanuensis Boddissattva Chattopadhyay ved institutt for kulturstudier og orientalske språk, IKOS, ved universitetet i Oslo, fikk i 2019 innvilget 1,5 euro i EU midler til å forske på temaet: *Co futures: Pathways to possible Presents*.⁷⁰ I dette prosjektet skal Chattopadhyay forske på ikke- engelskspråklige fortellinger innenfor science fiction og da nærmere bestemt spekulativ fiksjon og framtidfiksjon.⁷¹ Forskningsprosjektet skal strekke seg over en tidsperiode på fem år.⁷² Forskeren har en teori om at denne type tekster kan inspirere til kreative løsninger på ulike utfordringer vi har foran oss i dag, som pandemier, klimakrise og overbefolkning.⁷³

⁶⁵ Skjeseth 2016

⁶⁶ Norsk Filminstitutt (NFI)

⁶⁷ Øvredal 2016

⁶⁸ 3.2

⁶⁹ 4.1.1

⁷⁰ UIO 2020; Chausse og Jahr 2019

⁷¹ Lilleslåten 2020

⁷² Chausse og Jahr 2019

⁷³ Lilleslåten 2020

Et viktig argument for forskningsprosjektet er at science fiction-fans ikke ble overrasket av koronapandemien.⁷⁴ Scenarier som nedlukking av samfunnet og epidemier grunnet den økende globaliseringen er gammelt nytt for en som leser science fiction.⁷⁵ Klimaendringer, befolkningsvekst og overvåkningssamfunnet har de siste to tiår kommet sterkere fram innen sjangerens fortellinger ifølge Chattopadhyay.⁷⁶ Konflikten gjentar seg: Menneskene har skapt ubalanse på jorden, og denne må gjenopprettes.⁷⁷ På grunnlag av dette mener han at det skal kunne finnes løsninger på de store menneskeskapte utfordringene vi i dag står overfor ved å studere sjangeren nøyer.⁷⁸ Da spesielt med tanke på spekulativ fiksjon og framtidfortellingen.

1.6 Opprinnelsen til Science fiction- sjangeren

Lukian (120-180 evt.) regnes som den første science fiction- forfatteren og Mary Shelleys Frankenstein, skrevet på 1800 tallet, blir sett på som den første moderne romanen innen sjangeren.⁷⁹ Begrepet ble først brukt av Hugo Gernsback i 1929 med sin utgivelse av tidsskriftet *Science Wonder Stories*.⁸⁰ Dette var et populært tidsskrift i begynnelsen av 1930 årene og inneholdt historier av ukjente og kjente forfattere som H.G Wells og Jules Verne.⁸¹ Gernsback hadde troen på at framtidsrettet populærvitenskap, dramatisert gjennom science fiction- fortellinger, kunne gjøre verden til et bedre sted.⁸² Sjangeren er vid og favner ulike fortellinger med ulike temaer, ofte forbundet med reiser i universet til andre galakser, utopier og dystopiske framtidfortellinger.⁸³

⁷⁴ Lilleslått 2020

⁷⁵ Lilleslått 2020

⁷⁶ Lilleslått 2020

⁷⁷ Lilleslått 2020

⁷⁸ Lilleslått 2020

⁷⁹ Bing og Eilertsen 2019

⁸⁰ Bing og Eilertsen 2019

⁸¹ Madison

⁸² Madison

⁸³ Bing og Eilertsen 2019

1.6.1 Science fiction som metode

Som kritikk av science fiction som sjanger beskriver forfatterne Bing og Bringsværd det mer som en metode.⁸⁴ Det at science fiction bare blir forbundet med framtidsrettet vitenskap og gale professorer, H. G Wells og Jules Verne, gir et for snevert inntrykk av litteraturen og ender da opp som popvitenskap og ren underholdning.⁸⁵ Det vitenskapelige har en plass innen denne type litteratur, men det er ingen anledning til å hevde monopol på meningsinnholdet i den sjangeren som ifølge Bing og Bringsværd misvisende blir kalt science fiction-sjangeren.⁸⁶ Det er nettopp derfor Bing og Bringsværd omtaler det som en metode framfor en sjanger: «Det som i dag særpreger science fiction er at det ikke er en litteratur om bestemte emner, men en måte å behandle et hvilket som helst emne på».⁸⁷ Dette kaller de fabelens metode. Science fiction lest med den intensjon at det er en metode vil endre leserens møte med teksten, og meningen med teksten vil straks bli mer enn ren underholdning.⁸⁸

1.6.2 Science fiction som samfunnskritisk nåtidsfortelling

Gjennom hele mitt arbeide med *The Tunnel Ahead* har det vært viktig å holde på tanken om at dette er noe vi kan lære av. I tråd med dette bringer Bing og Bringsværd inn en teori som er spesielt interessant for min avhandling: «En god Science fiction novelle handler nemlig om oss selv, om *vår* verden og aktuelle problemer i vår egen tid».⁸⁹ Det som er spesielt for denne type historier, er at forfatteren maskerer budskapet i form av at det ikke er virkelig og bruker virkemidler fra eventyrsjangeren i sin formidling.⁹⁰ «Både eventyret og science fiction bruker det fantastiske som utgangspunkt, men de vil begge *mer* enn underholde».⁹¹ I dekning av at fortellingen er fiksjon, kan forfatteren ved hjelp av eventyrets virkemidler uhindret vri på sannheten, og på den måten løfte fram ulike problemstillinger i samfunnet, uten å måtte begrunne dette rasjonelt og faktabasert.⁹²

⁸⁴ Bing og Bringsværd 1991: 8

⁸⁵ Bing og Bringsværd 1991: 7-8

⁸⁶ Bing og Bringsværd 1991: 7

⁸⁷ Bing og Bringsværd 1991: 8

⁸⁸ Krogh 2019: 54

⁸⁹ Bing og Bringsværd 1991: 8

⁹⁰ Bing og Bringsværd 1991: 8

⁹¹ Bing og Bringsværd 1991: 8

⁹² Bing og Bringsværd 1991: 9

Argumenter for at leseren kan lære noe av samfunnet gjennom fiksjonsfortellinger finnes helt tilbake til Aristoteles.⁹³ I tråd med dette mener Theodor Adorno at fiksjonsfortellingene kan «... fungere som ei form for *ubevisst* historieskrivning ...».⁹⁴ Bing og Bringsværd argumenterer for viktigheten av at fortellingen har rot i vår tid: Dersom teksten ikke er forankret i vår tid og det virkelige, vil den ikke appellere til leserne.⁹⁵ En god tekst blir en symbiose av fakta og fiksjon. Disse avhenger av hverandre for at leseren skal lese og akseptere innholdet. Professor i science fiction studier, Liza Yaszek, skriver i sin presentasjon av kvinnelige science fiction- forfattere at ved å skrive om nåtiden i en framtidvisjon, kunne de få fram et budskap som kanskje ellers ikke ville blitt lest eller publisert.⁹⁶ Dette er enda et argument for at science fiction anvendes som en metode.

1.6.3 Hvilket område inne science fiction kan *The Tunnel Ahead* plasseres?

Bing og Bringsværd omtaler selve begrepet science fiction som et stikkord, dette fordi begrepet favner vidt.⁹⁷ Derfor ble det gjort forsøk i England med å innføre begrepet spekulativ fiksjon. Implisitt forteller det leseren at dette er en type tekst som omhandler ulike spekulative teorier om ulike samfunnsscenarioer vi har eller kan få i nær eller fjern framtid.⁹⁸ Yaszek benytter begrepet spekulativ fiksjon når hun omtaler *The Tunnel Ahead*.⁹⁹ I tillegg til at novellen er en framtidvisjon, tilbyr den leseren et dystopisk scenario. Bing og Bringsværd plasserer denne type tekster innenfor den delen av den dystopiske litteraturen som de kaller «*sosiale skremmeskudd*».¹⁰⁰ Om vi slår sammen disse ulike begrepene kan vi plassere *The Tunnel Ahead* under sjangeren spekulativ-dystopisk-fiksjon.

⁹³ Aristoteles i Lothe 1996: 13

⁹⁴ Adorno i Lothe 1996: 13

⁹⁵ Bing og Bringsværd 1968: 7

⁹⁶ Georgia Tech 2021; Yaszek: IV Contributions

⁹⁷ Bing og Bringsværd 1991: 9; 1.6.1

⁹⁸ Bing og Bringsværd 1991: 9

⁹⁹ Yaszek: Alice Glaser

¹⁰⁰ Bing og Bringsværd 1968: 7

1.6.4 Dystopien og eksempler på litterære forfattere og verk innenfor sjangeren

«Dystopi er et oppdiktet, fremtidig skrekksamfunn, en skildring av et samfunn hvor dårlige krefter har fått overtaket, for eksempel i form av diktatur, kriminalitet eller miljøsammenbrudd. Dystopi står i motsetning til utopi.»¹⁰¹

Glaser er ikke alene om å benytte seg av dystopien som litterært virkemiddel. Kanskje en av de mest kjente dystopier er George Orwells *1984*. Bing og Bringsværd skrev i 1984 boken *Oslo 2084: Fire fortellinger om framtidige forbrytelser*. Her har de lagt handlingen til 100 år etter 1984, og tittelen er en tydelig referanse til Orwells fremtidsroman. Bing og Bringsværd har også gitt ut *London 2084*. Det er ukjent hvorvidt Glaser, på linje med disse, også kan ha latt seg inspirere av George Orwell. Det at *1984* ble gitt ut tolv år før Glaser skrev *The Tunnel Ahead* gjør det fristende å hevde at hun kan ha vært inspirert av Orwells roman: Begge har et tydelig felles tema, overvåkningssamfunnet.

En annen forfatter som har skrevet dystopisk litteratur er Ursula Le Guin.¹⁰² Hun har siden 1960-tallet skrevet om miljøforandring. I et intervju for *Morgenbladet* sier hun at hun ikke har vært spesielt framsynt. Det er verden som tenker sent.¹⁰³ Hun har bare lyttet til vitenskapen, og på denne måten er det ikke fiksjon det hun har skrevet, men vitenskapelige hypoteser.¹⁰⁴ Som et eksempel på hennes forfatterskap skrev Le Guin i 1969 fremtidsromanen *The Left Hand of Darkness*.¹⁰⁵

Blant samtidige forfattere kan vi nevne Øyvind Vågnes, *Zone Z*, Håvard Syvertsen, *Et overskuelig mørke*, og Cathrine Knudsen, *Den siste hjelperen*.

2.0 Teori

For å operasjonalisere problemstillingen i avhandlingen vil jeg ta i bruk filosofene Immanuel Kant, John Rawls og Einar Øverenget. Jeg har valgt ut disse på grunnlag av deres ideer rundt begrepene *individuell frihet*, *rettferdighet*, og *frykt*. Disse er sentrale begreper knyttet opp mot

¹⁰¹ Hamm 2018

¹⁰² Freeman 2014

¹⁰³ Le Guin i Freeman 2014

¹⁰⁴ Le Guin i Freeman 2014

¹⁰⁵ Freeman 2014

min problemstilling: Hvordan påvirker overbefolkning og løsningen på overbefolkningen demokratiet i det dystopiske samfunnet vi møter i *The Tunnel Ahead*?

2.1 Immanuel Kant og *An Answer to the Question: What Is Enlightenment?*

I 1784 skrev Immanuel Kant essayet *Beantwortung der Frage: Was ist Aufklärung?* I min avhandling skal jeg imidlertid bruke den engelske oversettelsen som lyder, *An Answer to the Question: What is Enlightenment?*¹⁰⁶ I essayet drøfter Kant sannsynligheten for at enkeltindivider eller en gruppe mennesker vil bryte ut og opponere mot samfunnets maktinstanser og etablerte religiøse sannheter. Utgangspunktet for essayet er de samfunnsforhold som dominerte i det som historisk går under betegnelsen opplysningstiden. Kant stiller følgende spørsmål: Er det mulig å frigjøre seg og bli et selvstendig, fritt, og etter hans definisjon, myndig menneske?¹⁰⁷ Hva skal eventuelt til for å oppnå dette? Og ikke minst, hvilke konsekvenser vil det føre til for enkeltindividet og samfunnet?¹⁰⁸

2.1.1 Kant om det umyndige mennesket som hinder for frigjøring

Det som, ifølge Kant, hindrer enkeltindividet å frigjøre seg fra andres makt er den enkeltes umyndighet¹⁰⁹. Han forklarer umyndighet som "...the inability to make use of one's intellect without the direction of another".¹¹⁰ Kant har to ulike definisjoner på begrepet umyndighet. Den ene er ufrivillig og medfødt umyndighet som skyldes mangel på intellekt.¹¹¹ De som er innenfor denne kategorien, kan ikke nødvendigvis klandres for sin mangel på selvstendighet.¹¹² Årsaken til denne type umyndighet kan for eksempel være lite eller ingen utdanning, og /eller individets manglende evne til å utvikle seg intellektuelt.¹¹³

Den andre formen for umyndighet er den selvpålagte.¹¹⁴ Dette er når individet har intellekt til å frigjøre seg fra andres autoritet, men er preget av tiltaksløshet og mangel på mot til å gjøre

¹⁰⁶ Kant 1784: 17-23

¹⁰⁷ Kant bruker begrepet *myndig* og *umyndig* om det å være et fritt/ufritt menneske

¹⁰⁸ Kant 1784: 17-23

¹⁰⁹ Kant 1784: 17

¹¹⁰ Kant 1784: 17

¹¹¹ Kant 1784: 17

¹¹² Dette gjelder kvinner, menn uten intellekt og barn. Kant 1784:17

¹¹³ Kant 1784: 17

¹¹⁴ Kant 1784: 17

noe med situasjonen.¹¹⁵ Den selvpålagte umyndige er både lat og feig, og sjansene for frigjøring er dermed små.¹¹⁶ De som er i denne kategorien befinner seg i en situasjon hvor andre må ta ansvar for deres liv. Ikke fordi disse ikke kan ta ansvar, men fordi de ikke vil: «It is so comfortable to be immature».¹¹⁷

2.1.2 Umyndighet forklart i metaforen om hunden og sin eier

En hund skal være lydige og medgjørlig. Hunden blir trent opp til å gå i bånd og skal alltid lystre sin eier. Dersom hunden ved tilfeller oppfører seg ulydig og prøver å løsrive seg fra sin eier, vil det resultere i straff. Derfor tar det bare ett forsøk på løsrivelse før hunden lærer seg at ulydighet ikke lønner seg.¹¹⁸ Det paradoksale er at den etter flere slike forsøk ville lært seg å bevege seg uten sine lenker, og dermed frigjort seg fra sin eier, men siden den ikke kjenner livet utenfor lenkene, vil den heller venne seg til sin lenke og godta at den er underlagt eieren.¹¹⁹ Dette er et mer komfortabelt alternativ enn om den skulle fortsette og utsettes for eierens represalier gjennom gjentatte tilfeller av ulydighet.¹²⁰ En lydige hund får mat og stell, på lik linje med den umyndige som slipper ta ansvar i livet.¹²¹

Til tross for at det er behagelig å ikke måtte ta ansvar, kan det samtidig oppleves utilfredsstillende å være underlagt andres makt.¹²² Kant bruker ord rundt det å være umyndig som «... the yoke of immaturity ...» og «... the shackles of perpetual immaturity».¹²³ Dette indikerer at individet er ufri delvis mot sin vilje. En situasjon som dette vil rent menneskelig i mange tilfeller føre til frustrasjon, spesielt om det oppleveres slik at de som bestemmer ikke yter rettferdige løsninger for sine medborgere.¹²⁴

¹¹⁵ Kant 1784: 17

¹¹⁶ Kant 1784: 17

¹¹⁷ Kant 1784: 17

¹¹⁸ Kant 1784: 18

¹¹⁹ Kant 1784: 18

¹²⁰ Kant 1784: 18

¹²¹ Kant 1784: 17

¹²² Kant 1784: 17

¹²³ Kant 1784: 18

¹²⁴ 2.3.3

2.1.3 Kant om «voktere» som konsekvens av umyndighet

Faren ved å blottlegge sin umyndighet er at andre raskt kan innta formynderrollen overfor den umyndige. Disse kaller Kant *vokterne*.¹²⁵ Noen mennesker er mer tiltrukket av denne rollen enn andre.¹²⁶ Det er et velkjent fenomen at enkelte mennesker er disponert for å ville ha makt for maktens skyld og ikke nødvendigvis med et ønske om å skape et godt samfunn. Individuer med denne typen agenda vil da kunne utnytte situasjonen til sitt eget gode, og sørge for å holde på denne makten.¹²⁷ Dette gjør de ved å sitte på ulike maktposisjoner i samfunnet og vil dermed være lovgivere samtidig som de er opprettholdere av loven.¹²⁸ Paradokset er at disse vokterne ikke alltid selv er myndige, og dermed trenger de også intellektuell frigjøring.¹²⁹

2.1.4 Kant om den religiøse makt

Den type makt Kant først og fremst ønsker løsrivelse fra er den religiøse makten. Dette er fordi «...immaturity in matters of religion is the most harmful sort, and hence the most degrading of all».¹³⁰ Det at enkeltindivider erverver seg evig makt og sikrer vokterrollen ved hjelp av religiøse sannheter bør ikke forekomme i samfunnet.¹³¹ Religiøse lover og sannheter skal ikke kunne bestemmes for framtidige generasjoner da det vil hindre enhver form for individuell frigjøring.¹³² Dersom dette allikevel gjøres, har framtidige generasjoner ifølge Kant all rett til å protestere: «... the descendents are thus perfectly entitled to reject those resolutions as having been made in an unjust and criminal way».¹³³

2.1.5 Hvordan oppnå frigjøring fra sin umyndighet?

Den største friheten et individ kan ha, er ytringsfriheten.¹³⁴ Det å kunne bruke sitt intellekt «...to make *public use* of one's reason in all matters», er en harmløs form for frihet.¹³⁵ Denne

¹²⁵ Kant 1784: 17

¹²⁶ Kant 1784: 18

¹²⁷ Kant 1784: 18; 2.1.2

¹²⁸ Kant 1784: 18 og 19

¹²⁹ Kant 1784: 18 og 20

¹³⁰ Kant 1784: 22

¹³¹ Kant 1784: 20

¹³² Kant 1784: 20

¹³³ Kant 1784: 21

¹³⁴ Kant 1784: 18

type ytringsfrihet bør være i samfunnet til enhver tid¹³⁶. Kant skiller mellom den private og den offentlige bruken av ytringer.¹³⁷ Det er den offentlige ytringsfrihet Kant mener enhver intellektuell, myndig som umyndig, bør anvende. Han oppfordrer spesielt til å ytre sine meninger gjennom skriftlige arbeider.¹³⁸

Derfor sier Kant: «Have the courage to make use of your own intellect! ». ¹³⁹ I dette mener Kant at den selvpålagte umyndige ikke må gi opp. Etter mange nok forsøk på frigjøring vil styresettet kunne finne det mer lønnsomt å behandle den umyndige med verdighet, og skjenke denne individuell frihet. ¹⁴⁰

2.2 John Rawls

John Rawls er kanskje en av de viktigste filosofene innenfor moderne politisk filosofi. ¹⁴¹ Det er hans teori om samfunnskontrakten og det rettferdige samfunn som gjør han relevant i min avhandling. Rawls ønsket et alternativ til en samfunnsstruktur bygget på utilitarismen og utviklet i 1971 *A Theory of Justice*.¹⁴² Han ønsket med dette å sette begrepet *Justice as Fairness* opp mot den klassiske utilitarismen.¹⁴³

2.2.1 Samfunnet rundt utarbeidelsen av *A Theory of Justice*

Det er vanskelig å komme utenom at Rawls og hans teori har blitt påvirket av den tiden den ble utarbeidet i.¹⁴⁴ *A Theory of Justice* ble utviklet på 50-60 -tallet og i begynnelsen av 70-tallet.¹⁴⁵ Dette var en tid hvor det amerikanske folket ønsket tilbake sine individuelle rettigheter etter en negativ periode med Mccarthyisme.¹⁴⁶ Parallelt med at folket var opptatt

¹³⁵ Kant 1784: 18

¹³⁶ Kant 1784: 19

¹³⁷ Kant 1784: 19

¹³⁸ Kant 1784: 20

¹³⁹ Kant 1784: 17

¹⁴⁰ Kant 1784: 23

¹⁴¹ Sagdahl 2019; Føllesdal 2003: 96

¹⁴² Rawls 1971: 3; Lovett 2011: 7

¹⁴³ Lovett 2011: 7

¹⁴⁴ Lovett 2011: 3; Fastvold 2019

¹⁴⁵ Lovett 2011: 3

¹⁴⁶ Lovett 2011: 3

av den enkeltes borgers individuelle rettigheter økte velferdsinstitusjonene i omfang.¹⁴⁷ Rawls levde i samme tid som Glaser, og som nevnt i punkt 1.2.2 var dette en tid hvor oppmerksomheten var rette mot menneskerettigheter og da særlig med vekt på afroamerikaneres- og kvinners rettigheter. Det fantes ikke på denne tiden en samlet filosofi som ivaretok både enkeltindividets rettigheter og velferdssamfunnets idealer.¹⁴⁸

2.2.2 Enkeltindividenes rettigheter og velferdssamfunnet i en og samme teori

Det å skulle lage en teori som tok hensyn til enkeltmenneskets grunnleggende rettigheter samtidig som velferdsstatens idealer blir ivare tatt både var og er ikke en enkel oppgave.¹⁴⁹ Rawls ønsket i tråd med utilitarismen å utarbeide en filosofi som sikret avgjørelser som gagnet og ivaretok velferdssamfunnets idealer. Samtidig mente Rawls at det alltid skulle tas hensyn til konsekvensene til enkeltindividene i det samme samfunnet.¹⁵⁰ Rawls sier: «...justice denies that the loss of freedom for some is made right by a greater good shared by the others».¹⁵¹ Det å lage en felles filosofi rundt det å ivareta individets rettigheter samtidig som det sosioøkonomiske samfunn ble ivare tatt, var en vanskelig oppgave da disse to grupper ble sett på som to motpoler.¹⁵² Med *A Theory of Justice* greide Rawls og kombinere begge disses gruppers behov.¹⁵³

2.2.3 Rawls om rettferdighet og sannhet som grunnpilarer i et demokratisk samfunn

I følge Rawls er rettferdighet en av de viktigste verdiene vi har i samfunnet.¹⁵⁴ Alle mennesker har en innebygd oppfatning av hva som er rettferdig, og dette er noe som ikke kan bli oversett eller undervurdert.¹⁵⁵ Rettferdighet er limet i samfunnet.

Et godt organisert samfunn er ifølge Rawls et samfunn som ikke bare muliggjør for den enkelte å bygge seg opp goder. Det skal samtidig være tuftet på idealet om at det er en felles

¹⁴⁷ Lovett 2011: 2

¹⁴⁸ Lovett 2011: 3

¹⁴⁹ Lovett 2011: 3

¹⁵⁰ Sagdahl 2019

¹⁵¹ Rawls 1971: 3

¹⁵² Lovett 2011: 3

¹⁵³ Lovett 2011: 3

¹⁵⁴ Rawls 1971: 3

¹⁵⁵ Rawls 1971: 3 og 5

forståelse for hva som er rettferdig.¹⁵⁶ Dersom en lov eller en form for institusjon fungerer som effektiv og god, men viser seg ikke å være rettferdig, er dette en lov som må endres eller avskaffes.¹⁵⁷ Rettferdigheten skal alltid være styrende i en avgjørelse, bortsett fra i tilfeller hvor det er en annen rettferdighet som trumfer denne eller en urettferdighet som truer. « ... an injustice is only tolerable when it is necessary to avoid an even greater injustice ». ¹⁵⁸

For at den enkelte skal tro på at et samfunn og deres styringsorganer er rettferdige, er det nødvendig med en annen faktor, sannhet.¹⁵⁹ Rettferdighet og sannhet går hand i hand og er utslagsgivende for å kunne danne et harmonisk samfunn. Dersom verdigrunnlaget i samfunnet ikke er tuftet på disse grunnpilarene, vil det på ett eller annet punkt oppstå murring.¹⁶⁰

Et samfunn som oppleves urettferdig og skjevfordelt, vil raskt bli preget av generell misnøye og misunnelse. De som føler seg tilsidesatt, vil kunne miste tillit til styresmaktene og sine medborgere. Dette vil være en trussel for det demokratiske samfunnet. Rawls beskriver det slik: « Distrust and, resentment corrodes the ties of civility, and suspicion and hostility tempt men to act in ways they otherwise would avoid ». ¹⁶¹ Et urettferdig samfunn vil altså bli et utrygt samfunn. I verste fall kan langvarig misnøye kulminere i fullstendig kollaps i form av voldelige konflikter.

2.2.4 «Uvitenhetens slør»

Hva som til enhver tid kan fortolkes og forstås som rettferdig kan variere. ¹⁶² I et samfunn vil det alltid være forskjellige samfunnsklasser og ulik levestandard innenfor disse. Mennesker blir ofte født med allerede forutbestemte muligheter i livet. ¹⁶³ Derfor vil det være en stor utfordring å kunne enes om hva som er den rette fordelingen av goder og byrder. Et klassisk uttrykk er at «mye vil ha mer». Det vil være vanskelig for dem som har mest å gi fra seg av privilegier, samtidig som de fleste mer enn gjerne vil måtte ønske å gi fra seg byrdene. For å

¹⁵⁶ Rawls 1971: 5

¹⁵⁷ Rawls 1971: 3

¹⁵⁸ Rawls 1971: 4

¹⁵⁹ Rawls 1971: 4

¹⁶⁰ Rawls 1971: 6

¹⁶¹ Rawls 1971: 6

¹⁶² Rawls 1971: 4

¹⁶³ Rawls 1971: 13

muliggjøre en rettferdig samfunnsfordeling tar Rawls oss med på et hypotetisk tankeeksperiment der han presenterer sitt realistisk utopiske «uvitenhetens slør».¹⁶⁴ Se for deg et samfunn hvor de ulike innbyggerne ikke har kunnskap om hvilken sosial status de har i samfunnet.¹⁶⁵ Dette kaller Rawls «den opprinnelige posisjon».¹⁶⁶ Ved å anvende «uvitenhetens slør» og «den opprinnelige posisjon» vil ulike parter i en forhandlingssituasjon aldri ta sjansen på en ulik byrdefordeling da de ikke vet hvem det vil ramme.¹⁶⁷ Derfor vil Rawls' «rettferdighetsprinsipper» være løsningen for å sikre en rettferdig gode og byrdefordeling.¹⁶⁸

2.2.5 «Rettferdighetsprinsippene» med kriterier

Med bakgrunn i det som er lagt fram i de forutgående punkter om Rawls formulerte han to grunnformuleringer av «rettferdighetsprinsippene». De er som følger:

First: each person is to have an equal right to the most extensive basic liberty¹⁶⁹ compatible with a similar liberty for others.

Second: social and economic inequalities are to be arranged so that they are both (a) reasonably expected to be to everyone's advantage, and (b) attached to positions and offices open to all.¹⁷⁰

Det første prinsippet overgår det andre, og en urettferdig fordeling i forhold til disse prinsippene kan bare skje når denne urettferdigheten fører til at alle får fordeler.¹⁷¹

En reformulering av Rawls' andre rettferdighetsprinsipp lyder: «... sosiale forskjeller er bare forsvarlige hvis de også fører til en forbedring av de svakest stiltes kår.»¹⁷² Her ser vi at Rawls står inne for forskjellsbehandling som rettferdig, der den svakeste part vinner på det, og

¹⁶⁴ Rawls 1971: 120; Føllesdal 2003: 100; Føllesdal 2003: 97; Rawls 1971: 137

¹⁶⁵ Dette kan være alt fra helsetilstand, intellektuelle og økonomiske forutsetninger, livssyn, kjønn og familiær tilknytning. Rawls 1971: 137

¹⁶⁶ Rawls 1971: 118

¹⁶⁷ Rawls 1971: 136

¹⁶⁸ Rawls 1971: 119

¹⁶⁹ Politisk frihet, stemmerett, at den enkelte kan oppnå politiske og betydningsfulle samfunnsverver, ytringsfrihet, retten til forsamlinger, religionsfrihet, retten til å eie, beskyttelse mot ubegrunnet arrestasjon og rettsikkerhet. Rawls 1971: 61

¹⁷⁰ Rawls 1971: 60

¹⁷¹ Rawls: 1971: 63

¹⁷² Fastvold 2019; Sagdahl 2019; Føllesdal 2003: 97

at det er åpning for at ulikt i noen tilfeller er likt og dermed rettferdig. Ulikhet kan også være et intensiv for enkeltindivider til å yte bedre i samfunnet, til alles gode.¹⁷³

Det som er viktig for at filosofien rundt «rettferdighetsprinsippene» skal fungere, er at alle må være enige om og aktivt akseptere og forholde seg til disse prinsippene. Rawls har utviklet to kriterier til disse:

- 1) Everyone accepts and knows that the others accept the same principle of justice
- 2) The basic social institutions generally satisfy and are generally known to satisfy these principles.¹⁷⁴

2.2.6 Rawls og samfunnskontrakten

Alt som nå er nevnt om Rawls bunner ut i samfunnskontrakten, et konsept han videreutviklet med bakgrunn i allerede eksisterende teorier av Rosseau, Locke og Kant.¹⁷⁵

For at et samfunn skal kunne fungere, og at alle medlemmer skal føle seg ivaretatt, må alle anerkjenne denne kontrakten med dets fordeler og ulemper. Alternativet er ikke å akseptere den, men da fraskriver den enkelte seg ikke bare byrdene, men også godene kontrakten garanterer.

For å kunne leve harmonisk i et demokratisk samfunn må enkeltindividet derfor i noen tilfeller anerkjenne at enkelte særrettigheter og særinteresser må gå på bekostning av samfunnets interesser.¹⁷⁶ Det kan for eksempel være i ett tilfelle der en urettferdig handling utføres for å forhindre en enda større urettferdighet.¹⁷⁷

En fordel med samfunnskontrakten er at den muliggjør å utvikle et sosialt nettverk.¹⁷⁸

Mennesket er avhengig av sosial tilhørighet, men for å kunne opprettholde samfunnskontrakten og oppnå sosial aksept forventes det en «... certain form of conduct ...». Dette innebærer at samfunnets enkeltindivid ikke bare har rettigheter, men også plikter.¹⁷⁹

¹⁷³ Føllesdal 2003: 97

¹⁷⁴ Rawls 1971: 5

¹⁷⁵ Rawls 1971: 11; Lovett 2011: 7

¹⁷⁶ Fastvold: 2019

¹⁷⁷ 2.2.3

¹⁷⁸ Rawls 1971: 5

¹⁷⁹ Rawls 1971: 4

Det er allerede nevnt at særinteresser så vel som samfunnets interesser alltid vil være i en form for større eller mindre konflikt.¹⁸⁰ Derfor er Rawls selv klar over de begrensningene som ligger i *A Theory of Justice*. Ett samfunn hvor alt er harmoni, og alle har alt de trenger er et idealsamfunn som ikke finnes i virkeligheten. Det er imidlertid *mulig* å oppnå et rettferdig samfunn gjennom Rawls filosofi om rettferdighetsfordeling, på tross av at den ikke kan garantere det. Derfor kaller Rawls sin ide utopisk realistisk.¹⁸¹ Det er et ideal å strekke seg etter.

2.3 Om Einar Øverenget og *Vi bør frykte frykten* og *Når demokratiet møter frykten*

Einar Øverenget er professor i filosofi ved Høgskolen i Innlandet ved fakultet for økonomi og samfunnsvitenskap.¹⁸² I det siste året med pandemi og stadig nye regelverk har han skrevet kronikken *Vi bør frykte frykten* og artikkelen *Når demokratiet møter frykten*. Han tar i sine tekster utgangspunkt i den norske regjerings- og helsemyndighetenes handtering av koronapandemien der han poengterer viktigheten av debatt rundt legitimeringen av grunnlaget for de stadige innsnevringene av den individuelle frihet i løpet av pandemien. Temaet han tar opp glir rett inn i avhandlingens problemstilling, da han diskuterer demokratiets sårbarhet, og hvordan frykt kan ha innvirkning på et samfunn i krise.

2.3.1 Definisjon av begrepet frykt

For å bedre kunne forstå budskapet i Øverengets tekster vil jeg først gi en definisjon av begrepet frykt. Frykt er kroppens forsvar og forutsetning for å kunne beskytte seg mot fare. Det er en emosjonell tilstand kroppen går inn i når den møter en reell fare eller trussel mot seg selv.¹⁸³ Mennesker og dyr føler frykt slik at de skal være ekstra årvåkne i forhold til livsfare, og det handler om å overleve: Frykten setter kroppen i alarmberedskap og bidrar til at kroppen klarer et høyt nivå av anstrengelse ved behov for flukt eller angrep.¹⁸⁴ Dersom frykten tar overhånd, risikerer individet å komme i en «fight or flight»-tilstand, eller det som kalles «fight or flight or freeze», med andre ord, individet risikerer handlingslammelse.¹⁸⁵ Å være i

¹⁸⁰ Rawls 1971: 4

¹⁸¹ Føllesdal 2003: 100

¹⁸² Høgskolen i Innlandet (INN)

¹⁸³ Kennair og Malt 2020

¹⁸⁴ Kennair og Malt 2020

¹⁸⁵ Kennair og Malt 2020

konstant fryktmodus vil etter hvert skape helseproblemer da kroppen ikke er ment for å være i konstant fryktmodus.¹⁸⁶

2.3.2 Hvorfor kollektiv frykt er farlig

Frykt er en viktig faktor for overlevelse, det er derimot «freeze»-tilstanden¹⁸⁷, som konsekvens av ubegrunnet fare over lengre tide, Øverenget advarer mot i sine artikler. Det gjelder den kollektive frykten som fører til at viljen og evnen til å stille spørsmålstegn til autoriteter blir svekket, og at enkeltindividet dermed overgir sin individuelle frihet til fordel for at myndighetene tar over styringen av samfunnet i det offentlige så vel som det private.¹⁸⁸

I et demokratisk samfunn kan individets selvbestemmelser bare fratras ved lov, når dette truer den andres selvbestemmelse.¹⁸⁹ I en situasjon der individets selvbestemmelse skal begrenses for å verne resten av samfunnets medlemmer, er det ifølge Øverenget viktig å diskutere følgende spørsmål: «Representerer en gitt handling eller situasjon, en så stor trussel mot andres selvbestemmelse at den bør forbys – eller krever det åpne samfunn at farer, herunder også livsfare, må kunne aksepteres?»¹⁹⁰

Frykten bidrar derimot til at individet aksepterer unødvendige store inngripelser og beslutninger fra myndighetene, i det frykten svekker enkeltindividets rasjonelle tenking: «Frykten kan i neste omgang føre til en stilltiende aksept for svært autoritære grep i politikken». ¹⁹¹ Når individene mister kontrollen over den reelle faren de står overfor, er det lett at de godtar å bytte ut frihet mot trygghet. Dermed vil en veletablert frykt føre til en trussel mot demokratiet: «Om frykten etablerer seg i et samfunn, vil den kunne sette i gang en omvendt frigjøringsprosess: Folket krever mindre frihet, mindre demokrati – og jo mindre de etter hvert har, desto mindre krever de». ¹⁹²

¹⁸⁶ Kennair og Malt 2020

¹⁸⁷ 2.3.1

¹⁸⁸ Øverenget september 2020

¹⁸⁹ Øverenget mai 2020

¹⁹⁰ Øverenget mai 2020

¹⁹¹ Øverenget september 2020

¹⁹² Øverenget september 2020

2.3.3 Problemløsning basert på frykt kan skape flere samfunnsproblem

Ett eksempel på en forhastet og fryktbasert avgjørelse kan være å løse ett enkeltstående samfunnsproblem uten å ta hensyn til resten av samfunnsmaskineriet. Det er alltid viktig å lete etter flere alternative løsninger i møte med et samfunnsmessig problem. Det å løse ett problem uten helhetlig og rasjonell begrunnelse kan forårsake uforutsette problemer *vel* så problematiske og omfattende som det forutgående.¹⁹³ Det kan bli som en Pandoras eske hvor det ene problemet avløser det andre. Det verste problemet vil da være, ifølge Øverenget, at demokratiet svekkes.¹⁹⁴

2.3.4 Media som middel for å iverksette frykt i samfunnet

I dagens mediesamfunn er det en lett sak å iverksette frykt i befolkningen. Dersom maktpersoner har tilgang på media har de også tilgang til hva andre opplever som sannheten.¹⁹⁵ Det er ifølge Øverenget selvsagt ikke galt av myndighetene å informere om fare, men i det faren ikke kvantifiseres, kan frykten begynne å leve sitt eget liv.¹⁹⁶ Dersom vi blir påminnet om en fare gjentatte ganger, vil vi utvikle et konstant alarmberedskap- noe som vil føre til en irrasjonell flokkbasert frykt: «I vårt daglige virke tar vi en kognitiv snarvei i det som har å gjøre med sannsynligheter». Derfor vil vi anta det vi hører flest ganger som det mest sannsynlige.¹⁹⁷

Det vil derfor være av stor viktighet at myndighetene og mediene som den fjerde statsmakt er bevisst sin rolle. Det er kort vei mellom nyttig informasjon og fryktpropaganda så vel som mellom demokrati og diktatur.¹⁹⁸

¹⁹³ Øverenget september 2020

¹⁹⁴ Øverenget september 2020

¹⁹⁵ Øverenget september 2020

¹⁹⁶ Øverenget september 2020

¹⁹⁷ Øverenget september 2020

¹⁹⁸ Øverenget september 2020

Derfor kan bevisst bruk av overinformasjon i forhold til faresituasjoner, ifølge Øverenget, være en trussel mot demokratiet da frykten i befolkningen kan utnyttes for å få igjennom politiske beslutninger.¹⁹⁹ Den mediabaserte frykten kan bidra til at det festes en oppfatning i befolkningen «...av at det finnes samfunnsmessige mål som er viktigere enn vår frihet og selvbestemmelse».²⁰⁰ Da er det bare å håpe at vi har et maktapparat som ønsker å bedre velferdssamfunnet, framfor å oppnå politisk gjennomslagskraft

3.0 Metode

I min avhandling ligger teorien til grunn for metoden. Jeg vil bruke en kvalitativ metode i form av en litterær tekstanalyse av *The Tunnel Ahead*. Parallelt vil jeg gjøre en systematisk analyse av dennes funn. Formålet med den litterære tekstanalysen er å åpne novellen for å finne plottets synlige og skjulte budskap. Funnene i tekstanalysen vil fortløpende og systematisk analyseres ved hjelp av forskningsspørsmålene knyttet opp mot Kants, Rawls' og Øverengets teorier om *individuell frihet, rettferdighet og frykt*.²⁰¹ På denne måte vil jeg anvende to ulike analyseverktøy, *litterær tekstanalyse* og *systematisk analyse*, i en og samme analyse. Jeg vil i både den litterære tekstanalysen og den systematiske analysen vektlegge møtet mellom tekst og leser. Hva er det leseren fortolker av budskapet i teksten opp mot det som ligger i leserens forforståelse.²⁰² Hvilke synlige og skjulte opplysninger finner leserne i teksten.

Det å lese teksten gjentatte ganger med søkelys på ett forskningsspørsmål om gangen, vil muliggjøre å forstå og å fortolke *The Tunnel Ahead* som om den skulle hatt tre forskjellige lesere. De tre ulike lesernes fordommer og forforståelse, med basis i disses teorier om individuell frihet, rettferdighet og frykt, vil påvirke den enkeltes leseres fortolkning og forståelse av tekstens budskap.²⁰³ Dette åpner opp for en videre horisont enn om jeg alene skulle fortolket tekstes budskap med basis i mine fordommer.²⁰⁴ Ved å anvende denne måte å lese teksten på vil jeg søke etter svar på hva novellen sier, og kanskje enda viktigere, hva

¹⁹⁹ Øverenget mai 2020

²⁰⁰ Øverenget mai 2020

²⁰¹ 1.1.3

²⁰² 3.2

²⁰³ 3.2

²⁰⁴ Krogh 2019: 49

novellen ikke sier, om *individuell frihet, rettferdighet og frykt*. Ved å bruke de tre ulike forskningsspørsmålene håper jeg at tekstens budskap vil åpne seg og tilby en bedre forståelse av novellens budskap.

En god novelle har mange lag, og det er disse lagene jeg håper å finne når teksten møter tre ulike teoretiske synsvinkler. I tillegg til disse tre teoretikere vil jeg gi filmskaper André Øvredals fortolkning av novellen en supplerende stemme. Jeg har og diskutert novellen og problemstillingen i avhandlingen med Einar Øverenget, noe som påvirker min forståelse av teorien og novellens budskap.²⁰⁵ Min egen stemme vil uunngåelig være til stede i forståelsen og fortolkningen av tekstens budskap.

Valg av litterær og systematisk analyse i kombinasjon med en hermeneutisk tilnærming til forskningsmaterialet, åpner opp for at jeg, på en god måte, skal kunne drøfte avhandlingens problemstilling: Hvordan påvirker overbefolkningen og løsningen på overbefolkningen demokratiet i det dystopiske samfunnet vi møter i *The Tunnel Ahead*?

3.1 Litterær tekstanalyse og systematisk analyse

I den litterære tekstanalysen vil jeg først og fremst se etter det synlige og det usynlige budskapet i novellen og lete etter hvilken informasjon det vil gi når tekst og den ulike leser møtes. Jeg vil ta for meg en teoretiker og ett forskningsspørsmål av gangen og lete etter detaljer i teksten som er relevante for den systematiske analysen. Jeg vil lete etter om teksten snakker sant, eller om informasjon er utelatt i form av tomrom og/eller åpner opp for lesing mellom linjene.²⁰⁶ Det vil være ulike virkemidler i teksten som røper disse tingene. Noe vises konkret i teksten, mens annet skjules. Jeg vil gi konkrete eksempler på dette fra teksten i form av direkte sitater. Jeg vil og referer til Øvredals filmatisering av novellen. Samtidig vil jeg fortolke novellen så godt jeg kan i tråd med det jeg tror Kant, Rawls og Øverenget ville ha gjort.

Jeg vil først anvende Kant i min analyse. Ved hjelp av hans teori vil jeg systematisk lete i teksten etter hva den sier og ikke sier om individuell frihet eller mangelen på individuell

²⁰⁵ Telefonsamtale Øverenget 18.04.21

²⁰⁶ 3.1.2

frihet. Dette vil jeg gjøre ved hjelp av å undersøke aspekter som kan besvare forskningsspørsmålet: Hvilke tegn til individuell frihet finner vi i *The Tunnel Ahead*?

Det jeg da vil ta rede på i teksten er: Hvem er makten? Snakker myndighetene sant? Er det lov å stille kritiske spørsmål til disse? Eksisterer ytringsfrihet? Hvem kan ytre seg? Er det en reel stemmerett i samfunnet? Hva skjer om den enkelte ikke adlyder makten? Finnes det umyndige i samfunnsborgerne, og hvem er disse? Finnes det voktere i samfunnet? Hvorfor bruker figurantene i novellen beroligende tabletter? Hvorfor gjør ingen opprør? Hvorfor er det et skille mellom ekstroverte og introverte?

Jeg vil gjenta samme operasjon med teoretikerne Rawls og Øverenget, hvor da forskningsspørsmålet vedrørende Rawls teori lyder: Hva får vi vite om rettferdighet i *The Tunnel Ahead*? Relevante faktorer å finne ut av i teksten vil da være: Hvilke samfunnsforhold er det i *The Tunnel Ahead*? Er det store forskjeller mellom fattig og rik? Er goder og byrder likt fordelt? Er effektiviteten i samfunnet med på å begrense eller forbedre rettferdigheten? Er overbefolkningen et reelt problem? Finnes det plasser uten overbefolkning som bare en elite har tilgang til? Snakker myndighetene sant om den situasjonen de er i? Er tunnelen et rettferdig alternativ eller er den bare et påskudd for å beholde makt? Finnes det andre alternativer til tunnelen? Må alle kjøre gjennom denne, eller er det noen som slipper unna? Kan det være at en gruppe i befolkningen er mer utsatt for tunnelen enn andre?

Til slutt i analysen vil jeg anvende Øverenget og hans teori rundt begrepet frykt. Her lyder forskningsspørsmålet som følger: Hva får vi vite om frykt i *The Tunnel Ahead*? For å finne indikasjoner på frykt vil jeg stille spørsmål som: Hvordan forholder den enkelte seg til tunnelen? Finnes det tegn til apati og likegyldighet i befolkningen? I hvor stor grad kontrollerer myndighetene samfunnet? Hva skjer om den enkelte bryter reglene i samfunnet? På hvilket grunnlag kontrollerer myndighetene befolkningen? Finnes det indikasjoner på maktmisbruk i samfunnet? Hvilke indikasjoner finner vi i teksten som tilsier at det er snakk om et autoritært maktforhold? Hvordan var det i samfunnet før overbefolkningen inntraff? Lyver og manipulerer myndighetene?

3.1.1 Møte mellom tekst og leser

I min analyse vil jeg som sagt legge vekt på møtet mellom tekst og den individuelle leser. Vi er alle preget av vår samtidserfaring og den kunnskapen vi sitter inne med. Ingen kan, eller skal, frigjøre seg fullstendig fra sine fordommer og sin forforståelse.²⁰⁷ Derfor vil alltid fortolkningen av tekstens budskap preges av leserens kunnskap og intensjon: «... every text envisions a specific reader with a particular ideology and attitude».²⁰⁸ Når en tekst leses av ulike lesere, gir den derfor som regel ulikt meningsinnhold til hver enkelt leser.²⁰⁹ Det kan også variere hvordan en tekst blir forstått av en og samme leser dersom denne leser teksten flere ganger i løpet av et livsløp.²¹⁰

3.1.2 Tekstens åpne og lukkede budskap

En tekst kan ha et synlig budskap samtidig som den har et budskap «mellom linjene». I en novelle er et av sjangerkravene at det skal være åpning for fortolkning.²¹¹ En tekst som sier lite, eller ingenting, krever mer fortolkning enn en tekst som sier mye: Jo mindre teksten sier, jo mer stimulerer den til leserens fantasi.²¹² Når teksten unnlater å gi informasjon, krever teksten meddiktning og fantasi fra leseren.²¹³ Det som bestemmer om teksten er åpen eller lukket for fortolkning er ikke teksten selv, men de «... forventningar og haldningar som lesaren har til teksten».²¹⁴ Dette er i tråd med hermeneutisk tankegang om fordommer og forforståelse.²¹⁵ Dersom leseren føler at det er noe som skurrer, eller noe som mangler, vil denne lete etter svar.²¹⁶ Leserens vil forsøke å fylle tekstens tomrom.²¹⁷ Det er gjerne disse tomrommene som åpner opp for at den enkelte leser kan forstå teksten ulikt.

²⁰⁷ 3.2; Krogh 2019: 48

²⁰⁸ Booth i Herman og Vervaeck 2005: 20

²⁰⁹ Vinje 1993: 38

²¹⁰ 3.2

²¹¹ Norsksidene

²¹² Vinje 1993: 41

²¹³ Vinje 1993: 41

²¹⁴ Vinje 1993: 42

²¹⁵ 3.2

²¹⁶ Vinje 1993: 42

²¹⁷ Vinje 1993: 40

3.2 Gadamers hermeneutiske sirkel

Forståelse og fortolkning av tekst avhenger ikke bare av leserens fordommer, men også av leserens intensjon. Det er her den hermeneutiske sirkel kommer på banen. Den hermeneutiske sirkel handler om å oppnå forståelse, gjennom fortolkning av ny forståelse. En forutsetning for å forstå er at vi har fordommer eller førforståelse.²¹⁸

«Enhver forståelse forutsetter en annen, forutgående forståelse».²¹⁹ For å kunne forstå tidligere eller andre kulturer må vi ta utgangspunkt i vår egen kultur.²²⁰ Derfor vil all fortolkning være preget av vår forforståelse og erfaring. Dette hindre oss ikke i å oppnå forståelse for fortiden eller for kulturer som er ulik vår egen. Det er en forutsetning for at vi skal kunne forstå det ukjente.²²¹

Det er viktig å skille mellom de fordommene som stopper kunnskap og de som bidrar til ny kunnskap. Gadamer skiller derfor mellom «*legitime*» og «ikke legitime fordommer».²²² Våre fordommer kan korrigeres «... fordi vi kan skille mellom de som åpner for og de som forstyrrer forståelsen».²²³ Når vi korrigerer fordommene, vil vi åpne opp for ny forståelse ved at vår horisont blir utvidet. Kritikk og korrigerende av egne fordommer skaper forbindelse med det som skal forstås.²²⁴ Vi er nå i kjernen av den hermeneutiske sirkel.

I Gadamers hermeneutiske sirkel er leseren en del av sirkelen sammen med teksten denne skal forstå og «forståelsen av teksten er preget av leserens fordommer og førforståelsen».²²⁵ Vi er avhengig av våre fordommer for å komme inn i sirkelen, men det er vår evne til å korrigere disse i møte med den ukjente teksten som avgjør grad av forståelse.²²⁶ Jo lengre vi blir i den hermeneutiske sirkelen, jo flinkere blir vi til å korrigere fordommene våre. Denne prosessen sammenligner Gadamer med det å bevege seg mot nye horisonter.²²⁷

²¹⁸ Fordom er et positivt begrep hos Gadamer. Krogh 2019: 49

²¹⁹ Krogh 2019: 49

²²⁰ Krogh 2019: 49

²²¹ Krogh 2019: 50

²²² Krogh 2019: 51

²²³ Krogh 2019: 51

²²⁴ Krogh 2019: 51

²²⁵ Krogh 2019: 52

²²⁶ Krogh 2019: 53

²²⁷ Krogh 2019: 54

Når leseren trer inn i sirkelen, er denne preget av sine fordommer, sin egen horisont. Teksten har *og* sin egen horisont. Leseren utvider sin horisont i møte med tekstens horisont, og denne går inn i teksten igjen med nye fordommer, ny forståelse, en bredere horisont.²²⁸ Til slutt ender dette opp i en horisontsammensmeltning: «There is no longer a subjective interpreter and an objective textual meaning, but an intersubjective unity in time».²²⁹

En metafor for å forklare den hermeneutiske sirkel kan være at leseren er en **bekk** (*leseren med sine fordommer, sin horisont*). Den snor seg inn og ut av en **elv** (*tekstens horisont*), og tar til seg **nytt vann** hele tiden (*leser med reviderte fordommer*) samtidig blir det opprinnelige vannet værende i bekken. Til slutt er bekken en **del av elven** (*tekst lest med en utdypet forståelse ut fra lesers nye horisont*) og denne renner ut i **havet** (*horisontsammensmeltning*).²³⁰

Horisontsammensmeltningen er dog ikke en lukket helhet mellom to ulike horisonter som møtes og ender opp i en evig enhet. Det at en sammensmeltning har oppstått er en forutsetning for forståelse, men den må ikke stenge ute nye og andre oppfatninger.²³¹ For å oppnå forståelse er det derfor viktig å holde avstand fra teksten samtidig som det er en forbindelse med teksten.²³² Det vil altså aldri bli en fullstendig sammenslåing av to ulike horisonter, men vi må alltid tenke oss at «... det er en forbindelse mellom horisonten som preget verket, og vår egen».²³³ Vår forståelse avhenger altså av at det er en tilknytning mellom teksten og vår tid allerede i utgangspunktet.²³⁴ Verkets forutsetning avhenger også av denne forbindelsen. Det at det er en sammenheng mellom leserens horisont og tekstens horisont, åpner opp for at teksten virker videre. Den blir lest og forstått, og den får sin virkningshistorie.²³⁵ For at tekstens virkningshistorie skal fortsette er den avhengig av at framtidige lesere også har en felles forbindelse mellom tekstens horisont og den tiden de lever

²²⁸ Krogh 2019: 54

²²⁹ Krogh 2019: 56; Maclean 1986: 134

²³⁰ Krogh 2019: 56

²³¹ Krogh 2019: 61

²³² Krogh 2019: 62

²³³ Krogh 2019: 62

²³⁴ Krogh 2019: 62

²³⁵ Krogh 2019: 62

i. «Det er nemlig virknigshistorie som frambringer de rette fordommene, de som forbinder verket og oss».²³⁶

3.3 Redegjørelse av egen bias i fortolkningen av *The Tunnel Ahead*

I lys av hermeneutikken er det viktig å nevne at den litterære analysen av *The tunnel Ahead* vil avhenge av min forståelse og fortolkning av de ulike teoretikerne, samt min forforståelse av hvordan forstå litteratur.²³⁷ Hvilke kunnskaper jeg har om dagens samfunn og om det samfunnet Glaser levde i er og avgjørende for hvordan jeg forstår innholdet i teksten. I tillegg er jeg klar over at jeg sannsynligvis er preget av et eierforhold til budskapet i teksten, med tanke på at den har vært en del av meg i så mange år.²³⁸ Dette øker graden av fordommer.²³⁹

Derfor har jeg, for å frigjøre meg med så mye bias som mulig i fortolkningen, bevisst valgt å bruke Kants, Rawls' og Øverengets «briller» i den systematiske analysedelen av *The Tunnel Ahead*. Dette vil både bidra med å fjerne bias og å gi mer tyngde til fortolkningen.

Samtidig legger deler av hermeneutisk tradisjon til grunn for at leseren aldri kan forstå en teksts budskap uavhengig av egen forståelse.²⁴⁰ Det må være noe i teksten som er «... sprunget ut av samme ånd, dvs. samme innstilling og forestillingsverden, som vår egen».²⁴¹ For å kunne forstå virkeligheten må mottaker av budskap ha en felles referanseramme med historien. Vi trenger en opprinnelig enhet.²⁴² Det at jeg kan bruke mine teoretikere i avhandlingen og forstå disse, er begrunnet i at vi til dels innehar denne enheten. Det er en tilknytning samtidig som det er en distanse mellom oss.²⁴³ Den nærmeste tilknytningen har jeg vel og merke mest sannsynlig med Øverenget og Øvredal, da vi tilsynelatende er påvirket av den samme tradisjonen.²⁴⁴ Denne er påvirket av Kant og Rawls, og Rawls er påvirket av Kant.²⁴⁵ Her er vi på vei inn i Gadammers hermeneutiske sirkel.²⁴⁶ Teksten virknigshistorie

²³⁶ Krogh 2019: 63

²³⁷ 3.2

²³⁸ 1.0

²³⁹ 3.2

²⁴⁰ Krogh 2019: 48

²⁴¹ Ast i Krogh 2019: 23

²⁴² Krogh 2019: 23

²⁴³ 3.2

²⁴⁴ Vi er norske alle sammen, og sirka like gamle

²⁴⁵ Sagdahl 2019

²⁴⁶ Krogh 2019: 53 og 56

avhenger av denne forbindelse, og er et trekk som stadig blir nevnt i forhold til tekstforståelse og beskrivelse av science fiction- sjangeren.²⁴⁷ En tekst vil aldri riktig få gjennomslag om den ikke bunner ut i en felles virkelighetsforståelse.

Det vil selvfølgelig også ligge en begrensning i *min* forståelse av Kants, Rawls' og Øverengets teorier samt til novellens budskap.²⁴⁸ Dette fordi full forståelse av en tekst bare kan oppnås når leseren «... kan gjenta alle de tankeoperasjonene som forfatteren selv utførte når tekster ble skrevet».²⁴⁹ Her er det viktig å påpeke at når jeg tar på meg teoretikernes «briller» i analysedelen, er «brillene» så gode som den forståelse jeg har av teorien som er lagt fram i teorikapittelet. Dette vil påvirke min forskning og dermed også resultatet av den. Her er vi igjen inne på kjernen i den hermeneutiske sirkelen.

4.0 Litterær analyse

I denne delen vil jeg som beskrevet i punkt 3.1 gjøre en litterær tekstanalyse av *The Tunnel Ahead*, parallelt med at jeg gjør en systematisk analyse av funnene i tekstanalysen. Jeg vil la forskningsspørsmålene lede fortolkningen, samtidig som fortolkningen uunngåelig vil være påvirket av mine fordommer.²⁵⁰

4.1 Kant og den «religiøse» makt i *The Tunnel Ahead*

Det første forskningsspørsmålet er: Hvilke tegn til individuell frihet finner vi i *The Tunnel Ahead*? Det er naturlig å begynne med å se på maktutøvelsen i novellen. Den makten Kant omtaler som mest skadelig for den individuelle frihet, er først og fremst den religiøse makten.²⁵¹ I Kants levetid var dette en autoritet det ikke var åpning for å stille kritiske spørsmål til. Det er nærliggende å tro at Kant ville lagt merke til likheter mellom den makten han omtaler i sitt essay, og den makten leseren blir presentert for i *The Tunnel Ahead*. I novellen blir leseren introdusert for et samfunn styrt av en usynlig altomfattende makt.

²⁴⁷ 1.6.2; 3.2

²⁴⁸ Krogh 2019: 29

²⁴⁹ Scleiermacher i Krogh 2019: 29

²⁵⁰ 3.2; 3.3

²⁵¹ 2.1.4

Begrepet religiøs makt blir ikke nevnt konkret med ord, men selve beskrivelsen av autoriteten i *The Tunnel Ahead* kan fortolkes analogt med en transcendent autoritet.

Makten krever ubetinget underdanighet: Det er ikke anledning for å diskutere gitte sannheter og de ulike lovene og reglene som er i samfunnet.²⁵² Det er en ansiktsløs makt som åpenbarer seg fra oven og manifesterer seg i det teknologiske. Som eksempel kan det nevnes at innfartsveien til New York blir kontrollert av en «... a giant three-hundred car turntable», bilene blir satt automatisk på autopilot på motorveien og selve tunnelen blir kontrollert ved hjelp av teknologi.²⁵³ Den teknologiske makten er enda mer synliggjort i filmskaper Øvredals fortolkning av novellen. Idet bilene kjører inn i tunnelen blir de klargjort for nedgassing. Dette skjer ved at en rød lyssensor ved veggen aktiverer en sikring, deretter åpnes ei luke i biltaket hvor gassen kan sive inn.²⁵⁴ Det er når tunnelen lukker seg, i novellen og i filmen, at den konkrete autoriteten manifesterer seg. Den er nådeløs, men samtidig nåderik. Det er til gode for samfunnets videre eksistens. Enkeltindividet i samfunnet tror at dette er løsningen og kjører med viten og vilje gjennom tunnelen med en bevissthet om at ved å ofre seg selv vil de oppnå målet om en bedre verden. Tunnelen er ikke en straff for ulydig adferd, men representerer en nestekjærlig, ikke-diskriminerende løsning på overbefolkningsproblematikken. Dette er i tråd med en religiøs forståelse av et samfunn ledet av en nådeløs, men samtidig nåderik og rettferdig Gud.

For at borgerne skal tro på dette narrative har makten utviklet seg til et system av lover og retningslinjer som skal adlydes: «... there were so many rules and regulations now that it was hard to question them anymore».²⁵⁵ På lik linje med en guddommelig autoritet er dette en makt som tilsynelatende ønsker det beste for samfunnets medlemmer. Dette gjelder den private så vel som den offisielle sfæren. Dersom ikke reglene blir etterfulgt vil resten av samfunnet karakterisere dem som ikke følger reglene som «ekstroverte»²⁵⁶, eller det, som på Kants tid ville blitt kalt samfunnsfiender. Hvilke konkrete konsekvenser avvikende adferd får for den enkelte, sies det ingenting om, men det røpes i Toms kommentarer at han etterstreber reglene til det ytterste for å unngå at han og hans familie skal karakteriseres som

²⁵² Glaser 1961: 58

²⁵³ Glaser 1961: 54 og 56

²⁵⁴ Øvredal 2016: 7min. 22sek.

²⁵⁵ Glaser 1961: 58

²⁵⁶ Glaser 1961: 61

«ekstroverte».²⁵⁷ I etterkant av at han korrigerer et av barna sier han «See a sign of extroversion, squelch it at the beginning».²⁵⁸ Det er fristende å si at figurantene i novellen er styrt av en ytre kraft, og dermed er de ufri i sin livsutfoldelse. Makten er ikke gudommelig begrunnet, men finner sin begrunnelse i at overbefolkningen er en utfordring som bare kan løses ved hjelp av lover og regler. En dømmende, ikke- diskriminerende makt som ser alt og vet alt.

4.1.1 Ytringsfriheten i *The Tunnel Ahead*

Retten til å kunne ytre seg uten å risikere represalier er en viktig del av demokratiet. Det er, ifølge Kant, en rettighet som bør finnes i ethvert samfunn.²⁵⁹ Uten ytringsfrihet vil maktstrukturen i samfunnet bli statisk isteden for dynamisk, og enkeltindividene i samfunnet vil forbli ufrie.²⁶⁰ Ifølge Kant er det ingen reel frihet i samfunnet om det ikke er lov å ytre seg og da spesielt i forhold til den type evigvarende religiøs makt skissert i 2.1.4 og 4.1

Samtidig som Kant oppfordrer den enkelte, og da spesifikt den intellektuelle til å bruke sin fornuft i form av kritiske ytringer, skiller han mellom privat og offentlig ytringsfrihet.²⁶¹ Noen lover og regler må etterfølges for å ikke skape kaos i samfunnet. Spørsmålet er da hvor nødvendig de ulike lovgivningene i *The Tunnel Ahead* er? Er det grunnlag for å tenke høyt rundt alternative løsninger til overbefolkningen eller vil splittelse rundt dette eskalere problemet? Vil eventuelt figurantene i *The Tunnel Ahead* ha mot til å bruke sitt intellekt til å opponere mot myndighetene?

I sin fortolkning av novellen har filmskaper Øvredal latt noen tagge «stopp dødstunnellene» på vei inn mot tunnelen.²⁶² I dette har Øvredal tolket stemningen som om at det finnes et gryende opprør mot systemet. Spørsmålet er om Kant ville oppfattet dette som et nyttig utspill eller bare som et ledd i å skape mistillit og kaos i samfunnsordenene? Det er viktig for Kant at meninger ytres i de rette fora.²⁶³

²⁵⁷ Glaser 1961: 54 og 55

²⁵⁸ Glaser 1961: 55

²⁵⁹ 2.1.5

²⁶⁰ 2.1.4

²⁶¹ 2.1.5

²⁶² Øvredal 2016: 5min. 08sek.

²⁶³ 2.1.5

I et moderne demokrati er det å inneha og å kunne bruke sin stemmerett både en rettighet og en plikt. Å delta i et valg vil i samsvar med Kants essay representere en legitim måte å ta i bruk sitt intellekt på. Vi får informasjon som tilsier at samfunnet i *The Tunnel Ahead* er demokratisk forankret: ««Depopulation without Discrimination», they called it at election time.²⁶⁴ Nobody would ever admit voting for it, but almost everybody did».²⁶⁵ I dette får vi vite at de har valg i forhold til styresett, men også at det avholdes spesifikke valg angående tunnelen, og at de fleste stemmer for denne. Det sies i midlertidig ikke noe om hvem som har stemmerett, hvor ofte disse valgene avholdes, og hvorvidt dette er reelle valg eller ei? Finnes det alternative løsninger i forhold til overbefolkningsproblematikken? Finnes det ulike politiske partier? Hvor lang tidsperiode vi snakker om i forhold til ulike bestemmelser, sies det heller ikke noe om. Kant er spesifikk på at ingen skal ta avgjørelser på vegne av kommende generasjoner.²⁶⁶

Hvorfor bruker ikke figurantene i *The Tunnel Ahead* denne muligheten til å stemme nei til tunnelen? Hvorfor har de ikke mot til å bruke sitt intellekt og stemme nei til stadig nye frihetsinnskrenkende lovforslag? Kan det være at befolkningen føler seg presset til å velge det myndighetene forteller dem at de skal velge, enten fordi det er det eneste rette, eller at de ikke er i stand til å reagere mot myndighetene?

4.1.2 Det umyndige mennesket i *The Tunnel Ahead*

Ved hjelp av Kants «briller» kan det virke som om figurantene i novellen er preget av umyndighet, og at de dermed har innskrenket sin individuelle frihet. Det Kant omtaler som umyndige mennesker, er de som ikke er i stand til å ta egne valg grunnet mangel på intellekt eller av ren latskap.²⁶⁷ Uten myndighet intet ansvar. De som er umyndig grunnet latskap, omtaler Kant som selvpålagt umyndige. De som er underlagt dette, burde, ifølge Kant, kunne løsrive seg og ta egne valg, dersom de prøver mange nok ganger.²⁶⁸ Vi møter både den medfødte umyndige og den selvpålagte umyndige i *The Tunnel Ahead*.

²⁶⁴ Valgflesk?

²⁶⁵ Glaser 1961: 61

²⁶⁶ 2.1.4

²⁶⁷ Her ville nok Øverenget si at det er frykt som spiller inn.

²⁶⁸ 2.1.1; 2.1.2

En indikasjon på umyndighet blant samfunnets figuranter er hvordan lover og regler kontrollerer hver minste bevegelse de måtte gjøre. Alt styres av rutine og forutsigbarhet, og hverdagen karakteriseres som et automatisert samfunn på samlebånd. Dette får vi spesielt inntrykk av i Øvredals filmversjon.²⁶⁹ Veien inn gjennom tunnelen er samlebåndet, og bilene er produktene som skal modifiseres og formes. Enkelte kommer igjennom som godkjente produkter, andre går i avfallshaugen og tilintetgjøres.²⁷⁰ Omgivelsene ligner en maurtue, preget av organisering og mekanisering, effektivisering og samarbeid.²⁷¹ «The ramps, originally built for cars, were swarming now with people returning from their routine job-shifts, or from marketing, or just carrying on their interminable business of leisuretime».²⁷² Det ligger et apatisk slør over det hele.²⁷³ Figurantene i novellen doper seg ned med beroligende piller, istedenfor å opponere mot systemets etablerte sannheter.²⁷⁴ Mangelen på selvstendighet og individualitet er iøynefallende. Det eneste uforutsigbare er tunnelen, «... the one unpredictable element in the long, dreary process of survival».²⁷⁵

Leseren, som i dette tilfelle «er» Kant, får et inntrykk av en form for tiltaksløshet i figurantene overfor den skjebnen de har å gjøre med. De står midt i en krise, og de tillater myndighetene å gjøre omfattende grep i den private sfære og den offisielle sfære. Enkeltindividene i samfunnet tar ingen egne grep for å bedre situasjonen, som for eksempel med å redusere befolkningsveksten naturlig. Jeannie venter sitt femte barn.²⁷⁶ Det er nærliggende å påstå at Jeannie og Tom ikke representerer et unntak i befolkningen, og at det derfor utøves stor grad av kollektiv ansvarsfraskrivelse forhold til overbefolkningsproblematikken.²⁷⁷ Det kan virke som om det ikke finnes noen begrensninger med tanke på familieførøkelser fra myndighetenes side. Ved å produsere færre barn ville raskt befolkningsveksten reduseres og dermed ville også tunnelens grunnlag og myndighetenes grunnlag for makt bli borte. Videre ville folket fått tilbake sin individuelle frihet. Tilsynelatende kan det virke som om

²⁶⁹ Øvredal 2016

²⁷⁰ Nihilisme jf. 1.4.1

²⁷¹ Glaser 1961: 54

²⁷² Glaser 1961: 58

²⁷³ Glaser 1961: 58

²⁷⁴ Glaser 1961: 55

²⁷⁵ Glaser 1961: 61

²⁷⁶ Glaser 1961: 55

²⁷⁷ 2.1.1

befolkningen har overgitt seg selv i myndighetenes forvaring fordi de enten ikke ser noen andre løsninger og /eller de har akseptert sin umyndighet.²⁷⁸

4.1.3 "Vokterne" i *The Tunnel Ahead*

En umyndig trenger noen til å ta ansvar, og de som Kant omtaler som «vokterne», vil være mer enn villig til å ta dette ansvaret. Problemet er at mennesker som ønsker makt, også er tilbøyelig til å opptre umyndig overfor sitt samfunnsansvar. Å inneha makt er for enkelte viktigere enn å ta vare på samfunnet og dets innbyggere.²⁷⁹ Kategorien «voktere» er ikke nødvendigvis en del av den egentlige intellektuelle elite, og de selv trenger veiledning til tider.²⁸⁰ Dette kan få følger i forhold til viktige samfunnsavgjørelser.

Makteliten i *The Tunnel Ahead* er dem Kant karakteriserer som «voktere». Disse rollene er allerede fordelt i samfunnet et eller annet sted forut for novellens plot. Vi vet ikke om grunnlaget for makten er umyndighet rundt løsningen av overbefolkning, eller om overbefolkning er resultatet av umyndighet. Kant ville nok bemerket at menneskets umyndighet er årsaken til den skjeve maktfordelingen, og at figurantene i novellen kan takke seg selv for at andre har lagt føringer for hvordan overbefolkningen skal reduseres.²⁸¹

Vi har allerede et samfunn oppdelt i dem som bestemmer og dem som adlyder. Leseren får så vite at det er så mange lover og regler at den enkelte ikke lengre vet hva de skal følge. Tom nevner flere ganger at noe er bestemt av myndighetene. Eksempler på dette er når han sier «That was the law» og «You can't fight city hall».²⁸² Dette gjelder alt fra skrevne til uskrevne lover og regler, og opprettholder maktgrunnlaget til «vokterne».²⁸³

Effektivisering av arbeidsoppgaver som virker meningsløse og monotone er med på å oppta tankevirksomheten til figurantene i novellen.²⁸⁴ Dette bidrar til å holde dem i sin

²⁷⁸ 2.1.1- 2.1.3

²⁷⁹ Dette er klassisk

²⁸⁰ 2.1.3

²⁸¹ 2.1.3

²⁸² Glaser 1961: 54 og 58

²⁸³ 2.1.2

²⁸⁴ Glaser 1961: 58

umyndighet. Det er lover om hvordan og når den enkelte kan bevege seg, og effektiviseringen er styrt av teknologi som videre *må* være kontrollert av mennesker.²⁸⁵

Hvem er så disse «vokterne» som styrer teknologien? Vi ser dem ikke, men de manifesteres i hele organiseringen av samfunnet.²⁸⁶ I det øyeblikket noen gjør en feil, som ved et ulovlig filskifte i tunnelen, trår de inn.²⁸⁷ Da stopper all trafikk opp til avviket er rettet opp igjen. Det ultimate makt manifesteres idet tunnelen lukker seg.²⁸⁸

4.1.4 «Ekstrovert» og «Introvert» som et «vi» og «de andre» for opprettholdelsen av makt

Det kan virke som «vokterne» i *The Tunnel Ahead* har interesse av å holde på befolkningens umyndighet, og at det derfor er skapt et narrativ rundt et «vi» og «de andre». «Vi» er «introverte» og «de andre» er «ekstroverte». Dette bringer tankene mot et angiversamfunn i emning, der makten sørger for at enkeltindividet kontrolleres av redselen for å bli innrapportert til myndighetene.²⁸⁹ Maktutøvelsen blir selvregulerende og bidrar til intellektuell pasifisering. Det forminsker sjansene for at enkeltindivider tør ytre seg kritiske til systemet.²⁹⁰

«Ekstrovertene» blir i novellen karakterisert som de som har avvikende adferd i forhold til de regler som er innført grunnet overbefolkning. Tom tenker høyt om bekymringsløse lekende barn som et klassisk eksempel på dette: «Kids. Extros all of them. Maybe you could get away with that kind of wildness back in the Twentieth century, but not these days».²⁹¹ Tom bruker samme begrep om den italienske familien i bilen bak dem: «Extros, that whole family.»²⁹² Årsaken til Toms påstand ligger i måten de sløser med drikkevannet på: «He remembered seeing them pass a large bottle of expensive reclaimed-water around the car, the whole family guzzling it as though water grew on trees».²⁹³ De bryter mot det som er etikette i forhold til rasjonering av naturressurser. Etter påstanden om at de er «ekstrovert» følger noe som vitner

²⁸⁵ Glaser 1961: 57

²⁸⁶ 4.1

²⁸⁷ Glaser 1961: 60; Øvredal 2016: 9min.24sek.

²⁸⁸ 4.1; Glaser 1961: 56 og 61

²⁸⁹ Ikke ulikt Kant og Glaser samfunnsreferanse

²⁹⁰ 2.1.2

²⁹¹ Glaser 1961: 57

²⁹² Glaser 1961: 57; Øvredals karakter er en blondhåret nordmann på lik linje med Tom

²⁹³ Glaser 1961: 57

om et gryende fiendebilde: «Almost criminal, the way people like that were allowed to run loose and increase the discomfort of everybody else».²⁹⁴

De umyndige i *The Tunnel Ahead* er voksne som på lik linje med barn ikke klarer, tør eller ønsker å komme seg ut av sin medfødte umyndighet. Tom setter seg selv på utsiden av denne kategorien og tenker at han er bedre enn disse. Det er «ekstrovertene» som er problemet i samfunnet. Tom bruker det sågar som skjellsord.²⁹⁵ På tross av denne oppfatningen av seg selv vil nok Kant hevde at Tom også befinner seg i kategorien umyndig. Kant vil kunne si at forfatteren, Alice Glaser, ønsker å gi leseren et inntrykk av at den italienske familien er umyndig fra naturens hold, og dermed mangler intellekt, mens Tom strever med en selvpålagt umyndighet.²⁹⁶

4.1.5 Når den selvpålagte umyndigheten blir en tvangstrøye

Allerede i første avsnitt møter vi på en slags form for stilltiende kritikk av myndighetene. Denne er så svak at det mer er et uttrykk for misnøye som er i ferd med å bygge seg opp enn at noen faktisk har tenkt å si det høyt. Tom tenker: ...«efficiency, and organization and mechanization and cooperation and what does it get you? Sand».²⁹⁷ Her viser Tom misnøye rundt det å skulle adlyde myndighetene uten å få noe igjen for det, bortsett fra sand. Han er plaget av sin bevissthet rundt egen umyndighet. Dette er i tråd med det Kant sier om at den selvpålagte umyndige vil føle seg tynget av lenkene til sine «voktere».²⁹⁸ Det er også tegn til aggresjon i resten av befolkningen: «... there was a quick scuffle in the crowd, a sudden, brief outbreak of violence».²⁹⁹ I punkt 4.1.4 ser vi og tegn til mistenkeliggjøring mellom borgerne. Alt dette bunner i en utilfredshet ved egen livssituasjon.

Det kan virke som om Jeannie er enda mer tynget av sin umyndighet enn sin ektemann. Rett før de kjører inn i dødstunnelen, sier hun: «I hate this Tom, I think it's an absolutly *lousy* idea». Tom svarer: «It's the fairest thing ... You know it perfectly well».³⁰⁰ Jeannie svarer følgende på Toms legitimering av tunnelen: «I don't care. There must be another way.» Igjen

²⁹⁴ Valg av nasjonalitet er nok ikke tilfeldig; Glaser 1961: 57

²⁹⁵ Glaser 1961: 57

²⁹⁶ 2.1.2

²⁹⁷ Glaser 1961: 54

²⁹⁸ 2.1.2

²⁹⁹ Glaser 1961: 58-59

³⁰⁰ Glaser 1961: 59

legitimerer Tom tunnelen i forhold til den eneste og beste løsning: «This is the only fair way' ... We take our chances along with everybody else».³⁰¹

Det er uklart om Tom ønsker å være bekymringsløs som «ekstroene», eller om han ønsker å løsrive seg fra umyndigheten, og dermed gjøre høylytt motstand mot systemet? Det kan virke som om han har kommet til det punktet at det er lettere å akseptere systemet enn å være i opposisjon. Spørsmålet er om han er så tynget av restriksjoner, lover og regler at han er ute av stand til å løsrive seg. Har han kommet til det punkt i livet at han heller lar seg frivillig henrette?³⁰²

4.1.6 Dødstunnelen som den individuelle frihet?

Tom har gjennom hele novellen forsøkt å rettferdiggjøre ikke bare det å stemme ja til tunnelen, men også det å benytte seg av den. Utad er det den eneste og mest rettferdige løsningen på overbefolkningsproblemet. Alle må ta en for laget. Det representerer et vendepunkt i fortellingen når Tom tenker:

But in the unadmitted places of your mind you knew it was more than that. A gamble, the one unpredictable element in the long dreary process of survival. A game. Russian roulette. A game you played to win? Or, maybe, to lose? The answer didn't matter, because the Tunnel was excitement. The only excitement left.³⁰³

Dette sier noe om det behovet for individuell frihet som har oppstått i samfunnet med tanke på tid, rom og livsutfoldelse. Tom har kommet til den erkjennelsen at han ikke bare aksepterer, men også omfavner tunnelen av rent spenningsbehov. Her skiller Tom seg fra resten av familien. Spørsmålet er om dette er en ærlig følelse, eller et resultat av langvarig propaganda fra myndighetene, og da enda et bevis på Toms status som selvpålagt umyndig?³⁰⁴

Tom får en følelse av individuell frihet når han kjører gjennom tunnelen. Samtidig er den i ferd med å bli en tvangstrøye. Han har utviklet et behov for den, og spenningen den representerer. Dette gjør at gjennomkjøringen ikke lenger kan forbindes med valgfrihet. Den blir nesten som et narkotikum. Det korte øyeblikket det tar å kjøre gjennom gir Tom en

³⁰¹ Glaser 1961: 59

³⁰² Her ser vi nihilisme jf. 1.4.1

³⁰³ Glaser 1961: 61

³⁰⁴ 2.1.2; 2.1.3

opplevelse av å være fri, men rent fysisk og psykisk er han det ikke. Bilen går på autopilot, og han er 100% overgitt tilfeldighetene og myndighetenes nåde. Samtidig tynges han av at han trenger den. Dette røpes i det han kommenterer at «ekstroene» er heldige for de hverken *trenger* eller er *redde* for tunnelen.³⁰⁵ Dette gjør at disse på et paradoksalt vis opplever mer individuell frihet enn de som kan bære seg med tittelen intellektuell.

4.1.7 Funn Kant

Den viktigste form for frihet ifølge Kant er ytringsfriheten. Graden av ytringsfrihet avhenger av myndighetenes aksept av denne. Figurantene i *The Tunnel Ahead* får gå til valg. Det som begrenser graden av ytringsfrihet, er hvor reelle disse valgene faktisk er. Det store spørsmålet er om velgerne tilbys alternativer som representerer faktiske ulike løsninger på samfunnsspørsmål, eller om det hele er iscenesatt for at figurantene skal tro at de har muligheten til å velge og dermed gi dem en falsk følelse av påvirkningskraft i samfunnet. Det at det murrer i samfunnet, indikerer at velgerne er i ferd med å miste tillit til sin reelle ytringsfrihet.

Med tanke på Kants samfunnsmessige referanseramme er maktfordeling påfallende ubalansert. Det kan virke som om noen har tatt på seg rollen som samfunnets voktere grunnet en umyndighet i befolkningen. Det at det er lover og regler som skal overholdes med tanke på alle detaljer i den offisielle private sfære gir, leseren en indikasjon om et samfunn med svært innskrenket individuell frihet. Ironien er at det er nettopp den individuelle friheten som er årsaken til problemet: Retten til å føde barn.

Det kan derfor virke som om overbefolkningen og løsningen på denne blir brukt i et maktspill, da det hele legitimerer den skjeve maktfordelingen i samfunnet. Folketettheten og trengselen fordrer rutine, og dette pasifiserer intellektet for så å opprettholde kategoriene *umyndige* og *voktere*. Frykten for tunnelen har samme effekt. Den bidrar heller ikke til å løse overbefolkningen med å opprettholde status quo i folketallet. Så lenge det er for stor trengsel trenger samfunnet streng effektivisering, organisering, mekanisering og samarbeid. Dette styres av det Kant kaller «vokterne».

³⁰⁵ Glaser 1961: 58

Som et ekstra ledd i å holde på makten er det i ferd med å bli skapt en felles samfunnsfiende, «ekstroene». Dette er de som er medfødte umyndige, og som paradoksalt nok ikke bryr seg om den ubalanserte makten og utfordringene i samfunnet. Kanskje nettopp derfor utgjør disse en trussel.

4.2 John Rawls og det rettferdige samfunnet I *The Tunnel Ahead*

Det andre forskningsspørsmålet som skal belyses er: Hva får vi vite om rettferdighet i *The Tunnel Ahead*? *Rettferdig gode og byrdefordeling* er et viktig kriterium ikke bare for et velfungerende demokrati, men også et velfungerende samfunn.³⁰⁶ Det er nærliggende å tro at utfordringene vi blir presentert for i *The Tunnel Ahead* vil kunne påvirke velferden og byrdefordelingen mellom borgerne, hvor da den største byrden er å risikere dødstunnelen i søken etter rekreasjon. Derfor skal vi se nærmere på hvordan myndighetenes narrativ rundt overbefolkning og løsningen på dette vil framstå i lys av Rawls' *A Theory of Justice*.

4.2.1 Samfunnsforhold som forutsetning for «rettferdighetsprinsippene» i *The Tunnel Ahead*

Med bakgrunn i sin filosofi om rettferdighet er det nærliggende å tro at Rawls ville sett på forutsetningene for «rettferdighetsprinsippene» i sin lesning av *The Tunnel Ahead*. Dette med begrunnelse i at forutsetningene for hva som skal fordeles rettferdig påvirker enigheten rundt prinsippene.³⁰⁷ Derfor skal vi først se på hva vi får vite, og ikke får vite, om samfunnsforholdene i novellen.

Det blir tidlig i teksten kommunisert at dette er et samfunn basert på teknologi, mekanisering, organisering og en høy forventning om at borgerne skal samarbeide med myndighetene.³⁰⁸ Et eksempel på effektivitet og organisering er at nye borgere blir født i fødekiosker på supermarkeder.³⁰⁹ Dette gir leseren et hint om en raskt økende befolkningsvekst, samtidig som det gir en indikasjon på det sosiale klimaet i samfunnet.³¹⁰ Tom sier i novellen at året

³⁰⁶ 2.2.3

³⁰⁷ 2.2.5

³⁰⁸ Glaser 1961: 54

³⁰⁹ Glaser 1961: 56

³¹⁰ Effektivitet kan være demokratiets største trussel; 1.1.2

2100 var det året da «...the population of the United States hit the billion mark».³¹¹ Vi får ikke vite hvor mange som bor i området Manhattan, Long Island, New York der handlingen utspiller seg, men skildringene vi får i novellen samt i kortfilmen, vitner om stor trengsel.³¹²

I teksten får vi beskrivelsen av et nytt boligprosjekt: «On the left of the skyway they were coming to the development that was already called, facetiously, “Beer Can Mountain” ».³¹³ Navnet «Beer Can Mountain» kommer av at området bygges av resirkulerte metallbokser som har blitt omgjort til «metallmursteiner». Konnotasjonen til fattige lands blikktaksslum er påfallende. Det blir sagt at dette er et «... badly- needed housing development».³¹⁴ Vi får her en tydelig indikasjon på utfordringer med tanke på befolkningstall og ressursmangel, men det gis og en viktig opplysning om at en del av byens befolkning har en lavere grad av sosioøkonomiske ressurser enn resten av befolkningen. Det blir samtidig fortalt at disse byggene mest sannsynlig vil ha tynnere vegger og være lavere under taket enn bopelen til Tom og hans familie, da plass og privatliv er en luksus det stadig strammes inn på.³¹⁵ En fordømning her er at i et samfunn med fattigdom må det nødvendigvis også være rikdom.³¹⁶ Det er ressursfordelingen mellom fattig og rik, ifølge Rawls, som avgjør graden av rettferdighet i samfunnet.³¹⁷ Dersom en stor del av befolkningen har lav levestandard, mens en rik elite lever i luksus, kan det ikke sies at det er et rettferdig fordelt samfunn.

Videre i teksten får vi flere beskrivelser av boområder av lav sosioøkonomisk status i det Tom skuer ut over landskapet: «On the flatlands to the right of the Skyway, stretched mile after garnish mile of apartment buildings ... And beyond these flatlands were the suburbs of Long Island, cement floored and stacked with gay-colored skyscrapers».³¹⁸ Lyden av transistorradioer og tv- apparater blir mer og mer påtrengende jo nærmere byen de kommer: «Privacy and quiet had disappeared everywhere, of course, but this was a lower class unit and so noisy that the blare even penetrated the closed windows of the car».³¹⁹ Det at begrepet

³¹¹ Glaser 1961: 56

³¹² Glaser 1961; Øvredal 2016

³¹³ Glaser 1961: 58

³¹⁴ Glaser 1961: 58

³¹⁵ Glaser 1961: 58

³¹⁶ 3.2

³¹⁷ 2.2.5

³¹⁸ Glaser 1961: 58

³¹⁹ Glaser: 1961: 58

«lower class unit» her blir brukt, gir ekstra tyngde til teorien om at dette er et klasseinndelt samfunn med ulik sosioøkonomisk ressursfordeling.

Tom med familie bor på Manhattan. Her innehar hver etasje balkong med grøntområde og en liten zoologisk hage bestående av katt, hund og et akvarium. Her kan ungene leke en time i uken.³²⁰ Samtidig som leseren får vite om denne private «luksus», kommuniserer dette til leseren at det finnes områder med høyere levestandard enn de forutgående beskrivelsene. Vi får vite at det er en «top level of the Manhattan Unit», men hvor høy standard denne delen av Manhattan har, får vi ikke vite.³²¹ En annen viktig ting leseren får vite, er at andre deler av verden har mer luksus enn dette igjen: Washington, London og Moskvas har mer «elaborerte» dyreparker.³²² Dette gir en pekepinn om at det ennå finnes områder utenfor USA og New York, hvor det er tilgang på ressurser som i utgangspunktet ikke eksisterer lenger i det dystopiske samfunnet vi møter i *The tunnel Ahead*. Kan det da med bakgrunn i dette, og det vi vet om samfunnsklasser i novellen, finnes større og mer luksuriøse grøntområder i og rundt New York?

Med tanke på Rawls' samfunnsforståelse og bevissthet rundt sin teori og dets svakheter er det berettiget å tro at Rawls ikke helt kjøper et narrativ om at makteliten i byen bor i fargesprakende betongblokker med tynne vegger og lavt under taket.³²³ Vi har sett at det finnes en «lower class unit», og at det eksisterer en «upper class unit». Det er derfor gode grunner til å anta at det kan finnes en «Luxury Hill» i byen et sted, kanskje med jacuzzi og tilgang på personlig frihet med alt det måtte tilsi, velferd i form av frisk luft, gress, trær og dyreliv. Det må finnes et sted innbyggerne ikke har behov for å forlate til fordel for en trengselsfylt dag på stranden med risiko for å bli gasset i hjel, en risiko andre i byen villig tar da den representerer den eneste form for avbrekk i en ellers rutinepreget og meningsløs hverdag.³²⁴ I tillegg til at de rike kanskje ikke har behov for å ta denne risikoen sammen med de lavere samfunnsklassene, har de kanskje en privat strand et sted, kjent og tilgjengelig bare for en liten elite uten en dødstunnel å kjøre gjennom. Mistanken bekreftes i kortfilmen når et av barna sier «kan vi ikke kjøre en annen vei?», Jeannie hevder også at det må finnes en

³²⁰ Glaser: 1961: 59

³²¹ Glaser 1961: 60

³²² Glaser: 1961: 59

³²³ 2.2.6

³²⁴ Glaser 1961: 58

annen mulighet.³²⁵ En slik skjevfordeling er bare berettiget dersom det fører til en bedre hverdag for de svakeste stilte i samfunnet.³²⁶

Forutsetningene for enighet rundt rettferdighetsprinsippene avhenger dermed av de sanne samfunnsforholdene i byen. I et demokratisk samfunn er rettferdig behandling og opplevelsen av at myndigheten snakker sant avgjørende for harmoni og ro.³²⁷ Kan det være at myndighetene i dette spesifikke samfunnet taler usant i forhold til overbefolkningsproblematikken og løsningsorienteringen rundt dette? Kan det være at myndighetene bruker overbefolkningen for å oppnå en makt de normalt ikke ville kunne tilegne seg om innbyggerne fikk en forståelse av at det fantes alternative virkeligheter og løsninger på samfunnsutfordringene? Kan dette være et narrativ skapt av, og for, en elite for å holde på sine egne medfødte ervervede goder?³²⁸ Dersom dette er tilfelle, har makteliten et forklaringsproblem overfor Rawls' to rettferdighetsprinsipper, samt i reformuleringen til andre rettferdighetsprinsipper omtalt i 2.2.5.

4.2.2 Tunnelen som løsning på overbefolkning

Tunnelens formål er å redusere befolkningen, og da må det kunne rettferdiggjøres at den representerer en nødvendig og god løsning til beste for alle.³²⁹ Siden risikoen for å miste livet er høy, må det være en reel løsning som minsker, og ikke bare stagnerer overbefolkningen. Den bør representere en effektiv og kortvarig løsning, med det mål å bedre levevilkårene i samfunnet. Det å skulle risikere livet på denne måten er en stor inngripen i forhold til samfunnskontrakten, som skal være en garanti for individets rettsikkerhet og trygghet. Det å måtte kjøre gjennom en dødstunnel på ukentlig basis er nok noe Rawls ville kalt en urett. Rawls sier: « ... an injustice is only tolerable when it is necessary to avoid an even greater injustice».³³⁰ Grunnlaget for å akseptere tunnelen ville være at konsekvensen av å avvikle denne, ville føre til en fullstendig samfunnskollaps, og at alle ville dø ut etter mye lidelse og ubehag.³³¹ Samtidig ville det være problematisk for Rawls å akseptere dette da han mener at

³²⁵ Øvredal 2016: 5min.44sek; Glaser 1961: 59; 4.1.5

³²⁶ 2.2.5

³²⁷ 2.2.3

³²⁸ 2.2.4

³²⁹ 2.2.5

³³⁰ 2.2.3

³³¹ Her er det snev av utilitarisme; 2.2.2

«... justice denies that the loss of freedom for some is made right by a greater good shared by the others ».³³² Det er som nevnt i punkt 2.2.2 vanskelig å skulle overholde enkeltindividets rettigheter samtidig som velferdssamfunnet blir ivaretatt.

Det at løsningen er «akseptert» av befolkningen må derfor bety at borgerne i *The Tunnel Ahead* tror på narrativet om overbefolkning som et kritisk samfunnsproblem.³³³ Det er tilsynelatende enighet rundt grunnlaget for tunnelen som eneste og mest rettferdige løsning. De aksepterer at velferdssamfunnet uten tunnelen vil bli såpass redusert at det representerer en nødvendig urett å måtte risikere livene sine for å bidra med å avverge en større urett.³³⁴ Innenfor samfunnskontrakten må både byrder og goder fordeles. Derfor er det enkeltindividets ansvar og plikt å bidra med å redusere befolkningen. Tom sier «This is the only fair way, we take our chances along with everybody else».³³⁵ Det at myndighetene kaller løsningen «avfolkning uten diskriminering», legitimerer tunnelen som et rettferdig demokratisk bidrag for opprettholdelse av velferdssamfunnet i henhold til samfunnskontrakten.³³⁶

4.2.3 Hvor rettferdig er egentlig tunnelen som løsning på overbefolkning?

Dersom tunnelen skal være rettferdig, må det først og fremst være sant at overbefolkning er en trussel for alle samfunnets medlemmer. For det andre må det være et krav om at alle tar en for laget. Dette betyr at alle i samfunnet en eller annen gang i løpet av uken må kjøre gjennom Tunnelen.³³⁷

4.2.3 a) De som «slipper unna» den «ikke-diskriminerende avfolkningsdugnaden»

I ethvert samfunn vil det alltid være en gruppe med ekstra beskyttelse: Makteliten. De vil neppe måtte risikere tunnelen. Det ble også i 4.2.1 lansert en mistanke om at det finnes en økonomisk elite som kanskje ikke har behov for å kjøre ut av byen, da de muligens bor i områder uten preg av problemer relatert til overbefolkning. Dersom dette er et faktum kan det

³³² Rawls 1971: 3

³³³ Glaser 1961: 61

³³⁴ Rawls 1971: 3

³³⁵ Glaser 1961: 59

³³⁶ Glaser 1961: 61; 2.2.6

³³⁷ 2.2.6

ikke ses bort i fra at makteliten tilhører samme gruppe som den økonomiske eliten.³³⁸ Om denne eventuelle eliten bidrar til bedre levekår for resten av befolkningen, kan den legitimeres i tråd med Rawls del a) i andre grunnformulering av rettferdighetsprinsippet, men det fordrer imidlertid og at dette er en samfunnsposisjon alle kan oppnå, jamfør del b) i samme grunnformulering.³³⁹ Dersom det er enighet rundt grunnlaget for at denne gruppen ikke skal kjøre gjennom tunnelen er dette rettferdig jamført med Rawls første kriterium til grunnformuleringen av rettferdighetsprinsippet. Samfunnseliten vil dermed ses på som et nødvendig gode for å opprettholde velferdssamfunnet.³⁴⁰

Til tross for teknologisk nyvinning er det stor sannsynlighet for at tunnelen blir kontrollert av menneskelig intelligens, noe som tilsier at noen har oversikt over når denne lukkes.³⁴¹ Det er utenkelig at de som kontrollerer tunnelen også kan bli fanget av den. Om disse igjen tilhører den samme eliten som nevnt i avsnittet ovenfor, vites ikke. Det undergraver uansett ikke beviset på at det finnes en eksklusiv gruppe mennesker som står på utsiden av samfunnskontrakten når det gjelder byrdefordeling.³⁴²

4.2.3. b) De som bidrar til den «ikke-diskriminerende avfolkningsdugnaden»

Den gruppen i samfunnet som har størst behov for å komme seg ut på stranden grunnet plassmangel og trengsel, må være småbarnsfamiliene. Det er derfor sannsynlig at det er denne gruppen som mest villig risikerer tunnelen. Vi har allerede fått en indikasjon på at samfunnet er nøye kontrollert gjennom effektivisering, organisering, samarbeid og mekanisering.³⁴³ Dette indikerer at tunnelen lukker seg oftere når bilene er fullpakke, altså i helgene. Det som da tilsynelatende virker som en ikke-diskriminerende løsning, vil bli en kalkulert henrettelse av en spesifikk gruppe i samfunnet, småbarnsfamilier.³⁴⁴ Dette vil være problematisk for Rawls med bakgrunn i hans ide om hva som er det gode samfunn. I utgangspunktet bør forutsetningen for at tunnelen kan kalles «ikke-diskriminerende avfolkning», være basert på at det **ikke** skal være et mønster for **når** den lukkes og **hvem** som

³³⁸ 2.1.3; 2.2.4; telefonsamtale Øverenget 18.04.21

³³⁹ 2.2.5

³⁴⁰ 2.2.5

³⁴¹ I kortfilmen er det en radiosending som gir oversikt over ukens lukkinger og sjansene for å klare seg igjennom Tunnelen. Øvredal 2016: 2min.54sek.

³⁴² 2.2.5

³⁴³ Glaser 1961: 54

³⁴⁴ Det er alltid et menneske bak teknologien

er inne i den når dette skjer. Det må være basert på ren tilfeldighet, dersom det skal oppleves som rettferdig. Det å kjøre gjennom tunnelen må baserer seg på «Survival of the Fortunate», og ikke «Survival of the Fittest».³⁴⁵ Samfunnskontrakten fremfor naturloven.

Kanskje noen her vil påpeke at det nettopp er barnefamiliene som er årsaken til problemet, og at det derfor er mest rettferdig at disse tar en større del av byrden med å løse problemet. Dette vil barnefamiliene neppe godta uten videre. Det vil rent samfunnsøkonomisk være mest effektivt å kvitte seg med produsentene og de framtidige produsentene av barn, men dette er farlige tanker i et demokratisk samfunn. Det er en kort ideologisk vei mellom tunnelen som «ikke- diskriminerende avfolkning» til «sorteringsbasert avfolkning».

4.2.4 «Uvitenhetens slør» som metode for å oppnå rettferdighet

Det å være født og oppvokst i et tilsynelatende velfungerende demokratisk samfunn vanskeligjør å skulle argumentere for at en dødstunnel er en rettferdig løsning på overbefolkning. Rawls vil nok også streve med dette. Siden det har seg slik at borgerne i *The Tunnel Ahead* faktisk har stemt ja til en slik forordning, må det ligge noe kritikkverdig bak avgjørelsen: Noen må ha brukt sin samfunnsposisjon til å påvirke resultatet i dette «demokratiske» valget.

En god brekkstang for å tvinge frem alternative rettferdig løsninger til samfunnsordninger og overbefolkningsproblematikken i *The Tunnel Ahead* vil derfor være å ta i bruk Rawls' «Uvitenhetens slør».³⁴⁶ Rawls selv kaller dette en utopisk realistisk teori.³⁴⁷ Heldigvis er det nettopp et utopisk samfunn vi står overfor.

Det er lite sannsynlig at en dødstunnel ville blitt foreslått av myndighetene dersom de selv var uvitende om at de tilhørte makteliten.³⁴⁸ Det er lett å skulle fremme et urettferdig forslag dersom de som fremmer det, selv erverver seg goder, eller sikrer de godene de allerede har, på bekostning av resten av samfunnet.³⁴⁹ Det er derfor med sikkerhet at byrde og godefordelingen i samfunnet ville vært mer rettferdig i *The Tunnel Ahead*, dersom de som

³⁴⁵ Ordspill på Darwins kjente begrep

³⁴⁶ 2.2.4

³⁴⁷ 2.2.6

³⁴⁸ 4.2.3 b)

³⁴⁹ 2.2.4

bestemte grunnlaget for de ulike samfunnsordninger var uvitende om egen posisjon i samfunnet.³⁵⁰ Det ville nok økt iveren etter å finne alternative og mer rettferdig overkommelige løsninger på overbefolkningsproblematikken, da de fleste individer vil ønske å sikre egne rettigheter, før de pålegger seg byrdefulle plikter.

En mindre dramatisk løsning på overbefolkningen ville for eksempel være Kinas ett- og tobarnspolitikk, og kommende trebarnspolitikk, men da med føringer for å unngå de negative bivirkningene dette har medført.³⁵¹ Kanskje novellens figuranter i felleskap kunne fremmet forslag om en jevnere fordeling av befolkningen med tanke på at ikke alle trenger å bo i byen. Ved å fordele de økonomiske fordelene ville også levestandarden økt betraktelig blant flertallet av innbyggerne, noe som ville økt positiviteten i befolkningen og bedret mulighetene for et felles løft for fremtiden. Med økt livsmot ville tid og ressursbruk heller kunne brukes i forhold til det å finne gode løsninger med tanke på bærekraftighet. Det kunne enes om ett felles mål: Å redde jorden. Alt dette ville kunne muliggjøres om maktfordelingen og samfunnets byrder og goder hadde vært jevnere fordelt.

Det å heve levestandarden i velferdssamfunnet på bekostning av den rike maktelites medfødte goder kan bare realiseres ved bruk av «Uvitenhetens slør», og selv i et utopisk samfunn som det vi møter i *The Tunnel Ahead*, vil dette by på utfordringer. Dessverre vil det nok alltid eksistere en elite, som allerede har lagt grunnlaget for «den opprinnelige posisjon», før de tar på seg «Uvitenhetens slør», og som derfor ikke ser lenger enn egne behov.³⁵² Det er bare å håpe at denne eliten innser at alle av og til må alle ta en for laget.

4.2.5 Funn Rawls

Det som er det store spørsmålet, er hvor stor overbefolkningsproblematikken er, og om dette gjelder hele samfunnet lokalt og globalt. Det blir gitt indikasjoner i teksten på at det finnes områder med mer naturressurser og mindre trengsel, noe som sier at det skal være mulighet for å spre seg utover i samfunnet og dermed lette på befolkningstettheten i byen. Hvorfor tar ingen initiativ til å flytte på seg?

³⁵⁰ 2.2.4

³⁵¹ Aarnes 2016; Norsk Teknisk Byrå (NTB) 2021

³⁵² Telefonsamtale Øverenget 18.04.21

Det ligger samtidig en mistanke om at det eksisterer en økonomisk maktelite som ikke deler byrdene på lik linje med de andre i samfunnet. De må for eksempel ikke kjøre gjennom tunnelen, og har kanskje tilgang på naturressurser resten av samfunnet ikke er informert om. Dette indikerer at noen har medfødte og ervervede goder som ikke er tilgjengelig for alle medlemmer av samfunnet. Dermed bryter dette med Rawls andre grunnformulering til rettferdighetsprinsippene.³⁵³ Det kan altså ikke sies at dette er en rettferdig samfunnsforordning.

Dersom tunnelen ikke bidrar til å redusere folketallet nevneverdig og dermed også problemene i kjølvannet av dette, kan ikke løsningen ses på som et godt og rettferdig alternativ, og den burde avskaffes.³⁵⁴ Det vil bare være mulig for Rawls og akseptere tunnelen som en rettferdig og «ikke-diskriminerende avfolkning», dersom den representerer den eneste løsningen. Dette er med grunnlag i at en urett bare er rettferdig dersom den skal hindre en større urett. Slik situasjonen virker nå, representerer tunnelen en større urett enn det reelle problemet som skal løses. Dette begrunnes med at det stilles spørsmålsteget ved om hvorvidt befolkningen er blitt manipulert av ulike maktposisjoner til å stemme ja til tunnelen som løsning på overbefolkning, uten å tilby alternative løsninger av mindre dramatisk karakter. Myndighetene i samarbeid med befolkningen kunne ha kommet fram til mer rettferdige samfunnsordninger ved hjelp av Rawls' «Uvitenhetens slør».

Den gruppen i befolkningen som kjører oftest gjennom tunnelen, er barnefamilier. Det er derfor denne gruppen tar den største byrdefordelingen i løsningen på overbefolkningen. Det foreligger en mistanke om at tunnelen lukker seg oftere i helgen, og at det da kan virke som ordningen ikke er så uforutsigbar som den burde være. Er det bevisst fra myndighetenes side å henrette dem som produserer overbefolkningen? Dersom dette stemmer, må tunnelen avskaffes fordi «dersom en lov eller en form for institusjon fungerer som effektiv og god, men viser seg å ikke være rettferdig er dette en lov som må endres eller avskaffes».³⁵⁵

³⁵³ 2.2.5

³⁵⁴ 2.2.5

³⁵⁵ 2.2.3

4.3 Øverenget om frykt i *The Tunnel Ahead*

Det tredje forskningsspørsmålet jeg skal ta for meg i denne avhandling er: Hva får vi vite om frykt i *The Tunnel Ahead*? For å finne indikasjoner på frykt, skal vi se på samfunnsstrukturen så vel som på hvordan enkeltindividet forholder seg til tunnelen. Det er ikke sikkert vi finner direkte tegn på frykt i befolkningen, men jeg skal med grunnlag i Øverengets *Vi må frykte frykten* og *Når demokratiet møter frykten* lete etter det han beskriver som konsekvensene av kollektiv frykt. Jeg vil også benytte meg av at jeg har drøftet novellens tema med Øverenget.³⁵⁶

4.3.1. Det kontrollerte samfunnet i *The Tunnel Ahead*

Tidlig i teksten får vi et inntrykk at dette er et samfunn som er mekanisert, effektivisert og organisert, med høyt krav om samarbeidsvilje i befolkningen.³⁵⁷ Dette inntrykket av samfunnet kommer godt frem i Øvredals filmatisering av novellen.³⁵⁸ I tillegg til et mekanisert samfunn er det mange lover og regler, enkeltindividet må forholde seg til. Vi får ikke vite hva som skjer om disse reglene brytes, mer enn at det blir rettet på der og da.³⁵⁹ Dette kan for eksempel være et ureglementert filskifte i tunnelen.³⁶⁰ På tross av at vi ikke får vite om noen form for alvorlige represalier, gir teksten tydelige signaler på at loven er noe som blir etterfulgt, og at det ikke er ønskelig å skille seg ut.³⁶¹

Myndighetene i *The Tunnel Ahead* har full kontroll over motorveiene i og i områdene rundt Tunnelen. Vi får vite at Tom sitter bak rattet i bilen uten aktivt å gjøre noe: «Naturally there was nothing for him to do because the drive, as on all highways was set at automatic. That was the law».³⁶² Årsaken til at myndighetene kontrollerer veien er tilsynelatende at kjøretøyene skal bli mest mulig effektivt inn mot tunnelen, og at de skal unngå trafikkaos og unødvendig irritasjon i trafikken. I tillegg til ikke å kunne gjøre noe sitter de trangt: «The Topolino had all the five-foot wheelbase the law allowed. So there was nothing to complain

³⁵⁶ Telefonsamtale Øverenget 18.04.21

³⁵⁷ Glaser 1961: 54

³⁵⁸ Øvredal 2016

³⁵⁹ 4.1.3

³⁶⁰ Glaser 1961: 60

³⁶¹ 4.1.4; 4.3.3

³⁶² Glaser 1961: 54

about».³⁶³ Loven om bilens størrelse er åpenbart igjen begrunnet i plassmangel og effektivisering på veien, men er det sikkert at det er den egentlige grunnen til innskrenkningene?

4.3.2 Indikasjoner i teksten på at innbyggerne er under en autoritær makt?

En indikator på at et samfunn er kontrollert av en autoritær ledelse, er ikke bare hvor mange lover og regler den enkelte trenger å forholde seg til, men også hvorvidt det er åpning for å stille spørsmål om grunnlaget for disse.³⁶⁴ Tom unngår å kritisere disse lovene med basis i at lovene er lik for alle, noe som rettferdiggjør og unnskylder myndighetenes innskrenkning av selvbestemmelsen samtidig som han bidrar til å legitimere graden av kontroll.³⁶⁵ Det kan høres ut som om dette er innlærte argumenter, og høres de ofte nok, blir de til en sannhet.³⁶⁶ Samtidig gir han en indikasjon på at det ikke nytter å opponere mot myndighetene: «Beside, there were so many rules and regulations now that it was hard to question them anymore. You can't fight city hall».³⁶⁷ Det at det er så mange lover at du til slutt ikke vet hva som er lov og hva som er ikke lov, er også med på å kontrollere befolkningen. Det er vanskelig å kritisere loven når en ikke kjenner loven, og det å ha mange og uklare regler kan skape stress i befolkningen.³⁶⁸ Øverenget ville nok her ha sagt at denne forvirringen i form av for mange lover er et ledd i en lang prosess fra myndighetenes side for å oppnå sosial kontroll.³⁶⁹ Øverenget ville pekt på at vi i *The Tunnel Ahead* står overfor en ansiktsløs maktelite.³⁷⁰ Makten er Systemet, og det kan ikke angripes. Derfor er eneste alternativ å godta lovene.

En annen indikator på at et samfunn er styrt av en autoritær makt, er når enkeltindividets tid blir detaljkontrollert i stadig større grad. Dette ser vi i *The Tunnel Ahead*: Det som myndighetene legitimerer som nødvendig organisering grunnet overbefolkning, setter hele befolkningen på vent, i hvert fall den del av befolkningen som befinner seg på motorveien. Vi får vite at bilene kjører i 10 mph, «...in a ribbon of identical bright bubble cars» og at avstanden mellom bilene er strengt regulert, «The distance between them, strictly rationed by

³⁶³ Glaser 1961: 55

³⁶⁴ 2.3.2 Når frykt er involvert tør heller ikke befolkningen stille kritiske spørsmål.

³⁶⁵ 2.3.2

³⁶⁶ 2.3.4

³⁶⁷ Glaser 1961: 58

³⁶⁸ Koronalovene Norge 2020-2021

³⁶⁹ Telefonsamtale Øverenget 18.04.21

³⁷⁰ Telefonsamtale Øverenget 18.04.21

Autodrive, never schanged». ³⁷¹ Her ville nok Øverenget ha sagt at maktapparatet med hensikt legger beslag på innbyggernes tid. ³⁷² Det tar fem timer å kjøre cirka 65 km til stranden, videre er det to timers kø for å komme til vannet. I tillegg vet de aldri hvor mange stopp det er i tunnelen. ³⁷³ En tur som normalt ikke skulle tatt mer enn et par timer, ender opp med en hel dag på motorveien. I tillegg får vi informasjon om at all aktivitet i byen er monoton og rutinepreget: De har «job -shifts», «school- shifts», og «play- shifts». ³⁷⁴ Tom kommenterer at menneskene på vei hjem fra jobbene sine ser apatiske ut: «You could't blame them. There was so much security that none of the work anybody did was necessary. And they knew it. Their jobs were probably more monotonous and futile than his own ... Time -killing, like everything else». ³⁷⁵

Med tanke på grad av kontroll gjennom lover, regler og individets tidsbruk er det nærliggende å tenke seg at samfunnet vi møter i *The Tunnel Ahead*, innehar en fryktbasert kultur for store deler av samfunnets medlemmer. Det som støtter dette i teksten, er hvordan Tom jobber hardt for at barna hans skal lære at de ikke skal skille seg ut. Vi får informasjon om at det var mindre kontroll i det 20. århundre, noe som kan leses som en form for kritikk av “dagens” styringsform: «Maybe you could get away with that kind of wildness back in the Twentieth century, when there were no crowds and plenty of space, but not these days». ³⁷⁶ En eller annen gang har befolkningstallet eksplodert, noe som har endret samfunnet rent fysisk med tanke på naturressurser og plass. Vi får ikke vite hva som kom først av en kontrollerende autoritær myndighet og overbefolkningen Befolkningseksplasjonen kan faktisk paradoksalt nok være et resultat av svak samfunnskontroll. Uansett hva som inntraff først, ligger det en mistanke om at overbefolkningen alene eller i kombinasjon med en autoritær ledelse har iverksatt en kollektivfrykt for en total samfunnskollaps. Denne frykten har bidratt til å legitimere streng samfunnskontroll. ³⁷⁷

Det at Glaser har sin samfunnsmessige referanseramme i et fryktbasert angiversamfunn, bekrefter fra et hermeneutisk og sjangerperspektiv at det er nettopp en slik type maktstruktur

³⁷¹ Glaser 1961: 56

³⁷² Telefonsamtale Øverenget 18.04.21

³⁷³ Glaser 1961: 55

³⁷⁴ Glaser 1961: 55

³⁷⁵ Glaser 1961: 58

³⁷⁶ Glaser 1961: 57

³⁷⁷ 2.3.2

hun ønsker å beskrive og kanskje også advare mot.³⁷⁸ Øverenget ville sannsynligvis også tolket dette slik da han advarer mot et parallelt fenomen: En maktelite som utnytter frykt og handlingslammelse i befolkningen for å få gjennomslag for politiske beslutninger.³⁷⁹

4.3.3 Polarisering som tegn på kollektiv frykt

I tillegg til legitimering av myndighetenes kontroll kan konsekvensen av frykt i befolkningen føre til polarisering, noe som teksten avdekker spor av i *The Tunnel Ahead*. Derfor kan leseren anta at den gryende polariseringen er symptomatisk for en kollektiv frykt i befolkningen. Det er uvisst om det er frykten forbundet med overbefolkningen eller myndighetenes påvirkning av informasjonsflyten som har injisert dette sykdomstegnet i befolkningen.³⁸⁰ Polarisering er uansett alltid velkomment i et autoritært samfunn, hvor borgerne selv blir hverandres voktere og bidrar til orden i samfunnet grunnet frykten for å skille seg ut.³⁸¹

Det er etablert en norm om at det å være ekstrovert er dårlig adferd og at samfunnets medlemmer derfor skal lære introvert adferd. Det kan virke som om dette er en lov innbyggerne har godtatt uten krav om begrunnelse.³⁸² Indoktrinering starter i det du blir født og er etablert i barnas formelle utdanning, så vel som i barneoppdragelsen.³⁸³ Tom korrigerer kjapt barna sine når han ser antydning til avvik: «See a sign of extroversion, squelch it at the beginning, that was his theory. Save them a lot of pain later on».³⁸⁴ All barnslig livsutfoldelse anses som «ekstrovert», og er uønsket adferd.³⁸⁵

Vi får ulike bevis i teksten på at det å være introvert er den eneste aksepterte adferden. Tom som er rundt 1,80 høy merker på kroppen at han ønsker å bevege seg, men føler skam fordi dette er et «ekstrovert» ønske.³⁸⁶ Mens Tom og familie sitter i bilen på vei mot tunnelen får vi høre at eldste sønnen David trimmer: «David had begun to flex his muscles rhythmically. Passive exercise, it was called, one of the new pseudo- sports that took up no room, and it was

³⁷⁸ 1.6.2

³⁷⁹ 2.3.2; telefonsamtale Øverenget 18.04.21

³⁸⁰ 2.3.4

³⁸¹ 4.1.4

³⁸² 2.3.2

³⁸³ Glaser 1961: 57

³⁸⁴ Glaser 1961: 55

³⁸⁵ Glaser 1961: 57

³⁸⁶ Glaser 1961: 54

very scientifically taught in the playshifts».³⁸⁷ Da de nærmer seg tunnelen, stopper bilene. Det er tydeligvis en lukking på gang, og dette ønsker David å utnytte siden han må tisse. Her får vi et nytt signal i teksten på at det å være «ekstrovert» ikke passer seg: «David slid quickly out of the car. Tom watched him start to stretch his arms over his head, released from the low roof, then sheepishly remember decent behaviour and tighten into the approved intro-walk».³⁸⁸ Mens Tom også nytter stoppet til å strekke seg litt utenfor bilen, oppdager han den italienske familien i den blå Topolinoen bak dem. Barna deres løper ut bak David i køen til doen, og hele familien bærer upåvirket preg av å være «ekstroverte».³⁸⁹ Den italienske barnefaren smiler til Tom, noe han ikke gjengjelder: «Tom caught his eye and looked away».³⁹⁰ De har en uhørt adferd som irriterer Tom.³⁹¹ Det at Tom ikke hilser tilbake gir leseren et signal om at det å kontakte fremmede er avvik.

I tillegg til en gryende mistenkeliggjøring av ekstroverte mennesker er det et annet ubehagelig tegn på misnøye i befolkningen. Tom kommenterer at David er begynt å bli høy, og at han håper barna har arvet Jeannies høyde: «The more area you took up the harder everything was, and it was getting worse: Tom had noticed that, already, people would sometimes stare resentfully at him in the street».³⁹² Vil det å være høy bli den neste samfunnsfienden?

4.3.4 Frykt og tunnelen

Det som er bemerkelsesverdig, er hvordan befolkningen selv har vært med på å anerkjenne tunnelen som en god løsning på overbefolknings situasjonen de befinner seg i. Vel vitende om at den lukker seg ti ganger i uken for å henrette alle på innsiden, kjører figurantene rutinemessig igjennom. Når figurantene i novellen setter seg inn i bilene for å kjøre til stranden, setter de seg samtidig frivillig inn i sin egen likkiste. Dette får leseren et frampek på i teksten: «... the roof of the car pressed down on the back of his neck like the lid of a box...».³⁹³ Øverenget vil her kunne si at de har kommet i den situasjonen at de regelrett ber

³⁸⁷ Glaser 1961: 57

³⁸⁸ Glaser 1961: 57

³⁸⁹ Glaser 1961: 57

³⁹⁰ Glaser 1961: 57

³⁹¹ Glaser 1961: 57

³⁹² Glaser 1961: 57

³⁹³ Glaser 1961: 54

om å bli henrettet.³⁹⁴ Dette er den ytterste konsekvensen av at befolkningen går inn i en omvendt frigjøringsprosess, hvor de krever mindre frihet og mindre demokrati.³⁹⁵ De adlyder ordre og stiller få eller ingen spørsmål.

Denne aksepten av tunnelen og figurantenes handlingslammelse, har ikke bare naturlige årsaker. For å døyve angsten til barna sine og seg selv, anvender de beroligende medikamenter i form av piller. Disse oppbevarer de i dashbordet i bilen. Når et av barna, Pattie, er urolig, får vi bevis på dette: «Jeannie leaned forward and pressed a dashbord button. The tranquillizer drawer slid open; she picked a pink one ... Jeannie sighed and slipped the pill into Pattie's half open mouth ...».³⁹⁶ Videre får vi vite at barna allerede forut for dette har fått hver sin dobbel dose beroligende piller. I tillegg har de fått algesuppe slik at de helst skal døse av og sove seg gjennom tunnelen.³⁹⁷ Vi vet at alle bilene er like. Derfor er det stor sannsynlighet for at hele befolkningen har tilgang til og bruker den samme type medikamenter.

Selv om det benyttes beroligende midler for å unngå frykt, får vi en indikasjon på at Tom og Jeannie allikevel er synlig engstelige for tunnelen. Øvredal har spesifikt valgt å legge vekt på dette i sin filmatisering av novellen: Tom og Jeannie er urolige, det flakkes med blikk. Mor prøver intenst å synge med barna for å få tankene vekk fra tunnelen.³⁹⁸ Far forsøker, lite overbevisende for det voksne publikum, å berolige datteren sin om at tunnelen ikke er farlig.³⁹⁹ Han sier «Ikke bekymre deg, Pappa har ordnet det sånn at vi ikke blir stengt inne».⁴⁰⁰ Her har nok Øvredal synliggjort angsten mer for å øke spenningen i filmen.

Det er vanskelig å si om Tom faktisk synes tunnelen er spennende eller om han er reelt redd. Tom kommenterer at han blir våken og føler seg levende når de kjører gjennom den: «His own heart was pounding, now, and his hands felt cold. It was the feeling he always had on entering the Tunnel, and he had never decided whether it was dread or elation or both».⁴⁰¹

³⁹⁴ Hofelich 2020; Telefonsamtale Øverenget 18.04.2021

³⁹⁵ 2.3.2

³⁹⁶ Glaser 1961: 55

³⁹⁷ Glaser 1961: 55

³⁹⁸ Øvredal 2016: 5min.06sek.

³⁹⁹ Øvredal 2016: 5min.44sek.

⁴⁰⁰ Øvredal 2016: 5min.53sek.; Her benytter ikke figurantene seg av dop. Det kan være relatert til samfunns horisont; 3.2

⁴⁰¹ Glaser 1961: 59 og 60

Hvordan Øverenget ville ha tolket dette er ikke helt klart, men det kan være et tegn på at Tom er kommet over frykten, og at han er på det stadiet at han ber om en omvendt frigjøring fordi han simpelthen ikke ser noen håp eller framtid i det samfunnet han lever i. Derfor vil det ikke være det verst tenkelige at tunnelen lukker seg, hverken for han eller familien hans. Tom omtaler den som en russisk rulett, et spill hvor prisen er høy for å vinne. Han har gitt opp å kjempe mot systemet og gir seg frivillig hen til tilfeldighetene. Eller er han egentlig en «ekstrovert» i forkledning? Jeannie derimot er enda på det stadiet der hun føler ekte frykt for tunnelen, noe som illustreres gjennom måten hun snakker og strikker på gjennom hele fortellingen. I tillegg får vi følgende observasjon av Tom: «Then he looked at the line of her mouth and saw the fear».⁴⁰² Det er derfor fristende å foreslå at hun ikke er lammet av frykt, men enda i stand til å kritisere systemet, riktignok bare innenfor Topolinoens lukkede vinduer.

En forklaring på den generelle motløsheten i befolkningen og Tom er en mistanke om at tunnelen ikke løser problemet overbefolkning, men holder dette på et stabilt vedvarende nivå. Derfor kan det sies at tunnelen skaper flere problemer enn den løser.⁴⁰³ De har en befolkning som veksler mellom apati og høy grad av irritasjon, kanskje neddopet av tabletter, samtidig som tunnelen skaper et kollektivt traume. Det kan virke som om dette er noe myndighetene ønsker å dra nytte av, for hvorfor ellers finner de ikke en bærekraftig løsning på problemet?

4.3.5 Funn Øverenget

Vi finner ikke direkte bevis på frykt i befolkningen, men det er en del symptomer i samfunnet som indikerer at det må ha eksistert frykt forut for novellens narrativ, og at den kanskje har endret form. Dette er begrunnet med den grad av kontroll myndighetene utviser i befolkningen. Det at vi ikke ser maktpersonene, og at de mer opererer som et ansiktsløst system, bekrefter mistanken om en fryktbasert samfunnsstruktur.

Det kan virke som om samfunnet har nådd det stadiet Øverenget advarer mot der frykt fører til at befolkningen stilltiende aksepterer «... svært autoritære grep i politikken», og at det finnes «... samfunnsmessige mål som er viktigere enn vår frihet og selvbestemmelse».⁴⁰⁴ Dette argumenteres for i lys av at det er tegn i teksten på apati og handlingslammelse, noe vi

⁴⁰² Glaser 1961: 60

⁴⁰³ 2.3.3

⁴⁰⁴ 2.3.2; 2.3.4

ser spesielt i forhold til spørsmål om bruk av tunnelen: I stedet for å stemme imot den som alternativ løsning til avfolkning, tygger figurantene beroligende piller og kjører regelmessig gjennom, vel vitende om at det kan representere den sikre død. Dette er igjen tegn på apati og mangel på håp for framtiden til Tom og resten av befolkningen: De regelrett ber om å bli henrettet.

Det kan virke som om myndighetene ønsker å opprettholde makt mer enn å finne en god bærekraftig løsning på overbefolkning, og at de dermed bruker tunnelen bevisst for å opprettholde kontroll i samfunnet. For å sikre seg mot at medlemmene i samfunnet organiserer seg tar myndighetene beslag i figurantens tid. I tillegg har de innført en regel om at den sosiale normen er å være «introvert». Myndighetene kontrollerer teknologien: Ved kontroll av media i kombinasjon med medikamenter har de ubegrenset makt.⁴⁰⁵

5.0 Drøfting

I denne delen av avhandlingen vil jeg bruke funnene i analysedelen til å drøfte ulike svar på problemstillingen: Hvordan påvirker overbefolkning og løsningen på overbefolkningen demokratiet i det dystopiske samfunnet vi møter i *The Tunnel Ahead*? Ved hjelp av funnene i mine analyser har det dukket opp en del tanker rundt hva som er den egentlige *elefanten* i rommet. Er det overbefolkningssituasjonen alene som utfordrer demokratiet, eller er det årsaken til overbefolkningen som utfordrer det? Var kanskje demokratiet under press allerede forut for overbefolkningssituasjonen? Hva med løsningen i form av tunnelen? Kan den gjenopprette samfunnsstrukturen, og dermed ivareta det demokratiske idealsamfunnet? Representerer tunnelen, i stikk motsatt retning, brudd med det, idet den truer enkeltindividets eksistens i form av en eventuell henrettelse, samtidig som den sikrer udødelig makt til myndighetene?⁴⁰⁶ Ønsket Glaser å formidle ren underholdning, eller ønsket hun å advare mot maktapparatet i samfunnet?⁴⁰⁷ Ville hun kanskje advare mot en kommende overbefolkning og de samfunnsmessige konsekvenser vi uunngåelig vil måtte regne med i nær framtid om ikke befolkningsveksten bremses?

⁴⁰⁵ Telefonsamtale Øverenget 18.04. 2021

⁴⁰⁶ 2.1.4

⁴⁰⁷ 1.6.2

Fra første gang jeg leste teksten til i dag, har tekstens meningsinnhold endret seg. Tekstens horisont og min har kommet nærmere hverandre.⁴⁰⁸ Mye av denne horisonttilnærmingen har vært mulig takket være lesning med Kants, Rawls og Øverengets «briller». Deres «briller» i form av teoriene rundt individuell frihet, rettferdighet og frykt har derfor vært svært nyttige i analysedelen. De har alle tre bidratt til å åpne novellens skjulte og synlige plott, og de har derfor gitt en pekepinn på hvordan demokratiet kan bli påvirket i en samfunnskrise, slik som den vi møter i *The Tunnel Ahead*.⁴⁰⁹ Kant, Rawls og Øverenget virker enige om *hvordan* demokratiet blir påvirket av overbefolkning, og løsningen på overbefolkningen. Derimot har de flere forskjellige ideer om *hvorfor* demokratiet påvirkes av overbefolkning, og løsningen på overbefolkningen.⁴¹⁰ Dette skal vi se nærmere på.

5.1 Skjev makt- og sosioøkonomisk fordeling som tegn på en udemokratisk samfunnsstruktur?

Gjennom Kants, Rawls' og Øverengets teorier har jeg gjort funn som tilsier at det er en skjevfordeling i samfunnet med tanke på makt og sosioøkonomiske ressurser.⁴¹¹ De er alle enige om at skjevfordeling er et faktum, men teoriene rundt årsaken til denne varierer. Kant skylder på uvitenhet og ansvarsfraskrivelse i forhold til individets medfødte og selvpålagte umyndighet.⁴¹² Dette mener han åpner opp for at andre må ta styringen i livene deres.⁴¹³ Den umyndige borgeren er ute av stand til å ta dagligdagse avgjørelser, på lik linje med et lite barn som er avhengig av sine foresatte.⁴¹⁴ De umyndige samfunnsborgerne åpner derfor selv opp for at de som liker makt, «vokterne», kan ta over styringen.⁴¹⁵ Øverenget derimot sier årsaken til dette er at myndighetene ønsker å oppnå mest mulig makt, og derfor har påført frykt i befolkningen.⁴¹⁶ Dette ligner på Rawls funn om at enkelte som er født med, eller har opparbeidet seg ervervede goder, gjerne vil beholde disse. Mye vil ha mer er årsaken til

⁴⁰⁸ 3.2

⁴⁰⁹ 3.1.2

⁴¹⁰ 4.1.7; 4.2.5; 4.3.5

⁴¹¹ 4.1.7; 4.2.5; 4.3.5

⁴¹² 2.1.1; 4.1.2

⁴¹³ 2.1.3; 4.1.3

⁴¹⁴ 2.1.1; 2.1.2

⁴¹⁵ 2.1.3; 4.1.3

⁴¹⁶ 2.3.4; 4.3.2

urettferdighetene samfunnet.⁴¹⁷ Alle tre er enige om at enkeltindivider er disponert med et ønske om å posisjonere seg i samfunnet, og dette har de også funnet spor av i teksten.⁴¹⁸

Det er gjort funn i analysedelen som tilsier at de som omtales som «ekstroverte», er de samme som Kant omtaler som *medfødte umyndige*.⁴¹⁹ De «ekstroverte» vil aldri bry seg om at demokratiet gradvis svekkes. Dette er begrunnet i at de er avhengig av kontroll utenifra, og vil derfor ikke være i stand til å ta viktige avgjørelser på egenhånd, spesielt ikke i en kritisk samfunnssituasjon.⁴²⁰ Disse skiller seg ut i samfunnet og vil på denne måten bidra til at maktfordelingen i samfunnet opprettholdes og styrkes ved hjelp av et narrativ rundt «vi» og «de andre».⁴²¹ Det samme «vi» og «de andre» kan oppstå når befolkningen er preget av kollektiv frykt.⁴²² Her har myndighetene klar drahjelp av overbefolknings situasjonen oppnå makt gjennom splitt og hersk.

De selvpålagte umyndige, som Tom og Jeannie, vil på lik linje med de «ekstroverte», bidra til å styrke skjevheten i maktfordelingen. Det som skiller disse to kategoriene, er at de selvpålagte umyndige, på ett eller annet tidspunkt, vil bidra med å eskalere misnøye i samfunnet.⁴²³ Den samme eskaleringen av misnøye vil, ifølge Rawls, oppstå når individer i samfunnet føler seg urettferdig behandlet.⁴²⁴ Dersom de i tillegg er preget av frykt kan det slå ut i ulike retninger.⁴²⁵ I tilfelle der styremaktene merker tegn til opprør, vil de bli redde for å miste makta. Dermed vil de stramme ytterligere inn på reglene i samfunnet.⁴²⁶ Det hele er en ond maktspiral. Denne vil kunne vokse seg stor med begrunnelse i overbefolkningen. Maktpersoner kan legitimere stadig flere lover og regler ved å si at det er med det eneste som avlaster overbefolkningsproblemet, mens den egentlige grunnen er at de ønsker makt.

Rawls teori påpeker på lik linje med dette, at de som allerede har ervervet seg goder vil prøve å holde på disse så langt det er mulig.⁴²⁷ Skjevfordelingen handler imidlertid ikke om

⁴¹⁷ 2.2.4; 4.2.1

⁴¹⁸ 2.1.3; 2.2.4; 2.3.4; 4.1.3; 4.2.3; 4.3.1

⁴¹⁹ 2.1.1; 4.1.4

⁴²⁰ 2.1.1

⁴²¹ 4.1.4; 4.3.3

⁴²² 4.3.3

⁴²³ 4.1.5

⁴²⁴ 2.2.3

⁴²⁵ 4.3.3; 4.3.4; 2.3.2

⁴²⁶ 2.1.1; 2.1.2

⁴²⁷ 4.2.1; 4.2.4

intellektuell kapasitet. Den er basert på skjev ressursfordeling fra fødselen av.⁴²⁸ Det kan resultere i at individer som er født inn i familier med høy sosioøkonomisk status, vil ha større mulighet for å oppnå ulike samfunnsverv, enn individer med lavere sosioøkonomisk status. Det kan virke som om dette er tilfellet i *The Tunnel Ahead*. Ved å lese med Rawls «briller» er det avdekket klare tegn på at det er ulikhet i gode- og byrdefordelingen i samfunnet vi møter i *The Tunnel Ahead*.⁴²⁹ Det er altså ikke lik mulighet til å oppnå samfunnsverv utfra personlig egnethet. Dette bryter mot Rawls andre rettferdighetsprinsipp.⁴³⁰

Øverenget på sin side, begrunner den skjeve makt- og sosioøkonomiske fordelingen med kollektiv frykt.⁴³¹ Mennesker som er tilbøyelige til å ønske makt, Kants «voktere», vil spre frykt i befolkningen for å erverve seg utilsiktet makt.⁴³² De vil videre bruke kollektiv frykt for å opprettholde maktposisjonen. Dette ser vi i tegn til i novellen.⁴³³

Noe som indikerer grad av demokrati og rettferdighet i samfunnet, er om det er lik mulighet for å kunne oppå viktige politiske samfunnsverv. Hvorvidt det er lov og mulighet for å stille kritiske spørsmål rundt grunnlaget for deres lover og regler, er også en indikator på et velfungerende demokrati. Maktposisjoner skal ikke være medfødte, og lover og regler skal ikke være bestemt og vedtatt over flere generasjoner.⁴³⁴ En evigvarende makt, på lik linje med en religiøs overmakt, hører ikke hjemme i et demokratisk samfunn.⁴³⁵ Det er en reel ubalanse i maktfordelingen i samfunnet, og godene og byrdene er ikke likt fordelt med bakgrunn i Rawls første og andre rettferdighetsprinsipp.⁴³⁶

Kant, Rawls og Øverenget finner alle tegn til at det sannsynligvis eksisterer en maktelite i det samfunnet vi møter i *The Tunnel Ahead*.⁴³⁷ Denne eliten sitter sannsynligvis på store deler av de sosioøkonomiske godene. Det er enighet blant teoretikerne om at for høy grad av urettferdig skjevfordeling i makt og sosioøkonomiske ressurser, ikke gagnar det gode

⁴²⁸ 2.2.4

⁴²⁹ 4.2.1; 4.2.3; 4.2.5

⁴³⁰ 2.2.5

⁴³¹ 2.3.2; 2.3.4

⁴³² 2.3.2; 2.3.4

⁴³³ 4.3.1- 4.3.3

⁴³⁴ 2.1.4; 4.1

⁴³⁵ 2.1.4

⁴³⁶ 2.2.5

⁴³⁷ 4.1; 4.1.3; 4.2.1; 4.2.3; 4.3.1

samfunn.⁴³⁸ For stor skjevfordeling vil på sikt skape stor misnøye i befolkningen. Den fryktpåvirkede, urettferdige behandlede og utilfredse selvpålagte umyndige, vil utvikle seg til en samfunnsmessig tikkende bombe. Dette vil føre til en negativ spiral. Jo mer befolkningen murrer, jo flere lover og regler vil innføres. Folket vil bli mistenksomme mot hverandre istedenfor å rette blikket mot det egentlige problemet, myndighetene. Dette vil ikke være en god demokratisk situasjon. I verste fall kan demokratiet forsvinne fullstendig.⁴³⁹ Overbefolkningen vil tilsynelatende være årsaken til demokratiets fall, men egentlig er det den enkeltes innstilling til problemet som er *elefanten* i rommet.

5.2 Tunnelen som legitimering for et ikke diskriminerende demokratisk samfunn?

Kant, Rawls og Øverenget er enige om at det eksisterer en skjev maktfordeling. Dette er ikke ensbetydende med at *The Tunnel Ahead* beskriver en udemokratisk dystopisk samfunnsstruktur. Alle tre finner tegn til demokrati i novellen. Dette kan leses konkret i teksten. Det har for det første vært avholdt valg rundt tunnelen som løsning på overbefolkning.⁴⁴⁰ For det andre representerer tunnelen, ifølge myndighetene, en ikke-diskriminerende løsningsmodell.⁴⁴¹ Fritt valg og ikke diskriminering klinger godt i et demokratisk øre. Det å kunne ytre seg i et legitimt valg vil være en god måte å bruke sin kritiske røst på.⁴⁴² Det vil også kunne stimulerer intellektet til den selvpålagte umyndige. Her ville Kant ha ment at den intellektuelle, umyndig eller ei, ville hatt en god mulighet til å bidra med ideendring i samfunnet.⁴⁴³

Det at figurantene i *The Tunnel Ahead*, har stemt «ja» til tunnelen, styrker troen på at det demokratiske idealet, enda lever i samfunnet. Til tross for dette finner alle tre tegn til at dette demokratiet ikke er *fullstendig*.⁴⁴⁴ Øverenget ville ha hevdet at befolkningen er blitt skremt og manipulert av myndighetene, og at det derfor aldri har eksistert noe reelt valg.⁴⁴⁵ Det har vært et demokratisk spill for galleriet. Ulike tegn i samfunnet hos alle tre teoretikere bekrefter

⁴³⁸ 4.1.5; 4.2.3; 4.3.2.

⁴³⁹ 2.3.2

⁴⁴⁰ Glaser 1961: 61

⁴⁴¹ Glaser 1961: 61

⁴⁴² 2.1.5

⁴⁴³ 2.1.5; 2.1.4; 4.1.1

⁴⁴⁴ 4.1.2, 4.2.3a); 4.3.2

⁴⁴⁵ 3.1.2

dette.⁴⁴⁶ Øverenget advarer mot at mennesker kan komme i den situasjonen at de slutter å be om demokrati.⁴⁴⁷ De kommer i en omvendt løsrivelse, der de ønsker mindre frihet, mindre demokrati, og til slutt av ren apati, ber myndighetene om sin egen henrettelse.⁴⁴⁸ Flere av menneskene i *The Tunnel Ahead* bærer preg av å være på dette «Freeze» stadiet.⁴⁴⁹ De kommer seg derfor ikke fysisk eller mentalt unna problemet. Da er det lettere å gi seg hen til sin skjebne, med minst mulig besvær for sine medborgere.

Rawls ville ha argumentert for at tunnelen er en såpass stor inngripen i individets rettigheter, at dette bare kan være rettferdig, og demokratisk om dette er den eneste og beste løsningen på overbefolkningsproblematikken.⁴⁵⁰ Det må kunne bevises at den forhindrer «...an even greater injustice»⁴⁵¹. Derfor avhenger tunnelens legitimitet, som demokratisk ikke-diskriminerende løsning på overbefolkningsproblematikken, av at myndighetene snakker sant.⁴⁵² Det må være en sannhet at tunnelen er det eneste som kan stoppe overbefolkningen, og også at det må være en sannhet at dette er den eneste løsningen.⁴⁵³ Tunnelen må i tillegg sørge for at store deler av befolkningen skal kunne få et bedre liv *med* den, enn om de skulle vært den *foruten*. For at tunnelen skal være rettferdig, og demokratisk, må det løse problemet, ikke bare stagnerer det.⁴⁵⁴ Dersom det viser seg at myndighetene snakker sant, og at overbefolkningen blir løst ved å anvende denne, vil Rawls kunne være tilbøyelig til å godta denne som en rettferdig løsning, under forutsetning av at ordningen blir avskaffet i tråd med at befolkningsveksten avtar.⁴⁵⁵

Funn i avhandlingen viser at alle tre teoretikere er tilbøyelige til å mistro personer som aspirerer til makt.⁴⁵⁶ Derfor mistenker de videre myndighetene i *The Tunnel Ahead* for ikke å snakke sant. Gjennom å lese novellen med teoretikernes «briller» er det gjort funn som tilsier maktmisbruk. Alle tre indikerer i sine analysefunn at det er en mistanke om at myndighetene

⁴⁴⁶ 4.0- 4.3.5

⁴⁴⁷ 2.3.2

⁴⁴⁸ Telefonsamtale Øverenget 18.04.21 og 2.3.2.

⁴⁴⁹ 2.3.1

⁴⁵⁰ 2.2.3; 4.2.2

⁴⁵¹ 2.2.3

⁴⁵² 4.2.1

⁴⁵³ 4.2.1 – 4.2.3b)

⁴⁵⁴ 4.2.3

⁴⁵⁵ 2.2.5; 2.2.6

⁴⁵⁶ 2.1.3; 2.2.4; 2.3.4; 4.1.7; 4.2.5; 4.3.5

ønsker makt.⁴⁵⁷ Dersom dette er tilfelle, vil de nødvendig være villige til å gi fra seg denne. Tunnelen kan derfor, mer enn en løsning på problemet, bidra til å opprettholde myndighetenes maktposisjon. Ved å opprettholde en konstant kontrollert overbefolkning, istedenfor å redusere den, vil en liten elite i samfunnet kunne opprettholde en ujevn maktbalanse slik at de samtidig sikrer seg sine ervervede sosioøkonomiske goder. Myndighetenes sanne intensjon rundt overbefolkningen og handteringen av problemet, avgjør derfor om demokratiet er i reel fare. Jeg vil derfor, med grunnlag i avhandlingens analytiske funn, presentere tre ulike handlingsalternativer til *The Tunnel Ahead*. Disse er basert på myndighetenes ulike intensjoner, og de vil mer eller mindre ha samme konsekvens for demokratiet. I tillegg vil jeg presentere et fjerde alternativ med en utopisk realistisk demokratisk løsning på problemet.⁴⁵⁸

5.3 a) Myndighetene lyver om overbefolkningen og skaper frykt og polarisering for å oppnå og beholde ervervede goder. Løsning 1

Myndighetene i *The Tunnel Ahead* har en bevisst ide om å utnytte de umyndige i samfunnet.⁴⁵⁹ De lyver om overbefolkningen, og serverer et narrativ om at det ikke finnes noen steder uten trengsel. De unnlater å fortelle at de har sin egen «Luxury Hill», og de lar befolkningen tro at ingen andre steder eller land kan tilby bedre tilgang på naturressurser enn byen de bor i.⁴⁶⁰ Det finnes steder uten trengsel både i byen og på andre siden av tunnelen. Dette skjuler myndighetene, slik at befolkningen blir værende der de er.⁴⁶¹ Folket tror på myndighetens narrativ om at alle har det like tøft. De tror på tunnelen som løsning.⁴⁶² Det er fordi myndighetene forteller at tunnelen er rettferdig, og at alle tar lik sjans ved å kjøre igjennom denne.⁴⁶³ Maktapparatet forer befolkningen med nyheter om at innskrenkingene i den private og offentlige sfære er konsekvensene av at de er for mange mennesker.⁴⁶⁴ Av ren «godhet» tilbyr de folket medikamenter som døyver følelsen av frykt og hjelpeløshet.

⁴⁵⁷ 4.1; 4.1.3; 4.2.1, 4.2.3a); 4.3.1; 4.3.2; 4.3.3

⁴⁵⁸ 2.2.4

⁴⁵⁹ 2.1.2; 4.1.3

⁴⁶⁰ 4.2.1

⁴⁶¹ 2.2.4; 4.2.1

⁴⁶² 4.1.6; 4.3.4

⁴⁶³ 4.2.2

⁴⁶⁴ 2.3.4; 4.3.4

Myndighetene er vel vitende om at *informasjon* pluss *medikamenter* er *MAKT*.⁴⁶⁵ Dette bruker de for alt det er verdt. Det blir innført en lov om at alle må ha introvert adferd for å minske trengselen. Det er til det beste for systemet. Introvertheten fører til at befolkningen ikke snakker med hverandre. Det er en del av myndighetenes plan.⁴⁶⁶ De umyndige skjønner ikke det. Myndighetene lyver om at lovene og reglene de har på motorveien, og ellers i samfunnet, bidrar til et effektiv og organisert samfunn. Egentlig er lovene der for å effektivere bruken av tunnelen.⁴⁶⁷ Det blir mindre gris på rullebandet slik. Grunnet myndighetenes kontroll, og den enkeltes maktesløshet og apati, har individene i *The Tunnel Ahead* kommet til det stadiet der de godtar all informasjon fra myndighetene som sannhet.⁴⁶⁸ Tunnelen er deres eneste håp. De ber om sin egen henrettelse, og myndighetene sørger for at det er barnefamiliene som kjører i tunnelen når den lukkes.⁴⁶⁹ Det er det beste for alle. Folket er kommet til Øverengets omvendte frigjøringsprosess. *Demokratiet er ikke lenger et demokrati, og tunnelen er sterkt diskriminerende, og urettferdig.*

5.3 b) Myndighetene lyver om overbefolkningen og skaper frykt og polarisering for å oppnå og beholde ervervede goder. Løsning 2

Myndighetene serverer befolkningen et narrativ om at overbefolkning krever et stort behov for kontroll i form av organisering, mekanisering, effektivisering og samarbeide.⁴⁷⁰ Dette er egentlig bare et ledd i myndighetenes ønske om kontroll i befolkningen.⁴⁷¹ På denne måten unngår en liten elite å dele på godene i samfunnet.⁴⁷² Myndighetene vet at det finnes ressurser i og utenfor byen. De har til og med sin egen «Luxury Hill», med alle de fasiliteter resten av byen mangler.⁴⁷³ Befolkningen har over lang tid vært utsatt for fryktbasert propaganda fra myndighetenes side. Samfunnet er preget av en form for postfrykt der frykten har endret form

⁴⁶⁵ Telefonsamtale Øverenget 18.04.21

⁴⁶⁶ 4.1.4; 4.3.3

⁴⁶⁷ 4.1.2; 4.3.1; 4.3.2; 4.2.1

⁴⁶⁸ 2.3.4

⁴⁶⁹ Telefonsamtale Øverenget 18.04.21; 2.3.2; 4.1.6; 4.2.3b)

⁴⁷⁰ 2.3.4; 4.2.1

⁴⁷¹ 4.3.1

⁴⁷² 2.2.4; 4.2.4

⁴⁷³ 4.2.1

til apati og irritasjon.⁴⁷⁴ En del av befolkningen kjenner på at samfunnet må være urettferdig. Umyndigheten er i ferd med å bli en tvangstrøye.⁴⁷⁵ Det skurrer i myndighetenes narrative: *det må finnes en annen løsning på overbefolkningen.*⁴⁷⁶ Kanskje er til og med overbefolkningen ikke et reelt problem? Det *finnes* en vei ut av byen som ikke har en dødstunnel.⁴⁷⁷ Denne prøver myndighetene å skjule for befolkningen ved at de sørger for at blikket er rettet mot tunnelen, dette for å forhindre enhver konstruktiv tanke i befolkningen. Umyndighetens lenker er imidlertid begynt å bli tunge å bære. Misnøyen blir stadig sterkere, og ingen vet hva dette vil føre til.⁴⁷⁸ Det kommer ikke til å se pent ut. *Demokratiet er truet* av myndighetenes kontroll og forsøk på opprettholdelse av den. Hva skjer når myndighetenes løgner blir avslørt? Vil samfunnet utvikle seg til et anarki og bytte ut samfunnskontrakten med naturloven?⁴⁷⁹ Overbefolkningen er ikke reel, og myndighetenes maktmisbruk har ført folket opp mot hverandre. Enkeltindividet har blitt sin egen verste fiende. *Demokratiet er ikke lenger et demokrati.*

5.3 c) Myndighetene ønsker det beste for sin befolkning, men de er ikke kompetente til å løse samfunnsproblemene. Løsning 3

Myndighetene snakker sant om overbefolkningen og løsningen på overbefolkningen. All informasjon fra myndighetene rundt tunnelen som eneste løsning, er med en intensjon av å bevare demokratiet og velferdssamfunnet på beste mulige måte.⁴⁸⁰ Det er sant det som Tom sier: Tunnelen er det mest rettferdige. Alle tar sjansen på lik linje.⁴⁸¹ Alle kjører denne, til og med maktapparatet. Tunnelen er stilt inn på autopilot, så ingen vet når den lukkes, bare at den gjør det uvilkaarlig. Dersom myndigheten hadde vært mer kompetente, og befolkningen hadde tatt mer ansvar for egne liv, ville nok ikke overbefolkningen ha vært et problem i utgangspunktet.⁴⁸² Situasjonen slik den har utviklet seg utvikler seg, fører til en apati i befolkningen. Deler av befolkningen velger derfor å ta beroligende tabletter for å døyve

⁴⁷⁴ 2.3.4; 4.3.4

⁴⁷⁵ 2.1.2; 4.1.5

⁴⁷⁶ 3.1.2; 3.2; 4.1.5

⁴⁷⁷ 4.2.1

⁴⁷⁸ 2.2.3

⁴⁷⁹ 2.2.6

⁴⁸⁰ 2.2.2; 2.2.5

⁴⁸¹ 4.1.5; 4.2.2

⁴⁸² 2.1.1; 2.1.3; 4.1.2

angsten for tunnelen.⁴⁸³ Virkningen av pillene døyver samtidig frustrasjonen mot meningsløsheten som preger samfunnet. Grunnet plassmangel, har myndighetene, for å lette på trengselen, innført en regel om at alle innbyggerne skal ha en introvert adferd. Dette er for å sikre at alles rettigheter ivaretas. Det er ikke et tegn på myndighetens ønske om kontroll av enkeltindividet. Plassmangel fordrer god organisering for at samfunnet skal være mest mulig effektivt. Agendaen bak organiseringen er å skape en mest mulig rettferdig samfunnsløsning.⁴⁸⁴ Menneskene bak maktapparatet har en utelukkende positiv intensjon med alle lover og regler de måtte innføre. Det er med tungt hjerte de pålegger befolkningen innskrenkninger. Alle forordningene er med en intensjon om å minske ubehaget rundt overbefolkningen. Det at folketallet opprettholdes med konstante barnefødsler, tilsier at problemet ikke vil bli løst ved hjelp av tunnelen.⁴⁸⁵ Derfor øker håpløsheten og meningsløsheten i samfunnet. Tunnelen representerer etter hvert det eneste i hverdagen som ikke er forutsigbart. Det er en russisk rulett, et spill. Den eneste spenningen som er igjen i en ellers meningsløs tilværelse.⁴⁸⁶ Tunnelen er, basert i myndighetenes intensjoner, en *ikke-diskriminerende løsning*. Den er derfor rettferdig. Siden befolkningstallet ikke går ned, må mangelen på individuell frihet opprettholdes i form av strenge lover og regler. Samtidig truer tunnelen enkeltindividets eksistens. Derfor vil *demokratiet være sterkt svekket* over en lang tidsperiode. Det vil mest sannsynlig oppstå frustrasjon og polarisering i befolkningen, da det er umenneskelig å stå i en slik situasjon over lang tid. Småbarnsfamilier og høye mennesker vil bli samfunnsfiende nummer en, på lik linje med ekstrovertene.⁴⁸⁷ Ikke fordi myndigheten *ønsker* det slik, men fordi de *ikke klarer* forhindre det.

5.4 Oppsummering av ulike samfunnsscenarioer

Hvilket scenario som er det mest sannsynlige og foretrukne av disse, er kanskje ikke så viktig, med tanke på at dette er en science fiction- novelle. Jeg kunne og ha presentert et scenario om at tunnelen er den eneste løsningen fordi menneskene ikke kjenner sitt eget beste. De går mot

⁴⁸³ 4.3.5

⁴⁸⁴ 2.2.2; 2.2.5

⁴⁸⁵ 4.1.2; 4.1.7

⁴⁸⁶ 4.1.6; 4.3.4

⁴⁸⁷ 4.1.4; 4.3.3

sin egen selvkonstruerte undergang. Konsekvensene i alle tilfeller er de samme, *demokratiet svekkes betraktelig*. Det eneste som kan gjenopprette det, er at befolkningstallet blir kraftig redusert. Heldigvis gjenstår en alternativ løsning til *The Tunnel Ahead*. Denne er allerede foreslått i analysen som en god løsning, og vil nok foretrekkes av både Kant og Øverenget, men spesielt av Rawls. Det ville dog ikke ha vært et spennende vendepunkt i en science fiction- novelle. Derimot ville den ha representert en god avslutning på et eventyr, hvor alle lever lykkelig i et demokratisk rettferdig samfunn, frigjort fra makteliten og umyndighetenes lenker. Dette er eventyret om «Uvitenhetens slør» som vant over tunnelen og forhindret overbefolkningen slik at alle kunne få gleden av et fritt og demokratisk samfunn. I lys av dagens samfunnsbilde hadde kanskje det vært den foretrukne avslutningen i *The Tunnel Ahead*?

5.4.1 Myndighetene tar i bruk «Uvitenhetens slør» i kampen mot samfunnsutfordringene. Løsning 4

Om det ikke hadde eksistert grådighet i mennesket, hadde dette vært den ultimate løsning på alle samfunnsproblemer. «Uvitenhetens slør», ville sikret at goder og byrder hadde blitt kontinuerlig jevnt fordelt.⁴⁸⁸ Metoden ville *sikret demokratiet* i krise, så vel som i gode tider. Rettferdig fordeling og harmoni ville blitt fundamentet i samfunnsmaskineriet. Ved bruk av Rawls' ideologi om hva som er rettferdig, ville verden kunne vært et bedre sted for en større del av jordens befolkning, *men*, som i novellens narrativ så vel som i virkeligheten, er dette vanskelig å se for seg i praksis. Det å skulle innta den «opprinnelige posisjon» etter at godene allerede er skjevfordelt, er en realistisk utopi.⁴⁸⁹ De som har alt, vil ikke gi fra seg godene. Derfor er nok dette siste scenariet en utopi. Det at Rawls også betegner tankeeksperimentet som realistisk, gir håp for en bedre og mer bærekraftig løsning på samfunnsutfordringene, i *The Tunnel Ahead*, men også i virkeligheten. Om makteliten i den virkelige verden tar i bruk «uvitenhetens slør» vil vi forhåpentligvis kunne forhindre at *The Tunnel Ahead* blir en fortelling om oss, og dermed unngår vi en *tunnel i vår framtid*. Folket seirer, *demokratiet seirer*.

⁴⁸⁸ 2.2.4; 4.2.4

⁴⁸⁹ 2.2.4

6.0 Sammenføyning og konklusjon

I denne avhandling har jeg brukt systematisk litterær analyse i kombinasjon med en systematisk analyse som metode for å kunne belyse og drøfte problemstillingen: Hvordan påvirker overbefolkning og løsningen på overbefolkning demokratiet i det dystopiske samfunnet vi blir presentert for, i novellen *The Tunnel Ahead*? Dette har jeg gjort med en hermeneutisk tilnærming til forskningsmaterialet.

Individuell frihet og rettferdighet er grunnpilarene i et velfungerende demokrati. Derfor har jeg først, med bakgrunn i Kants teori om det umyndige mennesket, lett spesifikt etter hvilke tegn til individuell frihet vi finner i *The Tunnel Ahead*. Dette har avslørt at det er tegn til umyndighet i samfunnet, og at det derfor er en gruppe mennesker, «voktere», som har tatt over kontrollen. Vi ser dem ikke. De har blitt til en ansiktsløs makt som bare manifesteres gjennom teknologien. Tunnelen er den ultimate maktmanifestering. Dette kan leses som et symptom på et demokrati i fare.

For det andre har jeg ved hjelp av John Rawls *Theory of Justice* lett spesifikt i teksten etter hva vi får vite om rettferdighet i *The Tunnel Ahead*. Med belegg i funn gjort med Kants «briller», er det kanskje ikke overraskende at det finnes tegn i teksten på at ikke alle deler av samfunnet er i tråd med Rawls rettferdighetsprinsipper. Det er mistanker om en sterkt ujevn sosioøkonomisk ressursfordeling, dette med konkrete bevis i teksten om at det finnes en «low class unit» og en «high class unit». I tillegg er det en mistanke om en «Luxury Hill» som bare er tilgjengelig for samfunnseliten.⁴⁹⁰

Det tredje begrepet jeg har lett etter i novellen er *frykt*. Dette har jeg gjort ved hjelp av Einar Øverengets teori om hva som skjer med demokratiet i et samfunn preget av frykt. Det at jeg muligheten til å diskutere temaet med Øverenget i en telefonsamtale, styrker min analyse av novellen. Det finnes få direkte tegn på frykt i novellen, men det er symptomer på et samfunn i posttraume. Det bærer preg av meningsløshet og apati, og mange i befolkningen bruker beroligende medikamenter for å døyve angsten for tunnelen.

Med utgangspunkt i forskningsspørsmålene er det funnet bevis på at demokratiet blir svekket i møte med overbefolkningen og løsningen på denne. I verste fall kan demokratiet forsvinne

⁴⁹⁰ 3.1.2; 3.2

helt. Dette er alle tre teoretikere enige om. Det viser seg at det er myndighetenes intensjoner som avgjør om hvor ille trusselen mot demokratiet er. Dersom makten har dårlige intensjoner, er det alvorlig, og diktatur og anarki er i anmarsj, men dersom makten er styrt av gode intensjoner, er det kanskje håp om en løsning på overbefolkningsproblematikken. Den aller beste løsningen er ikke presentert i novellen: «Uvitenhetens slør».

Den største trusselen mot demokratiet er imidlertid demokratiet selv. Det er dette som tillater figurantene å føde masse barn *på tross* av et kontrollert samfunn. Demokratiet er årsaken til overbefolkningen og løsningen på overbefolkningen. Det er tekstens ironi.

Det har vært vanskelig å frigjøre seg fra tanken om at novellens budskap kan ha overføringsverdi til virkeligheten. Derfor har dagens samfunn vært bakteppe gjennom hele avhandlingen. Samtidig har det vært et klart og avgrenset studie av dette spesifikke samfunnet, og tekstens narrativ som forskningsobjekt. Jeg er selv fornøyd med den vinklingen avhandlingen har tatt og opplever at jeg har belyst problemstillingen godt i lys av teorien og metoden jeg har valgt å bruke. Derfor håper jeg at jeg ved å skrive denne avhandling, er med på å forsterke novellens virkningshistorie. Slik vil flere bli kjent med *The Tunnel Ahead*, og kanskje lære noe av denne. Når det er sagt vil jeg gi et alternativt scenario for ettertanke og refleksjon:

Det har brutt ut en pandemi, men grunnet liten trengsel i «Luxury hill» sprer ikke viruset seg nevneverdig. «Luxury hill» har råd til å stenge ned, så nesten ingen trenger å bli syke. I «Beer Can Mountain» derimot, er det full krise. Disse bor tett og må ut flere ganger om dagen for å tjene til livets opphold. De har også mange barn i mangel på sosioøkonomisk trygghet. Det øker trengselen. «Ekstroene» er de som ikke følger reglene. De bruker ikke antibac og bryr seg ikke om restriksjonene om munnbind på offentlig plasser. De truer samfunnsordenen. Pandemien er tunnelen. De svakeste i samfunnet, de som bor i «Beer Can Mountain», blir tunnelens første offer. Vaksinerne er på trappene, men det er som alltid, bare nok til de som bor i «Luxury Hill».

7.0 Bibliografi

Bing, J. og Bringsværd, T.Å. (Red.). (1968). *Tider skal komme. 15 langtidsvarsler.* (Forord). Gyldendal Norsk Forlag.

Bing, J. og Bringsværd, T.Å. (Red.). (1991). *Minner om fremtiden. Fabelprosa II.* (Forord). Gyldendal Norsk Forlag AS.

Dahl, E., Larsen, E. og Rignes, G. (1997). *Litteratur- etter 1945 for ungdomstrinnet.* Gyldendal Norsk Forlag ASA

Føllesdal, A. (2003). John Rawls (1921-2002). Artikkel 10 av 13. *Nytt Norsk Tidsskrift* 01/2003(volum 20)

Glaser, A. (1961). The Tunnel Ahead. *The Magazine of Fantasy and Science Fiction.* (s.54-61). November 1961.

Herman, L. og Vervaeck, B. (2005). *Handbook of Narrative Analysis.* University of Nebraska Press

Kant, I. (1784). An Answer to the Question: What is Enlightenment? I Kant, I., Kleingeld, P., Waldron, J., Doyle, M. W., & Wood, A. W (Red.). (2006). *Toward Perpetual Peace and Other Writings on Politics, Peace, and History.* (s.17-23). Yale University Press

Krogh, T. (2019). *Hermeneutikk, om å forstå og fortolke* (2.utg, 3.opplag), Gyldendal Norsk Forlag AS

Lothe, J. (1996). *Fiksjon og Film. Narrativ teori og analyse.* Universitetsforlaget.

Lovett, F. (2011). *Rawls's 'A Theory of Justice': A Reader's Guide.* London Continuum.

Maclean, I. (1986). Reading and interpretation. *Modern Literary Theory. A comparative introduction*. I Jefferson, A. og Robey, D (Red). (Kap. 5 s.122-144). Redwood Books. Batsford.

Polsgrove, C. (2001). *It wasn't Pretty, Folks, But Didn't We Have Fun? Surviving the '60s with Esquire's Harold Hayes*. RDR Books California. W.W Norton.

Rawls, J. (1971). *A Theory of Justice*. Original Edition: Vol. Original edition. Harvard University Press

Sullivan, C.W. (1974). *As tomorrow becomes today*. Prentice- Hall

Vinje, E. (1993). Tekst og tolkning. Innføring i litterær analyse. Ad Notam Gyldendal AS.

Yaszek, L. (2018). *The Future Is Female! 25 Classic Science Fiction Stories by Women, from Pulp Pioneers to Ursula K. Le Guin*. A Library of America Special Publication

7.1 Kilder fra internett

Aarnes, H. (2016, 29. mars). -Ettbarns-politikken har ødelagt Kina. A-magasinet. *Aftenposten*. Sist hentet 23.06.21 fra

<https://www.aftenposten.no/amagasinet/i/wEKX5/ettbarns-politikken-har-oedelagt-kina>

Anderson H, S. (1989, 7. april). Harold Hayes, 62, Esquire Editor During Rise of New Journalism. *The New York Times*. Sist Hentet 08.07.21 fra

<https://www.nytimes.com/1989/04/07/obituaries/harold-hayes-62-esquire-editor-during-rise-of-new-journalism.html>

Avidon, M. (2020, 9. november). *A short story that scarred me for life*. Palatinate. Sist hentet 07.07.21 fra <https://www.palatinat.org.uk/a-short-story-that-scarred-me-for-life/>

Bentsen, A. (2019, 14.oktober). *Har du klimaskam?* Eilerts Salong, Universitetet i Agder. Sist hentet 07.07.21 fra

<https://www.uia.no/om-uia/fakultet/fakultet-for-samfunnsvitenskap/eilerts-salong/aktuelt-eilerts-salong/har-du-klimaskam>

Berg, O. T. (2019, 31. desember). Maktfordelingsprinsippet. I *Store Norske Leksikon*. Sist hentet 30.06.21 fra <https://snl.no/maktfordelingsprinsippet>

Bernstein, R. (2013, 3. juni). My Esquire. *Guernica*. Hentet sist 07.07.21 fra <https://www.guernicamag.com/roz-bernstein-my-esquire/>

Bing, J. og Eilertsen, A. (2019, 16. oktober). Science fiction. I *Store Norske Leksikon*. Sist hentet 08.07.21 fra https://snl.no/science_fiction

Bokelskere.no (u.å.). sist hentet 08.07.21 fra <https://bokelskere.no/tekst/39738/>

Chausse, C. og Jahr, E. E. (2019, 3. september). *Får ERC Starting Grant for å forske på fortellinger om framtiden*. UIO. Det humanistiske fakultet. Sist hentet 08.07.21 fra <https://www.hf.uio.no/om/aktuelt/aktuelle-saker/2019/far-erc-starting-grant-for-a-forske-pa-fortellinge.html>

Country economy. (u.å.). United States -Population. Population United states 1961.Increases in Americans Population. *Countryeconomy.com*. Sist hentet 22.07.21 fra <https://countryeconomy.com/demography/population/usa?year=1961>

Digiaco, F. (2006, 20. desember). The Esquire Decade. *Vanity Fair. The sixties. January 2007*. Sist hentet 07.07.21 fra <https://www.vanityfair.com/culture/2007/01/esquire200701>

Doctorcrypto. (2017). What is the Best Short Story you have read? *Steemit*. Sist hentet 08.07.21 fra <https://steemit.com/shortstory/@doctorcrypto/what-is-the-best-short-story-you-have-read>

Fakazis, L. (u.å). New Journalism and the question of truth. *Britannica*. Sist hentet 07.07.21 fra <https://www.britannica.com/topic/New-Journalism>

Fastvold, M. (2019, 3.oktober). *Siste del av Humanismens ideer: John Rawls – rettferdighetens beskjedne ridder*. Fri Tanke. Sist hentet 11.07.21 fra <https://fritanke.no/john-rawls-rettferdighetens-beskjedne-ridder/19.11296>

FN. Sambandet. (2019, 24.september). *Klimaendringer*. FN Sambandet. United Nations Association of Norway. Sist hentet 11.07.21 fra <https://www.fn.no/tema/klima-og-miljoe/klimaendringer>

Freeman, J. (2014, 14.november). Et nytt Klima. *Morgenbladet*. Sist hentet 08.07.21 fra <https://www.morgenbladet.no/boker/2014/11/14/et-nytt-klima/>

Frøsland, T. A. (2019, 18.november). *Forsker: -Flyskam har ikke slått ut i Norge*. NRK.no. 07.07.21 fra <https://www.nrk.no/norge/forsker - -flyskam-har-ikke-slatt-ut-i-norge-1.14781148>

Georgia Tech. (2021). Lisa Yaszek. *Ivan Allen College of Liberal Art*. Georgia Tech. Sist hentet 22.07.21 fra <https://iac.gatech.edu/people/person/lisa-yaszek>

Gilbrant, J. (2019, 8.august). Grønn ungdom: - Å føle Kjøttskam er bra. *Dagbladet*. Sist hentet 07.07.21 fra <https://www.dagbladet.no/nyheter/gronn-ungdom---a-fole-kjottskam-er-bra/71467092>

Giæver, A. (2015, 1.juni). Problemer i kø. *Verdens Gang*. Sist hentet 07.07.21 fra <https://www.vg.no/nyheter/meninger/i/WERea/problemer-i-koe>

Glaser, A. (1963, 26. juni). *Letter from Alice Glaser to MLK*. Weyback Machine. Digital Archive. King Center. Sist hentet 07.07.21 fra <https://web.archive.org/web/20181003101333/http://www.thekingcenter.org/archive/document/letter-alice-glaser-mlk>

Glaser, A. (1963, 1. juli). Back on the open road for boys. *Esquire Classics*. Sist hentet 07.07.21 fra <https://classic.esquire.com/article/1963/7/1/back-on-the-open-road-for-boys>

Glaser, A. (1964, 1. mars). The Indian head -nickel: some words with himself. *Esquire Classic*. Sist hentet 07.07.21 fra <https://classic.esquire.com/article/1964/3/1/the-indian-head-nickel-some-words-with-himself>

Glaser, A. (1968). *For the man who loathes 'Hamlet'*. Newspapers.com- Sist Hentet 07.07.21 fra <https://www.newspapers.com/clip/24230590/alice-glaser-1968>

Grandin, J. (2019, 29.november). Klimaskam og Integritet. *Morgenbladet*. Sist hentet 07.07.21 fra <https://www.morgenbladet.no/ideer/debatt/2019/11/29/klimaskam-og-integritet/>

Hamm, C. (2018, 14. juni). Dystopi. I *Store Norske Leksikon*. Sist hentet 08.07.21 fra <https://snl.no/dystopi>

Hatlen. S, T. (2019, 8.juli) -Flyskam handler om å bry seg! *Verdens Gang*. Sist hentet 07.07.21, <https://www.vg.no/nyheter/meninger/i/vQVJVL/flyskam-handler-om-aa-bry-seg>

Haug, H. (2019, 17.oktober). Hugo-Prisen. I *Store Norske Leksikon*. Sist hentet 07.07.21 fra <https://snl.no/Hugo-prisen>

Hofelich, A. (Podvert). (2020, 7. februar). Pseudopod 688: *The Tunnel Ahead* [Audio podkast]. Apple podcasts preview. Sist hentet 07.07.21 fra <https://podcasts.apple.com/us/podcast/pseudopod/id179911785?i=1000465202782>

Hvoslef, G. (2019, 23. september). Fiat. I *Store Norske Leksikon*. Sist hentet 07.07. 21 fra <https://snl.no/Fiat>

Internet Movie Database. (IMDb). (u.å). Tunellen. *Internet Movie Database*. Sist hentet 08.07.21 fra https://www.imdb.com/title/tt4583446/?ref =nm_filmg_dr_7

Høgskolen i Innlandet. (INN). (u.å.). Einar Øverenget. INN. Høgskolen i Innlandet. Sist hentet 12.07.21 fra <https://www.inn.no/om-hoegskolen/ansatte/einar-overenget>

Internet Speculative Fiction. (ISFDB). (2006). 1962 Hugo Award. *The Internet Speculative Fiction Database*. Sist hentet 07.07.21 fra <http://www.isfdb.org/cgi-bin/ay.cgi?23+1962>

Kennair, O.L.O. og Malt, U. (2020, 11.januar). Frykt. I Store Norske Leksikon. Sist hentet 12.07.21 fra <https://snl.no/frykt>

King, Jr, M. (1963, 16-april). *Letter from a Birmingham Jail*. African Studies Centre. University of Pennsylvania. Sist Hentet 07.07.21 fra https://www.africa.upenn.edu/Articles_Gen/Letter_Birmingham.html

Kjørstad, E. (2019, 25.september). *Klimarapport: Issmeltingen på Grønland og Antarktisk kommer ikke til å stoppe. Det gjør at havet fortsetter å stige de neste århundrene*. Forskning.no. Sist hentet 11.07.21 fra <https://forskning.no/klima/klimarapport-issmeltingen-pa-gronland-og-antarktisk-kommer-ikke-til-a-stoppe-det-gjor-at-havet-fortsetter-a-stige-de-neste-arhundrene/1569031>

Kjøs, P. (2019, 13.desember). *klimaskam*, Psykisk Helse. Sist hentet 07.07.21 fra <https://psykiskhelse.no/bladet/2019/klimaskam-0519>

Leonardsen, L. A.C. (2020, 27.juli). The tunnel Ahead. *Sykepleien*. Sist hentet 07.07.21 fra <https://sykepleien.no/blogg/2020/07/tunnel-ahead>

Lilleslått, M. (2020, 14.april). *Science fiction om framtida kan gi svar på dagens kriser*. Forskning.no. Sist hentet 08.07.21 fra <https://forskning.no/klima-partner-science-fiction-og-fantasy/science-fiction-om-framtida-kan-gi-svar-pa-dagens-kriser/1670737>

Madison, V. N. (u.å.). *Wonder stories*. The Pulp Magazines Project. Sist hentet 08.07.21 fra <https://www.pulpmags.org/content/info/wonder-stories.html>

Michalsen, L, G. (2019, 3. august). *Flyskam redder ikke kloden. Men du kan gjøre det ved å fly mindre*. E24.no. Sist hentet 07.07.21 fra <https://e24.no/naeringsliv/i/50yqQ1/flyskam-redder-ikke-kloden-men-du-kan-gjore-det-ved-aa-fly-mindre>
https://nmf.no/wp-content/uploads/2018/01/2013_01_Overbefolkning.pdf

Norsk Film Institutt. (NFI). (u.å). Tunellen. *Norsk Film Institutt*. Sist hentet 07.08.21 fra <https://www.nfi.no/eng/film?name=the-tunnel&id=208>

Nordlie, H. (2019, 23.mai). New York. I *Store Norske Leksikon*. Sist hentet 08.07.21 fra https://snl.no/New_York

Norsksidene. (u.å). *Novelle*. Norsksidene, kjelde til kunnskap. Global skolen. Sist hentet 17.07.21 fra <https://www.norsksidene.no/web/PageND.aspx?id=99684>

Norsk Teknisk Byrå. (NTB). (2021, 31.mai). Kina endrer politikk- vil tillate tre barn i hver familie. *Aftenposten*. Sist hentet 23.07.21 fra <https://www.aftenposten.no/verden/i/OK5xXE/kina-endrer-politikk-vil-tillate-tre-barn-i-hver-familie>

NPI. (2018, 15.mars). *Klimaendringer i Arktis*. Norsk Polar Institutt. Sist hentet 11.07.21 fra <https://www.npolar.no/tema/klimaendringer-arktis/>

Rønning, O. (2020, 1. februar). Kjøttskam, flyskam og oljeskam? Jeg skammer meg ikke! *Aftenposten. Si;D*. Sist hentet 07.07.21 fra <https://www.aftenposten.no/meninger/sid/i/9vVdME/kjoettskam-flyskam-og-oljeskam-jeg-skammer-meg-ikke-odin-roenning>

Sagdahl, S. M. (2019, 23. September). John Rawls. I *Store Norske Leksikon*. Sist hentet 11.07.21 fra https://snl.no/John_Rawls

Skjeseth, T.H. (2016, 18. april). -Dette var drømmen. *Dagsavisen*. Sist hentet 08.07.21 fra <https://www.dagsavisen.no/kultur/2016/04/18/dette-var-drommen/>

Tvedt, K.A. og Tjelmeland, H. (2018, 28.november). Den kalde krigen. I *Store Norske Leksikon*. Sist hentet 07.07.21 fra https://snl.no/den_kalde_krigen

Tveitdal, S. (2019, 9. desember 2019). Greta Thunberg er verdens viktigste påvirker. *Energi og klima*. Sist hentet 11.07.21 fra <https://energiogklima.no/kommentar/blogg/greta-thunberg-er-verdens-viktigste-pavirker/>

Tønnesson, S. (2021, 6. juli). Vietnamkrigen. I *Store Norske Leksikon*. Sist hentet 08.07.21 fra <https://snl.no/Vietnamkrigen>

UIO. (2020, 30. mars). *CoFutures: Veier til mulige nåtider*. Humanistisk fakultet. Institutt for kulturstudier og orientalske språk. Sist hentet 08.07.21 fra <https://www.hf.uio.no/ikos/forskning/prosjekter/cofutures/index.html>

Utdanningsdirektoratet. (2020). *Tverrfaglige temaer. Overordnet del av læreplanverket*. Sist hentet 07.07.21 fra <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/prinsipper-for-laring-utvikling-og-danning/tverrfaglige-temaer/?lang=nob>

Worldometer. (u.å.). Sist hentet 08.07.21 fra <https://www.worldometers.info/no/>

World Wildlife Foundation (WWF). (u.å.). Arktis. Sist hentet 11.07.21 fra <https://www.wwf.no/klima-og-energi/arktis>

Yaszek, L (u.å.). *Alice Glaser*. The future is female. A celebration of women who made science fiction their own. From pulp pioneers to Ursula K le Guin. Sist hentet 07.07.21 fra <http://womensf.loa.org/alice-glaser/>

Yaszek, L. (u.å.). *IV Contributions*. The future is female. A celebration of women who made science fiction their own. From pulp pioneers to Ursula K le Guin. Sist hentet 08.07.21 fra <http://womensf.loa.org/introduction-iv/>

Øverenget, E. (2020, 20. mai). Debatt: Retten til selvbestemmelse. Når demokratiet møter frykten. *Dagbladet*. Sist hentet 07.07.21 fra <https://www.dagbladet.no/kultur/nar-demokratiet-moter-frykten/72479626>

Øverenget, E. (2020, 14. september). *Kronikk: Vi bør frykte frykten*. NRK. Sist hentet 11.07.21 fra <https://www.nrk.no/ytring/vi-bor-frykte-frykten-1.15150428>

Øvredal, A. (2016). Tunellen (The Tunell). *Short of the Week*. Sist hentet 08.07.21 fra <https://www.shortoftheweek.com/2020/09/10/tunnelen-the-tunnel/>